

**Uchwała Nr I/48/267/2002
Rady Powiatu w Bielsku-Białej
z dnia 16 maja 2002r.**

**w sprawie: przyjęcia „Strategii rozwiązywania problemów społecznych
powiatu bielskiego w obszarze pomocy społecznej na lata 2002-
2015”**

Na podstawie art. 12 pkt 11 ustawy z dnia 5 czerwca 1998 r. o samorządzie powiatowym (Dz. U. z 2001r. Nr 142, poz. 1592, tekst jednolity, z późniejszymi zmianami), art. 10a. pkt 2 ustawy z dnia 29 listopada 1990r. o pomocy społecznej (Dz. U. z 1998r. Nr 64, poz. 414 - tekst jednolity, z późniejszymi zmianami),

**Rada Powiatu w Bielsku-Białej
uchwała, co następuje:**

§ 1

Przyjąć „Strategię rozwiązywania problemów społecznych powiatu bielskiego w obszarze pomocy społecznej na lata 2002-2015”, stanowiącą załącznik do Uchwały.

§ 2

Wykonanie uchwały powierza się Zarządowi Powiatu.

§ 3

Uchwała wchodzi w życie z dniem podjęcia.

PRZEWODNICZĄCY

Rady Powiatu

Roman Migdał

STRATEGIA
ROZWIĄZYWANIA PROBLEMÓW SPOŁECZNYCH
POWIATU BIELSKIEGO
W OBSZARZE POMOCY SPOŁECZNEJ
NA LATA 2002 – 2015

Opracowanie na zlecenie Powiatowego Centrum Pomocy Rodzinie:
Pracownia Konsultacyjno – Szkoleniowa
Programów Polityki Społecznej
Aurelia Włoch

SPIS TREŚCI:

1. MISJA STRATEGII	s. 2
2. ZAŁOŻENIA STRATEGII ROZWIĄZYWANIA PROBLEMÓW SPOŁECZNYCH POWIATU BIELSKIEGO W OBSZARZE POMOCY SPOŁECZNEJ	s. 3
3. DIAGNOZA I ANALIZA PROBLEMÓW SPOŁECZNYCH	s. 8
3.1. Bezrobocie.	s. 8
3.2. Niepełnosprawność.	s. 17
3.3. Długotrwała choroba.	s. 25
3.4. Ochrona macierzyństwa.	s. 32
3.5. Bezradność w sprawach opiekuńczo- wychowawczych i prowadzeniu gospodarstwa domowego.	s. 35
3.6. Sieroctwo i opieka zastępcza.	s. 37
3.7. Przemoc.	s. 48
3.8. Bezdomność.	s. 56
3.9. Ubóstwo.	s. 61
3.10. Inne problemy dezorganizujące życie rodziny.	s. 66
3.10.1. Uzależnienie od alkoholu.	s. 66
3.10.2. Narkomania.	s. 70
3.10.3. Trudności w przystosowaniu do życia po opuszczeniu zakładu karnego.	s. 73
3.10.4. Osoby i rodziny poszkodowane w wyniku klęsk żywiolowych.	s. 76
3.11. Wykresy problemów społecznych w powiecie bielskim.	s. 78
3.12. Zasoby i możliwości.	s. 89
3.12.1. Formy pomocy środowiskowej osobom niepełnosprawnym.	s. 89
3.12.2. Pomoc instytucjonalna – Domy Pomocy Społecznej dla osób starszych i niepełnosprawnych.	s. 96
3.12.3. Zasoby powiatu bielskiego służące wsparciu rodziny i dzieci.	s. 100
3.12.4. Organizacje pozarządowe.	s. 105
3.12.5. Kadra Powiatowego Centrum Pomocy Rodzinie oraz Ośrodków Pomocy Społecznej.	s. 110
3.13. Deficyty, bariery i zagrożenia.	s. 112
4. CELE STRATEGII ROZWIĄZYWANIA PROBLEMÓW SPOŁECZNYCH POWIATU BIELSKIEGO W OBSZARZE POMOCY SPOŁECZNEJ.	s. 113
5. MONITOROWANIE I OCENA REALIZACJI STRATEGII.	s. 116

1. MISJA STRATEGII

Przy opracowaniu Strategii Rozwiązywania Problemów Społecznych konieczne jest uwzględnienie trzech Zasad Konstytucyjnych:

SOLIDARNOŚCI	- tworzenie wspólnoty zdolnej do generowania procesów samopomocowych.
POMOCNICZOŚCI	- tworzenie służebnych, uzupełniających systemów oparcia dla osób i rodzin w organizacjach wyższego szczebla.
DOBRA WSPÓLNEGO	- tworzenie wszelkich warunków pozwalających osobie na pełny rozwój.

Powyższe Zasady są również obowiązujące przy tworzeniu wszelkich programów i projektów budowanych dla realizacji celów Strategii Rozwiązywania Problemów Społecznych.

Pamiętać trzeba też, że dla człowieka najważniejszymi grupami oparcia społecznego są w kolejności:

1. Rodzina (rodzice, rodzeństwo, dzieci, krewni).
2. Przyjaciele.
3. Sąsiedzi.
4. Koledzy z pracy/ szkoły.
5. Organizacje nieformalne (również grupy wsparcia ...).
6. Organizacje formalne (stowarzyszenia i partie polityczne...).
7. Profesjonaliści (nauczyciele, lekarze, służby socjalne, kościół...).
8. Punkty usługowe (MOPS, PCPR ...).

Uwzględniając te uwagi pamiętać trzeba, aby we wszystkich programach i projektach wynikających ze Strategii Rozwiązywania Problemów Społecznych, planować działania, których uczestnikami będą najważniejsze dla człowieka grupy oparcia społecznego.

Mozna więc przyjąć następującą misję Strategii:

WYKORZYSTANIE AKTYWNOŚCI OSÓB I RODZIN ORAZ WSZYSTKICH ZASOBÓW ŚRODOWISKA LOKALNEGO DO POPRAWY JAKOŚCI ŻYCIA MIESZKAŃCÓW POWIATU, ZAGROŻONYCH MARGINALIZACJĄ.

Tak sformułowana misja może być zarazem celem głównym Strategii Rozwiązywania Problemów Społecznych Powiatu Bielskiego na płaszczyźnie Pomocy Społecznej.

2. ZAŁOŻENIA STRATEGII ROZWIĄZYWANIA PROBLEMÓW SPOŁECZNYCH W OBSZARZE POMOCY SPOŁECZNEJ.

2.1. Charakterystyka powiatu bielskiego:

W skład powiatu bielskiego wchodzi 10 miejscowości: Bestwina, Buczkowice, Czechowice-Dziedzice, Jasienica, Jaworze, Kozy, Porąbka, Szczyrk, Wilamowice, Wilkowice. Miejscowości te okalają 180 - tysięczne miasto Bielsko - Biała. Ziemie powiatu bielskiego leżą na granicy dwóch historycznych dzielnic: Śląska i Małopolski, w niewielkiej odległości od Czech i Słowacji. Według stanu na 30 września 2001 roku, powiat bielski liczy 147.603 mieszkańców. Fakt zaistnienia, w wyniku nowego podziału administracyjnego kraju, powiatu bielskiego spowodował, że władze samorządowe gminy i powiatu rozpoczęły intensywną współpracę w zakresie zadań wyznaczonych w strategii zrównoważonego rozwoju. Doświadczenia te pozwalają optymistycznie planować powiatową politykę rozwiązywania problemów społecznych.

2.2. Zadania samorządu terytorialnego w zakresie rozwiązywania ważnych kwestii społecznych:

Instytucją polityki społecznej państwa, mającą na celu umożliwienie osobom i rodzinom przezwyciężanie trudnych sytuacji życiowych, których nie są one w stanie pokonać – jest pomoc społeczna.^{1/}

Obowiązek wykonywania zadań pomocy społecznej spoczywa na organach jednostek samorządu terytorialnego oraz na administracji rządowej w zakresie ustalonym ustawami.^{2/}

Organy administracji rządowej i samorządowej współpracują w tym zakresie „(...) z organizacjami społecznymi, Kościołem Katolickim, innymi kościołami, związkami wyznaniowymi, fundacjami, stowarzyszeniami, pracodawcami oraz osobami fizycznymi i prawnymi.”^{3/}

„I. Do zadań własnych z zakresu pomocy społecznej, realizowanych przez gminy należą:

1. prowadzenie domów pomocy społecznej, ośrodków wsparcia o zasięgu lokalnym oraz kierowanie do nich osób wymagających opieki,
2. przyznawanie i wypłacanie zasiłków celowych i specjalnych celowych,
3. przyznawanie pomocy rzeczowej,
- 3a. przyznawanie pomocy w naturze na ekonomiczne usamodzielnienie,
- 3b. przyznawanie i wypłacanie zasiłków i pożyczek na ekonomiczne usamodzielnienie,
4. inne zadania z zakresu pomocy społecznej wynikające z rozeznaczonych potrzeb gminy,

^{1/} Ustawa z dnia 29 listopada 1990 roku o pomocy społecznej, Art.1, ust. 1,

^{2/} Ibidem, art. 9, ust. 1,

^{3/} Ibidem, Art. 1, ust. 2,

II. Do zadań własnych z zakresu pomocy społecznej o charakterze obowiązkowym, realizowanych przez gminy, należą:

1. udzielenie schronienia, posiłku, niezbędnego ubrania osobom tego pozbawionym, w tym osobom bezdomnym,
- 1a. organizowanie i prowadzenie gminnych ognisk wychowawczych, świetlic i klubów środowiskowych dla dzieci, a także organizowanie mieszkań chronionych,
2. świadczenie usług opiekuńczych, w tym specjalistycznych, w miejscu zamieszkania,
3. udzielanie zasiłku celowego na pokrycie wydatków na świadczenia zdrowotne osób bezdomnych i innych osób nie mających dochodu i możliwości ubezpieczenia się na podstawie przepisów o powszechnym ubezpieczeniu zdrowotnym,
4. praca socjalna,
5. sprawienie pogrzebu, w tym osobom bezdomnym,
6. zapewnienie środków na wynagrodzenie pracowników i warunków realizacji zadań wymienionych w pkt 1-5 w ust. 1 „^{4/}

Do zadań zleconych gminie należą:

- „1. przyznawanie i wypłacanie zasiłków stałych, renty socjalnej,
2. przyznawanie i wypłacanie zasiłków okresowych, gwarantowanych okresowych i socjalnych okresowych, macierzyńskich okresowych i jednorazowych,
- 2a. opłacanie składek na ubezpieczenia społeczne za osoby, o których mowa w art. 27 ust. 1 i 2, w art. 31 ust. 4a i art. 31b ust. 3,
- 2b. opłacanie składek na ubezpieczenie zdrowotne określonych w przepisach o powszechnym ubezpieczeniu zdrowotnym,
3. przyznawanie i wypłacanie zasiłku celowego na pokrycie wydatków powstałych w wyniku klęski żywiołowej lub ekologicznej,
4. przyznawanie zasiłku celowego w formie biletu kredytowego,
5. świadczenie specjalistycznych usług opiekuńczych, przysługujących na podstawie przepisów o ochronie zdrowia psychicznego,
6. organizowanie i prowadzenie środowiskowych domów samopomocy,
7. zadania wynikające z rządowych programów pomocy społecznej bądź innych ustaw, mających na celu ochronę poziomu życia osób i rodzin po zapewnieniu odpowiednich środków,
8. utworzenie i utrzymanie ośrodka pomocy społecznej i zapewnienie środków na wynagrodzenie pracowników realizujących zadania określone w pkt 1-7”^{5/}

^{4/} Ibidem, Art. 10

^{5/} Ibidem, Art. 11

Zadania z zakresu pomocy społecznej realizowane przez powiat to:

- „1. zapewnienie, organizowanie i prowadzenie usług o określonym standardzie w domu pomocy społecznej o zasięgu ponadgminnym, organizowanie mieszkań chronionych oraz kierowanie osób ubiegających się o przyjęcie do domu pomocy społecznej,
2. opracowywanie powiatowej strategii rozwiązywania problemów społecznych,
3. udzielanie informacji o prawach i uprawnieniach,
4. organizowanie i prowadzenie specjalistycznego poradnictwa, w tym rodzinnego dla rodzin naturalnych i zastępczych, a także terapii rodzinnej,
- (...)
6. prowadzenie ośrodka interwencji kryzysowej,
7. zapewnienie opieki i wychowania dzieciom całkowicie lub częściowo pozbawionym opieki rodziców oraz dzieciom niedostosowanym społecznie, w szczególności poprzez prowadzenie i organizowanie ośrodków adopcyjno – opiekuńczych, placówek opiekuńczo – wychowawczych, w tym ognisk wychowawczych, świetlic i klubów środowiskowych o zasięgu ponadgminnym dla dzieci i młodzieży, a także tworzenie i wdrażanie programów pomocy dziecku i rodzinie,
8. zapewnienie szkolenia i doskonalenia zawodowego kadr pomocy społecznej z terenu powiatu,
9. doradztwo metodyczne dla ośrodków pomocy społecznej i pracowników socjalnych,
10. finansowanie powiatowych ośrodków wsparcia, z wyłączeniem ośrodków, o których mowa w art. 11a, pkt 1,
11. pomoc w integracji ze środowiskiem osób opuszczających zakłady karne oraz niektóre rodzaje placówek opiekuńczo – wychowawczych, resocjalizacyjnych, zakłady dla nieletnich i rodziny zastępcze,
- 11a. przyznawanie pomocy pieniężnej na usamodzielnienie oraz pokrywanie wydatków związanych z kontynuowaniem nauki osobom opuszczającym niektóre typy placówek opiekuńczo – wychowawczych, zakłady poprawcze, domy pomocy społecznej i rodziny zastępcze,
- 11b. organizowanie opieki w rodzinach zastępczych oraz udzielanie pomocy pieniężnej na częściowe pokrycie kosztów utrzymania umieszczonych w nich dzieci,
12. podejmowanie innych działań wynikających z rozeznanych potrzeb,
13. realizacja innych zadań przewidzianych w odrębnych ustawach „^{6/}

Zadania z zakresu administracji rządowej, realizowane przez powiat to:

- „1. organizowanie i zapewnienie funkcjonowania powiatowych ośrodków wsparcia dla osób z zaburzeniami psychicznymi,
- (...)
6. pomoc uchodźcom,
7. utworzenie i utrzymywanie powiatowego centrum pomocy rodzinie i zapewnienie środków na wynagrodzenia pracowników realizujących zadania określone w pkt. 1 i 6 „^{7/}

^{6/} Ibidem, Art. 10a

^{7/} Ibidem, Art. 11a

Zadania powiatu w zakresie łagodzenia skutków niepełnosprawności określa ustawa z dnia 27 sierpnia 1997 roku o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnieniu osób niepełnosprawnych. Są to przede wszystkim:

1. Opracowywanie, zgodnych ze strategią rozwoju województwa, projektów powiatowych programów działań na rzecz osób niepełnosprawnych w zakresie:
 - a. rehabilitacji społecznej,
 - b. rehabilitacji zawodowej i zatrudnienia,
 - c. przestrzegania praw osób niepełnosprawnych,
2. Współpraca z instytucjami administracji rządowej i samorządowej w opracowywaniu i realizacji powyższych programów,
3. Podejmowanie działań zmierzających do ograniczenia skutków niepełnosprawności,
4. Opracowywanie i przedstawianie planów zadań i informacji z prowadzonej działalności oraz ich udostępnianie na potrzeby samorządu województwa,
5. Współpraca z organizacjami pozarządowymi i fundacjami działającymi na rzecz osób niepełnosprawnych w zakresie rehabilitacji społecznej i zawodowej tych osób,
6. Dofinansowanie:
 - a. uczestnictwa osób niepełnosprawnych i ich opiekunów w turnusach rehabilitacyjnych,
 - b. sportu, kultury, rekreacji i turystyki osób niepełnosprawnych,
 - c. zaopatrzenia w sprzęt rehabilitacyjny przedmioty ortopedyczne i środki pomocnicze,
 - d. likwidacji barier w komunikowaniu się i barier architektonicznych,
 - e. budowy, rozbudowy i modernizacji obiektów służących rehabilitacji.
7. Finansowanie w części lub całości kosztów tworzenia i działania warsztatów terapii zajęciowej
8. Pośrednictwo pracy i poradnictwo zawodowe dla osób niepełnosprawnych, ich szkolenie oraz przekwalifikowanie,
9. Kierowanie osób niepełnosprawnych, które wymagają specjalistycznego programu szkolenia oraz rehabilitacji leczniczej i społecznej, do specjalistycznego ośrodka szkoleniowo-rehabilitacyjnego lub innej placówki szkoleniowej,
10. Współpraca z organami rentowymi w zakresie wynikającym z odrębnych przepisów,
11. Doradztwo organizacyjno-prawne i ekonomiczne w zakresie działalności gospodarczej lub rolniczej podejmowanej przez osoby niepełnosprawne,
12. Współpraca z właściwym terenowo inspektorem pracy w zakresie oceny i kontroli miejsc pracy osób niepełnosprawnych.

Zadania wymienione w punktach: 1a, 1c, 3, 4, 5 w części dotyczącej rehabilitacji społecznej, 6 i 7 realizuje Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie.

2.3. WSKAZÓWKI ZE STRATEGII ROZWOJU POWIATU BIELSKIEGO ORAZ PŁASZCZYZNY ROZWIĄZYWANIA PROBLEMÓW SPOŁECZNYCH

W przyjętej przez powiat Strategii rozwoju powiatu bielskiego wyznaczono cel częściowy – B7 „WSPIERANIE ZARADNOŚCI SPOŁECZNEJ”.

W określonym Programie operacyjnym B7.1 określono, że Powiatowa Polityka Pomocy Społecznej będzie odrębnym opracowaniem, w którym szczególne znaczenie ma:

- kontraktowanie usług opiekuńczych, nie w zamkniętych placówkach, ale w środowisku zamieszkania,
- realizowanie form otwartych takich jak: mieszkania chronione, rodziny zastępcze, rodzinne domy dziecka itp.
- komercyjne sprzedawanie na zewnątrz usług pomocy społecznej,

Aby działania podejmowane dla rozwiązania problemów społecznych były skuteczne, muszą one być realizowane na trzech płaszczyznach:

- profilaktyki,
- wczesnej interwencji,
- łagodzenia skutków,

Opracowane programy i projekty, w ramach Powiatowej Strategii Rozwiązywania Problemów Społecznych w Powiecie Bielskim, muszą uwzględniać powyższe wskazówki.

3. DIAGNOZA I ANALIZA PROBLEMÓW SPOŁECZNYCH

3.1 BEZROBOCIE

a) Zdefiniowanie podstawowych pojęć:

Bezrobocie, jako problem społeczny, definiowane jest najczęściej jako „(...) zjawisko towarzyszące gospodarce rynkowej, oznaczające brak pracy zawodowej dla osób zdolnych do jej wykonywania i deklarujących chęć jej podjęcia”.^{1/}

Pojęcie „bezrobotny” nie jest już tak jednoznacznie definiowane jak pojęcie „bezrobocie”. Proponuje się, aby dla potrzeb „Strategii rozwiązywania problemów społecznych powiatu bielskiego w obszarze pomocy społecznej na lata 2002 – 2015” przyjąć definicję, w której za bezrobotną uznaje się „(...) osobę (...) nie zatrudnioną i nie wykonującą innej pracy zarobkowej, zdolną i gotową do podjęcia zatrudnienia w pełnym wymiarze czasu pracy obowiązującego w danym zawodzie lub służbie (...), nie uczącą się w szkole w systemie dziennym, zarejestrowaną we właściwym dla miejsca zameldowania (stałego lub czasowego) powiatowym urzędzie pracy...”.^{2/} Ustawa z dnia 14 grudnia 1994 roku o zatrudnieniu i przeciwdziałaniu bezrobociu określa warunki, jakim musi odpowiadać osoba pozostająca bez pracy, aby mogła być uznana za bezrobotną.^{3/}

b) Podstawowe założenia:

Wielu badaczy podkreśla, że bezrobocie długookresowe (pozostawanie bez pracy powyżej roku) jest główną przyczyną ubóstwa. Określa się, że wśród osób otrzymujących zasiłki z pomocy społecznej jest ponad 55% osób, które są bezrobotne. W małych miastach zaś w 70 – 75%, osoby otrzymujące zasiłki rekrutują się z grupy długookresowo bezrobotnych.^{4/} Z analizy sytuacji bezrobotnych klientów pomocy społecznej wynika, że dla rodzin znajdujących się w trudnej sytuacji życiowej z powodu bezrobocia oznacza to nie tylko drastyczne obniżenie dochodów i ubóstwo, ale pociąga za sobą cały szereg dalszych problemów. W rodzinach tych narastają konflikty i napięcia, wzrasta też poziom spożycia alkoholu (badania dowodzą, że korelacja między bezrobociem długookresowym a nadmiernym spożyciem alkoholu przekracza 70%). Bezrobotni stają się bezradni, wzrasta w tej grupie współczynnik samobójstw i chorób psychicznych.

^{1/} Elżbieta Trafialek: Bezrobocie jako zjawisko towarzyszące gospodarce wolnorynkowej, (w:) „Praca socjalna”, Nr 1 z 2000r.

^{2/} Ustawa z dnia 14 grudnia 1994 r. o zatrudnieniu i przeciwdziałaniu bezrobociu, art.2, ust.1, pkt 2.

^{3/} Tamże,

^{4/} Mieczysław Kabaj: Program przeciwdziałania ubóstwu i bezrobociu, Raport IPiSS zeszyt nr 19, Warszawa 2000,

W wielu opracowaniach podkreśla się konieczność współpracy ośrodków pomocy społecznej z urzędami pracy, lokalnymi władzami i organizacjami pozarządowymi na płaszczyźnie rozwiązywania kwestii bezrobocia. Warto na koniec przytoczyć jeden z wniosków zawartych w „Programie przeciwdziałania ubóstwu i bezrobociu” że „(...) największym problemem, czynnikiem najbardziej demoralizującym jest bezczynność w okresie pobierania zasiłku dla bezrobotnych lub zasiłku z pomocy społecznej. (...) Następuje profesjonalizacja bezrobocia i tworzy się swoista subkultura bezrobotnych: subkultura bezczynności, beznadziejności i przetrwania. Istnieje realne niebezpieczeństwo przekształcenia się części bezrobocia i ubóstwa w zjawisko dziedziczne. Aktywizacja bezrobotnych jest tym trudniejsza, im dłużej pozostawali oni bez pracy”.^{5/}

Tych kilka ogólnych uwag dotyczących zjawiska bezrobocia przekonuje, aby tę ważną kwestię uwzględnić w diagnozie problemów społecznych powiatu bielskiego.

c) Rozmiary problemu bezrobocia i analiza danych:

Według stanu na koniec września 1999 roku na terenie województwa śląskiego zatrudnionych było 1.835 045 osób (łącznie z rolnictwem indywidualnym i duchowieństwem), z czego 63,3% - w sektorze prywatnym. Na koniec 2000 roku opisywana kategoria zmniejszyła się do 1.750 840 osób – w tym, w sektorze prywatnym zatrudnionych było 64% osób. Tak więc zatrudnienie spadło na koniec 2000 roku w porównaniu do września 1999 roku o 84.205 osób – tj. o 4,1%. Z szacunkowych danych za 2001 rok wynika, że liczba pracujących w województwie śląskim obniżyła się, w stosunku do grudnia 2000 roku o około 3,3%, a w stosunku do września 1999 roku o 6,4%. Przewiduje się, że w 2002 roku nastąpi dalszy spadek zatrudnienia (w skali kraju o dalsze 1,5%).

W chwili powstania województwa śląskiego bez pracy pozostawało ponad 150 tys. osób, zaś 31.12.2001 roku liczba bezrobotnych przekroczyła 313,3 tys. W grudniu 1998 roku stopa bezrobocia w naszym województwie wynosiła 7,3%, natomiast w grudniu 2001 roku wynosiła już 15,5%. Tak więc w ciągu trzech lat stopa bezrobocia zwiększyła się o 8,2%. Wśród zarejestrowanych bezrobotnych dominują kobiety – 56% ogółu pozostających bez pracy. Niepokojącym jest to, że w całej zbiorowości bezrobotnych aż 44% stanowią długotrwale bezrobotni (dłużej niż rok). Jeśli chodzi o wykształcenie, to ponad 69% bezrobotnych posiada wykształcenie niepełne podstawowe, podstawowe i zawodowe, a tylko 3,3% osób legitymuje się wykształceniem wyższym.

Niepokojąca jest wysokość bezrobocia wśród absolwentów – 1/3 bezrobotnych to osoby, które nie przekroczyły 24 roku życia, a 27% ogółu bezrobotnych nie posiada żadnego doświadczenia zawodowego. Według danych Wojewódzkiego Urzędu Pracy w Katowicach tylko 16,4% zarejestrowanych w urzędach pracy ma prawo do pobierania zasiłku dla bezrobotnych.

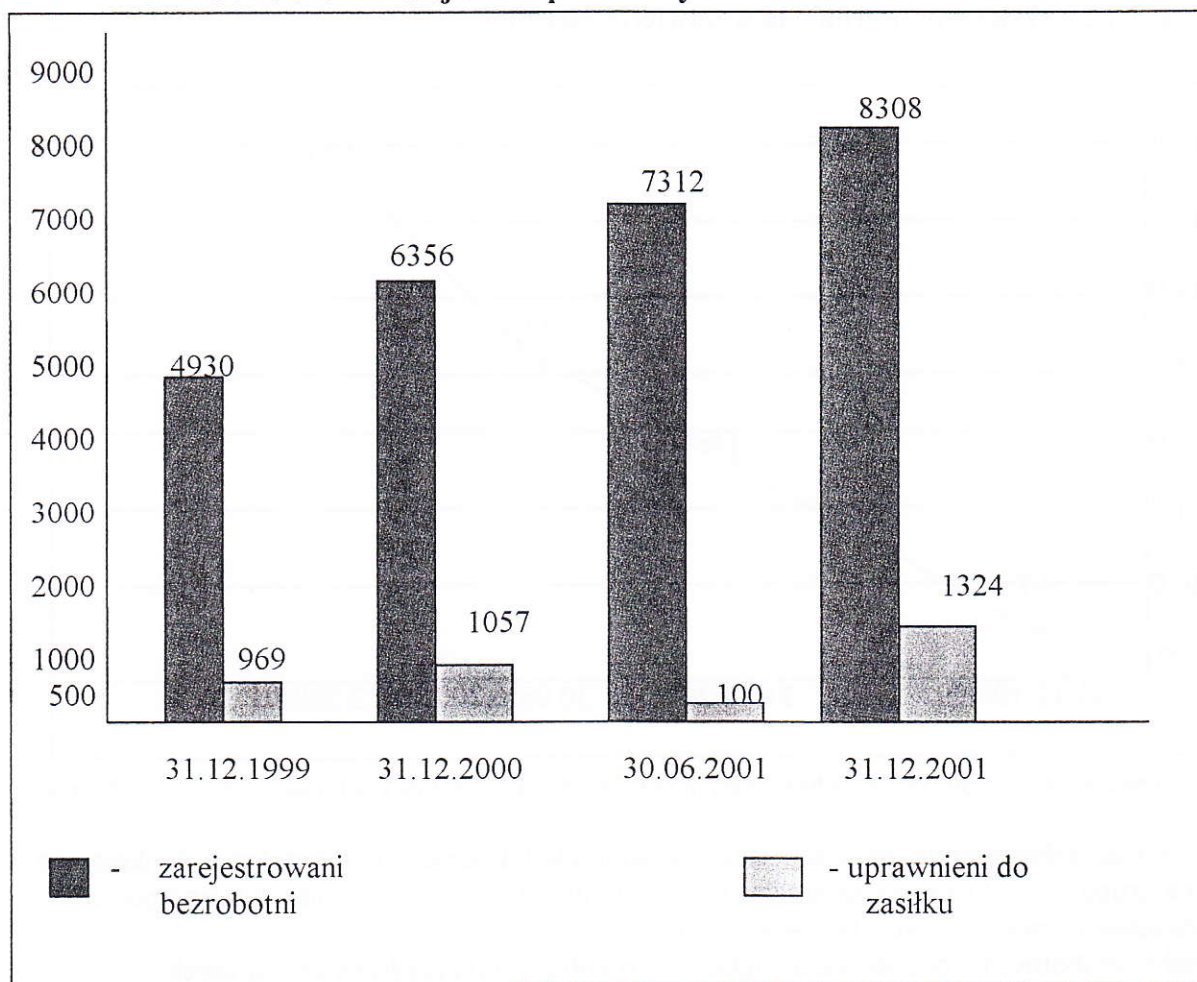
W najbliższych latach sytuacja na rynku pracy nie zmieni się na lepsze, ponieważ podaż ofert pracy z roku na rok maleje. W końcu grudnia 2001 roku na jedną ofertę pracy przypadało 138 bezrobotnych.

Brakuje środków finansowych na aktywne formy przeciwdziałania bezrobociu.^{6/} Jeżeli chodzi o bezrobocie w powiecie bielskim, to z danych Powiatowego Urzędu Pracy wynika, że z roku na rok wzrasta liczba osób bezrobotnych a jednocześnie niewiele z nich jest uprawnionych do zasiłku. Stan ten prezentuje Wykres Nr 1.

^{5/} Mieczysław Kabaj: Program przeciwdziałania ... op.cit., s.96

^{6/} Dane pochodzą z materiałów Wojewódzkiego Urzędu Pracy w Katowicach opracowanych na Śląskie Forum Rynku Pracy, które odbyło się 20 lutego 2002 roku.

Wykres Nr 1 : Liczba bezrobotnych zarejestrowanych w Powiatowym Urzędzie Pracy w Bielsku – Białej oraz uprawnionych do zasiłku.

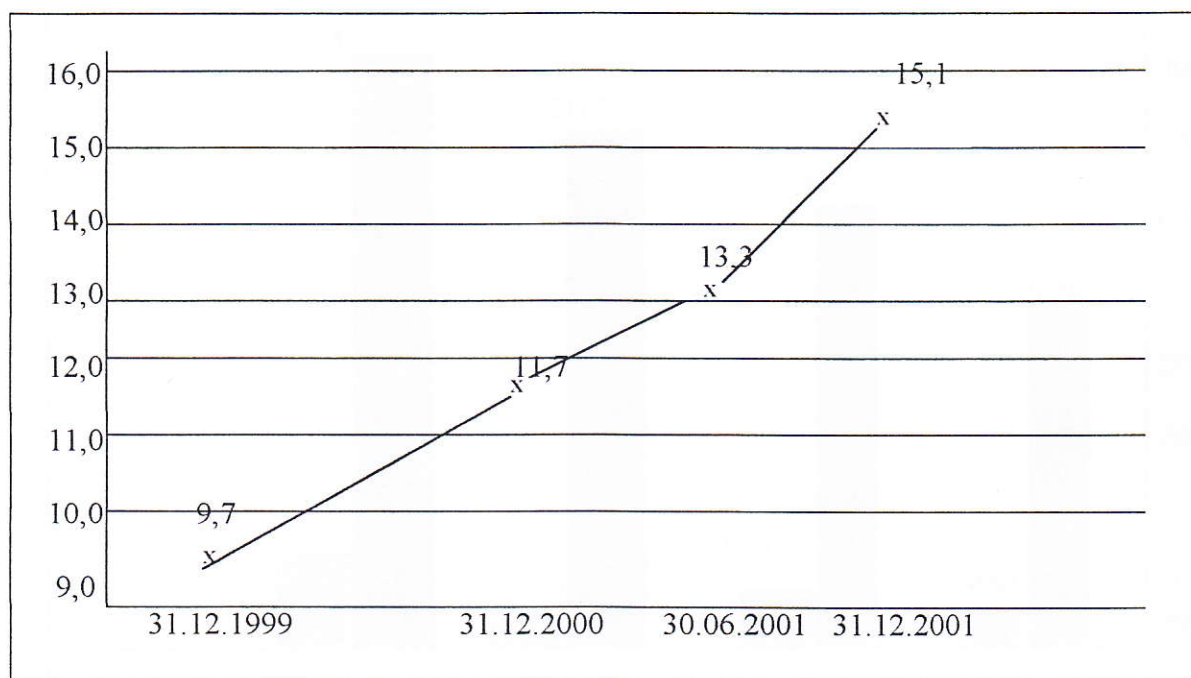

Źródło: Opracowanie własne PCPR na bazie danych Powiatowego Urzędu Pracy w Bielsku – Białej za 2001 rok.

Na Wykresie Nr 1 widać również, jak niewielu bezrobotnych zarejestrowanych w Powiatowym Urzędzie Pracy jest uprawnionych do pobierania zasiłku.

W powiecie bielskim z roku na rok wzrasta również wskaźnik bezrobocia, co prezentuje Wykres Nr 2.

Wykres Nr 2 : Wskaźnik bezrobocia w powiecie bielskim.

Źródło: Opracowanie własne PCPR na bazie danych Powiatowego Urzędu Pracy w Bielsku – Białej za 2001 rok.

Trzeba zdać sobie sprawę, że w powiecie bielskim, tak jak zresztą w całym kraju, funkcjonuje pewna grupa osób, które nie są zarejestrowane w urzędzie pracy. Można więc przypuszczać, że wskaźnik bezrobocia może być jeszcze większy.

Wśród bezrobotnych, zdecydowana większość to kobiety, co przedstawiono w tabeli.

Tabela Nr 1 : Bezrobotni w powiecie bielskim wg płci.

	31.12.1999	31.12.2000	30.06.2001	31.12.2001
kobiety	3106	3864	4207	4548
mężczyźni	1824	2492	3105	3760

Źródło: Opracowanie własne PCPR na bazie danych Powiatowego Urzędu Pracy w Bielsku – Białej za 2001 rok.

Tak więc sytuacja kobiet na rynku pracy w powiecie bielskim jest bardzo trudna i analizując wzrost bezrobocia wśród kobiet można powiedzieć, że stanowią grupę zagrożoną szczególnie wysokim bezrobociem.

d) Bezrobocie wśród klientów pomocy społecznej w powiecie bielskim:

Z opracowanych przez Ośrodki Pomocy Społecznej za 2000 rok danych wynika, że w powiecie bielskim 1589 osób bezrobotnych korzystało z pomocy społecznej. Strukturę płci bezrobotnych klientów Ośrodka Pomocy Społecznej zaprezentowano w Tabeli Nr 2.

Tabela Nr 2: Bezrobotni klienci Ośrodków Pomocy Społecznej w powiecie bielskim w 2000r. według płci.

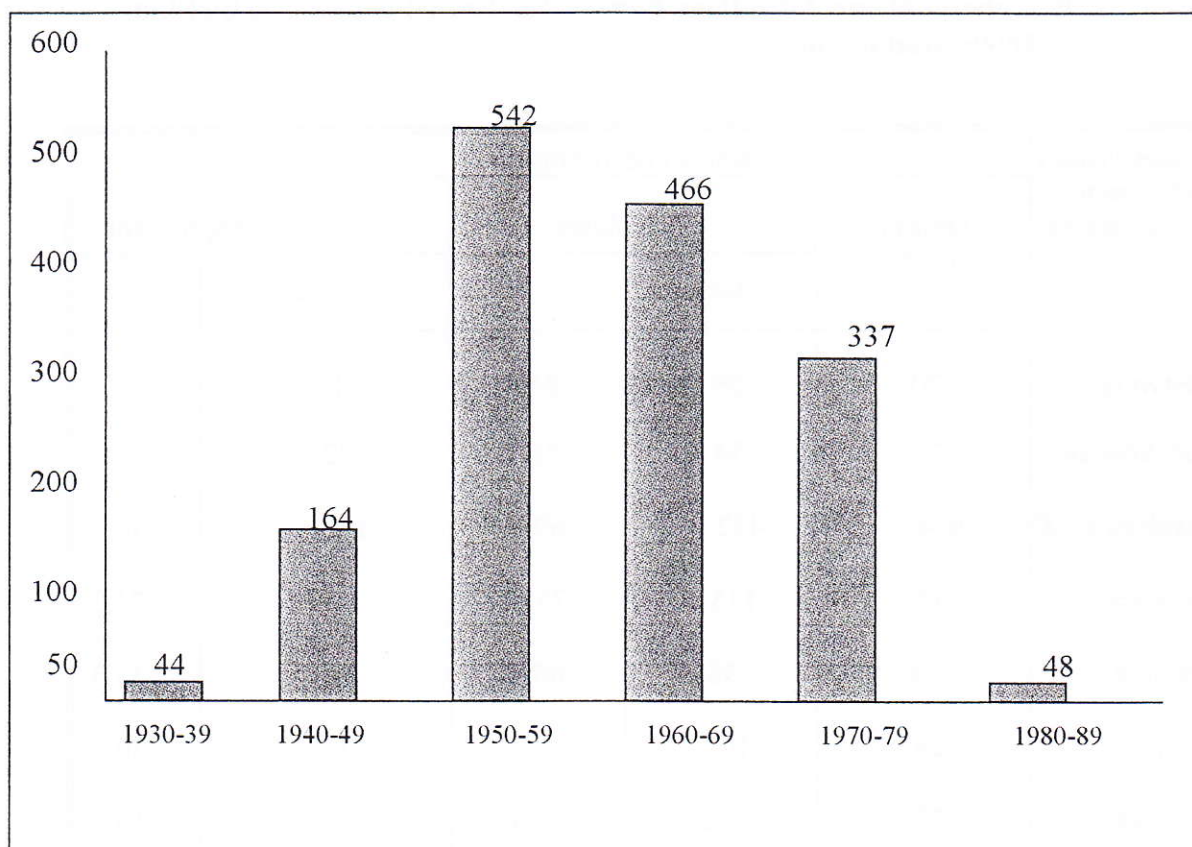
Ośrodek Pomocy Społecznej w mieście/ gminie	Klienci bezrobotni				
	Ogółem: Liczba	Kobiety		Mężczyźni	
		Liczba	%	Liczba	%
Bestwina	70	59	84,3	11	15,7
Buczkowice	76	54	71,1	22	28,9
Czechowice-D	604	422	69,9	182	30,1
Jasienica	152	115	75,7	37	24,3
Jaworze	54	36	66,7	18	33,3
Kozy	128	102	76,6	26	20,3
Porąbka	177	142	80,3	35	19,7
Szczyrk	67	58	86,6	9	13,4
Wilamowice	128	92	71,9	36	28,1
Wilkowice	133	106	79,7	27	20,3
RAZEM:	1.589	1.186	74,7	403	25,3

Zródło: Opracowanie własne PCPR, na podstawie danych Ośrodków Pomocy Społecznej za 2000 rok.

Jak wynika z danych prezentowanych w Tabeli Nr 2, zdecydowana większość bezrobotnych klientów Ośrodków Pomocy Społecznej to kobiety, bo aż 74,7%, natomiast mężczyźni stanowią 25,3% bezrobotnych klientów. Najwięcej kobiet wśród bezrobotnych klientów pomocy społecznej jest w Szczyrku – 86,6%, oraz Bestwinie – 84,3 a także w Porąbce – 80,3%. Najmniej zaś kobiet bezrobotnych jest klientami pomocy społecznej w Jaworzu – 66,7% oraz Czechowicach- Dziedzicach – 69,9%. Jednak w żadnej gminie stosunek bezrobotnych kobiet nie jest mniejszy niż 60%.

Analizując dane za 2000 rok dotyczące bezrobotnych klientów pomocy społecznej warto zauważyć w jakim wieku są te bezrobotne osoby. Kwestię tę prezentuje Wykres Nr 3.

Wykres Nr 3: Bezrobotni klienci Ośrodków Pomocy Społecznej w powiecie bielskim według dekady urodzenia.

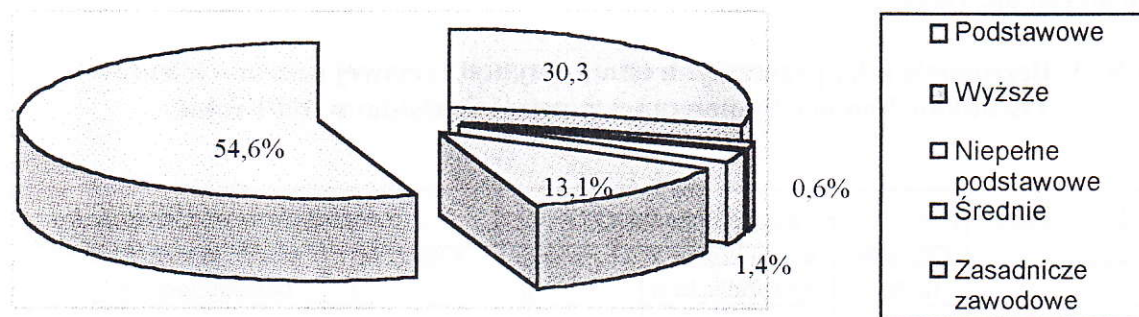

Źródło: Opracowanie własne PCPR, na podstawie danych Ośrodków Pomocy Społecznej za 2000r.

Jak wynika z prezentowanego wykresu najczęściej bezrobotnych klientów pomocy społecznej (542) to osoby urodzone w latach 1950- 1959, a więc 40 i 50-latkowie. Druga w kolejności grupa (466) to osoby urodzone w latach 1960 - 1969. Stosunkowo niewielu jest bezrobotnych klientów pomocy społecznej urodzonych w latach 1980 - 1989, a więc 20-latków – tylko 48 osób. Mniejsza jest również grupa klientów w wieku przedemerytalnym, urodzonych w dekadach 1930- 1939 i 1940- 1949, razem jest to 208 osób.

Interesująca jest również analiza zbiorowości klientów Ośrodków Pomocy Społecznej ze względu na ich wykształcenie. Dane te prezentowane są w Wykresie Nr 4.

Wykres Nr 4 : Zbiorowość bezrobotnych klientów Ośrodków Pomocy Społecznej w powiecie bielskim ze względu na poziom wykształcenia.

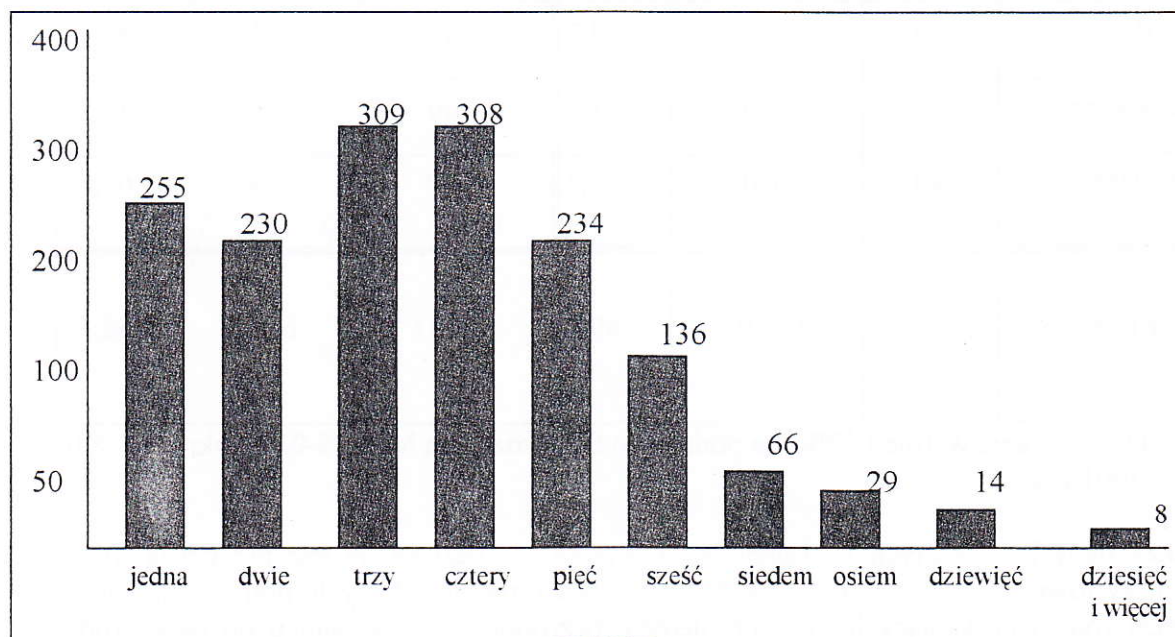
Źródło: Opracowanie własne PCPR na bazie danych OPS za 2000 r.

W zbiorowości bezrobotnych klientów Ośrodków Pomocy Społecznej w powiecie bielskim bardzo duża grupa posiada niskie wykształcenie – aż 86,3%. W tym 54,6% ma wykształcenie zawodowe, 30,3% to osoby z wykształceniem podstawowym a 1,4% posiada wykształcenie niepełne podstawowe. Tylko 0,6% osób bezrobotnych legitymuje się wykształceniem wyższym.

W rodzinach, w których przyczyną trudnej sytuacji życiowej jest bezrobocie żyje różna liczba osób.

Dane te prezentuje Wykres Nr 5.

Wykres Nr 5 : Zbiorowość bezrobotnych klientów Ośrodków Pomocy Społecznej w powiecie bielskim ze względu na liczbę osób w gospodarstwie.

Źródło: Opracowanie własne PCPR, na podstawie danych OPS za 2000 rok.

Jak wynika z danych, wśród bezrobotnych klientów Ośrodków Pomocy Społecznej najwięcej jest gospodarstw domowych 3 osobowych, bo 309 a następnie 4-osobowych – 308. Stosunkowo niewiele jest gospodarstw 9-osobowych, bo tylko 14 i gospodarstw, w których żyje dziesięć i więcej osób – tylko 8.

Z danych Ośrodków Pomocy społecznej za 2001 rok wynika, że ze 3532 rodzin, które uzyskały w tym roku pomoc było 1730 rodzin w których wystąpiła dysfunkcja bezrobocia. Dane te prezentuje Tabela Nr 3.

Tabela Nr 3: Bezrobocie jako przyczyna trudnej sytuacji życiowej rodzin – klientów Ośrodków Pomocy Społecznej w powiecie bielskim w 2001 roku.

Ośrodek Pomocy Społecznej	Rodziny korzystające z pomocy OPS			Liczba osób w rodzinach		
	Ogółem liczba	w tym liczba z dysfunkcją bezr.	%	Ogółem	w tym, w rodzinach z bezrobociem	%
Bestwina	178	72	40,4	625	274	43,8
Buczkowice	155	67	43,2	614	293	47,7
Czechowice-Dz.	1.195	626	52,4	3.713	2.053	55,3
Jasienica	471	172	36,5	1.821	596	32,7
Jaworze	132	52	39,4	391	97	24,8
Kozy	349	145	41,5	1.088	498	45,8
Porąbka	387	256	66,1	1.562	1.053	67,4
Szczyrk	118	64	54,2	419	232	55,4
Wilamowice	266	115	43,2	960	454	47,3
Wilkowice	281	161	57,3	948	583	61,5
OGÓŁEM:	3.532	1.730	49,0	12.141	6.133	50,5

Zródło: Opracowanie własne PCPR, na podstawie Sprawozdania MP; PS-03 za okres I – XII 2001 rok.

Z analizy danych, zawartych w Tabeli Nr 3 wynika, że bezrobocie jest przyczyną trudnej sytuacji życiowej 1.730 rodzin – 49,0% wszystkich rodzin objętych pomocą społeczną. Najwięcej rodzin borykających się z problemem bezrobocia – w stosunku do ogółu rodzin

korzystających z pomocy społecznej jest w Porąbce – 66,1% i Wilkowicach, bo aż 57,3% . Najmniejszy procent rodzin z bezrobociem w ogólnej liczbie rodzin objętych pomocą jest W Jasienicy – 36,5% i w Jaworzu – 39,4%.

Relatywnie, najwięcej osób w rodzinach bezrobotnych jest w Wilkowicach – 61,5% ogółu osób w rodzinach, a także w Porąbce – 67,4%. Najmniej zaś osób funkcjonuje w rodzinach bezrobotnych w Jaworzu – 24,8%, oraz Jasienicy – 32,7%.

W rodzinach dotkniętych bezrobociem żyją 6.133 osoby – tj. 50,5% wszystkich osób objętych pomocą społeczną.

e) Konkluzje:

- 1) Bezrobocie jest dysfunkcją, która rodzi wiele negatywnych skutków dla osoby bezrobotnej, rodziny bezrobotnego i społeczności lokalnej.
- 2) Rozwiązywanie kwestii bezrobocia wymaga zintegrowanych działań i ścisłej współpracy Ośrodków Pomocy Społecznej z Powiatowym Urzędem Pracy, lokalnymi władzami i organizacjami pozarządowymi.
- 3) Niewielka grupa bezrobotnych, którzy są zarejestrowani w Powiatowym Urzędzie Pracy w Bielsku – Białej, jest uprawniona do zasiłku. Osoby nie otrzymujące zasiłku z Urzędu Pracy są potencjalnymi klientami Ośrodków Pomocy Społecznej.
- 4) Wskaźnik bezrobocia w powiecie bielskim wzrasta w ostatnich latach w ogromnym tempie. W ciągu ostatnich trzech lat wskaźnik ten wzrósł o 5,4%. Należy też pamiętać, że w powiecie bielskim funkcjonują również osoby, które nie są zarejestrowane w Powiatowym Urzędzie Pracy, a więc wskaźnik ten jest prawdopodobnie jeszcze większy.
- 5) Z danych pozyskanych z Ośrodków Pomocy Społecznej można dokonać charakterystyki bezrobotnych klientów pomocy społecznej. Bezrobotni klienci OPS to: przede wszystkim kobiety, w przedziale wiekowym 40 – 50 lat, o bardzo niskim poziomie wykształcenia, żyjące w gospodarstwach domowych trzy i cztero-osobowych.
- 6) Bezrobocie jest tą dysfunkcją, która w 2001 roku była najczęściej przyczyną trudnej sytuacji życiowej rodzin – klientów pomocy społecznej.

3.2 NIEPEŁNOSPRAWNOŚĆ

a) Zdefiniowanie podstawowych pojęć:

Pojęcie – niepełnosprawność jest pojęciem niejednoznacznym i złożonym. Zawiera w sobie elementy medyczne, społeczne i funkcjonalne; dotyczy z jednej strony ogólnego ujęcia zjawiska, a z drugiej odniesienia się do definicji poszczególnych rodzajów niepełnosprawności.

Definicji niepełnosprawności jest wiele, warto zwrócić uwagę na dwie. Pierwsza z nich obowiązuje w państwach członkowskich Unii Europejskiej i uwzględnia trzy wymiary niepełnosprawności, a mianowicie:

1. Fizyczny, psychiczny lub anatomiczny uszczerbek na zdrowiu.
2. Zakłócenie zdolności normalnego życia.
3. Wpływ czynników socjokulturowych, powodujących wykluczenie społeczne.^{1/}

Druga definicja zawarta jest w ustawie z dnia 29 listopada 1990 r. o pomocy społecznej „... oznacza stan fizyczny, psychiczny lub umysłowy, powodujący trwałe lub okresowe utrudnienie, ograniczenie bądź uniemożliwienie samodzielnej egzystencji”.^{2/}

Dla opracowanej „Strategii rozwiązywania problemów społecznych powiatu bielskiego w obszarze pomocy społecznej na lata 2002 – 2015” przyjęto obydwie definicje.

Również niejednoznaczne jest określenie – osoba niepełnosprawna.

Dla prezentowanej strategii przyjęto definicję Zespołu przy Pełnomocniku ds. Osób Niepełnosprawnych. Według tej definicji „Niepełnosprawna jest osoba, której stan zdrowia fizycznego lub/ i psychicznego powoduje trwałe lub długotrwałe utrudnienie, ograniczenie lub uniemożliwienie udziału w stosunkach społecznych i wypełnianie ról wg przyjętych kryteriów i obowiązujących norm”. Bardzo podobną definicję przyjęto w „Strategii działań na rzecz wyrównywania szans osób niepełnosprawnych w województwie śląskim na lata 2001 – 2006”, która musi być brana pod uwagę przy opracowaniu Strategii dla powiatu bielskiego, wchodzącego w skład województwa śląskiego.

b) Podstawowe założenia:

W ramach „Strategii rozwiązywania problemów społecznych powiatu bielskiego w obszarze pomocy społecznej na lata 2002 – 2015” kwestia niepełnosprawności musi mieć swoje znaczące miejsce z dwóch powodów:

- Po pierwsze, niepełnosprawność jest jednym z tych problemów społecznych, który jest w obszarze zainteresowań powiatu a część zadań w tym zakresie realizowane są przez Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie.
- Po drugie, niepełnosprawność jest znaczącą dysfunkcją osób i rodzin – klientów pomocy społecznej w powiecie bielskim. W 2001r. Wśród rodzin korzystających z pomocy Ośrodków Pomocy Społecznej w powiecie bielskim – 35,2% to rodziny w których żyją osoby niepełnosprawne.

^{1/} Definicja ta została przyjęta w opracowanej przez Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej Województwa Śląskiego, „Strategii działań na rzecz wyrównywania szans osób niepełnosprawnych w województwie śląskim na lata 2001-2006”.

^{2/} Ustawa z dnia 29 listopada 1990r. O pomocy społecznej, art. 2a, ust.3.

Przy wprowadzeniu i realizacji strategii działań na rzecz osób niepełnosprawnych przyjmuje się, że:

- Osoby niepełnosprawne mają prawo do samodzielnego, niezależnego i aktywnego życia oraz do korzystania, na zasadzie równości, z praw i obowiązków ustanowionych dla ogółu obywateli, bez względu na wiek, rodzaj, przyczynę i stopień niepełnosprawności.
- Osoby niepełnosprawne mają prawo do uzyskania niezbędnych środków i pomocy dla wyrównania szans w korzystaniu z przysługujących im praw – zmniejszonych na skutek niepełnosprawności.
- Wszelkie działania na rzecz osób niepełnosprawnych powinny być podejmowane z poszanowaniem godności osobowej i suwerenności tych osób a także z poszanowaniem ich praw do dokonywania samodzielných wyborów życiowych.

c) Rozmiary problemu niepełnosprawności i analiza danych:

W odniesieniu do kwestii niepełnosprawności możemy mówić o danych szacunkowych, bowiem określenie dokładnej liczby osób niepełnosprawnych jest bardzo trudne. Szacuje się, że na świecie jest ponad 500 mln ludzi, którzy są niepełnosprawni – czyli około 10% populacji. W Polsce, według reprezentatywnych badań stanu zdrowia ludności z kwietnia 1996 roku, było 5.143 tys. osób niepełnosprawnych w wieku 15 lat i więcej. Z tego 4.372 tys. osób posiadało orzeczenia o inwalidztwie, zaś 771 tys. osób prawnych orzeczeń nie posiadało, ale oceniały się jako osoby niepełnosprawne.

Według szacunkowych danych, w roku 1998 w Polsce żyło 4.533 tys. osób niepełnosprawnych.^{3/} Praktycznie co ósmy Polak jest osobą niepełnosprawną.

Według prognoz GUS, w 2010 roku liczba osób niepełnosprawnych w Polsce wzrośnie do 6 mln osób. Z reprezentatywnego badania stanu zdrowia ludności przeprowadzonego w kwietniu 1996 r. wynika, że populacja niepełnosprawnych w obecnym województwie śląskim wynosi 490,4 tys. osób, tj. 13,8 ogółu mieszkańców tego województwa w wieku 15 lat i więcej.^{4/}

W powiecie bielskim niestety brak jest jednolitej bazy danych na temat osób niepełnosprawnych. Gdyby przyjąć za podstawę szacunkową liczbę osób niepełnosprawnych w województwie śląskim, w powiecie bielskim funkcjonuje ponad 9.700 osób niepełnosprawnych w wieku 15 lat i więcej.

^{3/} Strategia działań na rzecz wyrównywania szans osób niepełnosprawnych w województwie śląskim na lata 2001 – 2006 (wersja robocza), s.3

^{4/} Tamże, s.3

d) Niepełnosprawność wśród klientów pomocy społecznej w powiecie bielskim:

Z danych za 2000 rok, opracowanych przez Ośrodki Pomocy Społecznej w powiecie bielskim wynika, że w zbiorowości klientów tych Ośrodków 1487 to osoby niepełnosprawne. Dane dotyczące niepełnosprawnych klientów w poszczególnych Ośrodkach Pomocy Społecznej prezentuje tabela Nr 4.

Tabela Nr 4 : Niepełnosprawni klienci Ośrodków Pomocy Społecznej w powiecie bielskim według płci i w odniesieniu do ogółu ludności w 2000r.

Ośrodek Pomocy Społecznej w mieście/ gminie	Liczba osób niepełnosprawnych					Ludność w mieście/ gminie ogółem	% niepełnospr. klientów OPS do ogółu ludn.
	Ogółem	Kobiety	%	Mężczyźni	%		
Bestwina	79	48	60,8	31	39,2	9.969	0,79
Buczkowice	71	38	53,5	33	46,5	10.440	0,68
Czechowice-D	550	344	62,5	206	37,5	44.186	1,24
Jasienica	121	74	61,2	47	38,8	19.417	0,62
Jaworze	19	12	62,2	7	36,8	5.906	0,32
Kozy	128	87	60,0	41	32,0	11.067	1,16
Porąbka	195	149	76,4	46	23,6	14.646	1,33
Szczyrk	57	41	71,9	16	28,1	5.676	1,00
Wilamowice	136	98	72,1	38	27,9	14.482	0,94
Wilkowice	131	80	61,1	51	38,9	11.814	1,11
	Razem:	Razem:	Średnio:	Razem:	Średnio:		Średnio:
	1.487	971	65,3%	516	34,7%	147.603	1,00%

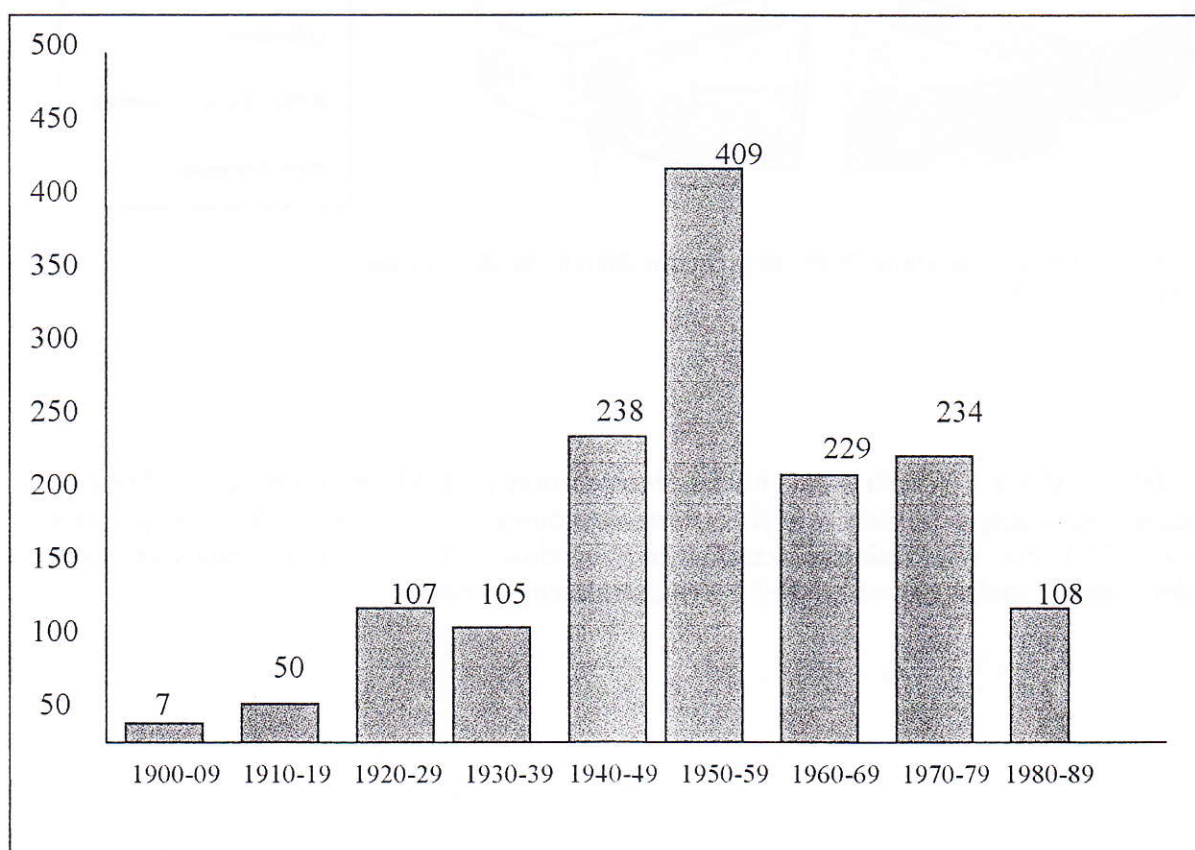
Źródło: Opracowanie własne PCPR, na podstawie danych Ośrodków Pomocy Społecznej za 2000 rok.

Jak wynika z opracowanych danych zawartych w Tabeli Nr 4 wśród klientów Ośrodków Pomocy Społecznej jest 1487 osób niepełnosprawnych, co stanowi 1% ogółu ludności w gminach powiatu bielskiego. Zdecydowana większość osób niepełnosprawnych to kobiety – aż 65,3%, natomiast mężczyźni stanowią 34,7% wśród grupy niepełnosprawnych klientów pomocy społecznej.

Najwięcej niepełnosprawnych osób korzystających z pomocy społecznej, to klienci Ośrodka Pomocy Społecznej w Czechowicach – Dziećuchach – jest ich 550, zaś tylko 19 osób niepełnosprawnych to klienci Ośrodka Pomocy Społecznej w Jaworzu. W pięciu gminach niepełnosprawni klienci pomocy społecznej stanowili mniej niż 1% ogółu ludności, najmniej w Jaworzu – 0,32%. W pozostałych pięciu gminach niepełnosprawni klienci OPS stanowili więcej niż 1% ogółu ludności, najwięcej w Porąbce – 1,33%.

Charakterystykę klientów pomocy społecznej ze względu na wiek przedstawia Wykres Nr 6.

Wykres Nr 6 : Niepełnosprawni klienci Ośrodków Pomocy Społecznej w powiecie bielskim według dekady urodzenia:

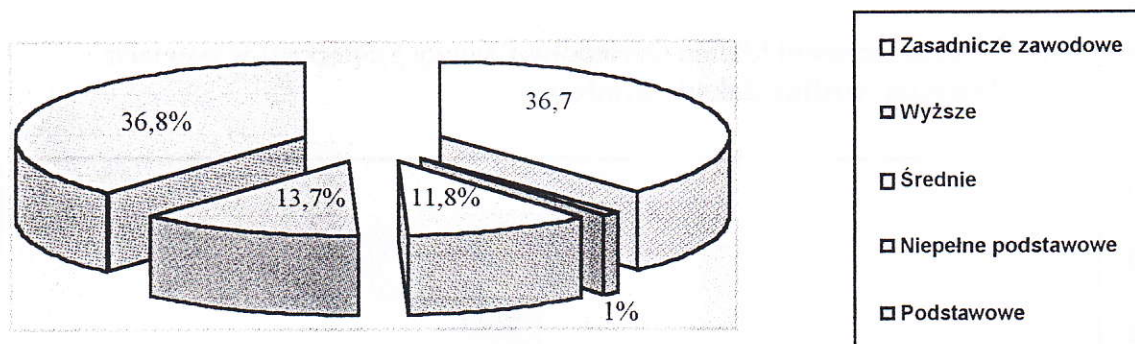

Źródło: Opracowanie własne PCPR, na podstawie danych Ośrodków Pomocy Społecznej za 2000r.

Analizując dane, prezentowane w Wykresie Nr 6 największa liczba bo aż 409 niepełnosprawnych klientów pomocy społecznej w powiecie bielskim, to osoby urodzone w latach 1950-59. Najmniej klientów, tylko 7, urodziło się w dekadzie lat 1900-1909. Stosunkowo niewielka liczba klientów – 50 osób – to urodzeni w latach 1910-1919. Można więc określić, że 57 niepełnosprawnych klientów pomocy społecznej to osoby sędziwe, w wieku powyżej 85 lat.

Interesująca jest również analiza poziomu wykształcenia niepełnosprawnych klientów OPS. Prezentuje te dane wykres Nr 7.

Wykres Nr 7 : Struktura wykształcenia niepełnosprawnych klientów pomocy społecznej w powiecie bielskim.

Źródło: Opracowanie własne PCPR, na podstawie danych Ośrodków Pomocy Społecznej za 2000r.

Jak wynika z Wykresu Nr 7, wśród niepełnosprawnych klientów Ośrodków Pomocy Społecznej, najwięcej jest osób z wykształceniem podstawowym – aż 36,8%, prawie tyle samo (36,7%) ma wykształcenie zasadnicze zawodowe. Tylko 1% niepełnosprawnych klientów pomocy społecznej – to osoby z wykształceniem wyższym.

Aktywność zawodową niepełnosprawnych klientów Ośrodków Pomocy Społecznej prezentuje Tabela Nr 5.

Tabela Nr 5 : Zbiorowość klientów Ośrodków Pomocy Społecznej w powiecie bielskim ze względu na aktywność zawodową.

Sytuacja	Kobiety	% niepełn. kobiet	Mężczyźni	% niepełn. mężczyzn	Razem	% wśród og. niepełn.
Pracuje	75	7,7	12	2,3	87	5,9
Nie pracuje *	267	27,6	224	43,2	491	33,0
Student	6	0,6	8	1,6	14	0,9
Uczeń	6	0,6	9	1,7	15	1,0
Rencista	339	41,1	189	36,8	588	39,5
Emeryt	89	9,2	12	2,3	101	6,8
Na przepustce z zakładu karnego	1	0,1	0	0,0	1	0,1
Praca dorywcza	0	0,0	2	0,4	2	0,2
Na zasiłku dla bezrobotnych	12	1,2	5	1,0	17	1,1
Bez prawa do zasiłku	116	11,9	55	10,7	171	11,5
OGÓŁEM:	971	100	516	100	1.487	100

Źródło: Opracowanie własne PCPR, na podstawie danych Ośrodków Pomocy Społecznej za 2000 rok.

Z prezentowanych danych, dotyczących aktywności zawodowej niepełnosprawnych klientów pomocy społecznej wynika, że zdecydowana większość tych osób z różnych przyczyn jest bierna na rynku pracy. Spośród 1.487 osób niepełnosprawnych tylko 5,9% pracuje – 87 osób, a 0,2% pracuje dorywczo (2 osoby). Biorąc pod uwagę płeć pracujących klientów pomocy społecznej, to wśród ogółu niepełnosprawnych kobiet pracuje 7,7%, a wśród mężczyzn – 2,7% (w tym 0,4 – dorywczo). Nie pracuje 33% niepełnosprawnych – 27,6% kobiet i 43,2% wśród mężczyzn. Osoby niepełnosprawne to najczęściej – renciści (39,5%), przy czym wśród kobiet – 41,1%, a wśród mężczyzn – 36,8%. Stosunkowo niewielka grupa osób pobiera zasiłek dla bezrobotnych – tylko 1,1% ogółu niepełnosprawnych.

* Są osoby, które nie są zarejestrowane w urzędzie pracy.

Analizując dane dotyczące stanu cywilnego niepełnosprawnych klientów Ośrodków Pomocy Społecznej w 2000 roku okazuje się, że większość z nich to osoby, które nie założyły rodziny – jest to grupa 573 osób (39%), w tym 22,6% to kawalerowie a 16,4% to panny. Drugą co do wielkości grupę stanowią osoby funkcjonujące w związkach, w tym: w związku małżeńskim jest 510 osób (34,3%) natomiast 35 osób (2,3%) żyje w konkubinacie. Wśród niepełnosprawnych – 203 osoby (13,6%) są w separacji lub po rozwodzie, natomiast 166 osób (11,1%) to wdowy i wdowcy.

Według rozeznania Ośrodków Pomocy Społecznej w powiecie bielskim z 3.532 rodzin, którym w 2001 roku przyznano pomoc 35,2% - 1.243 to rodziny, w których występuje niepełnosprawność. Dane te prezentuje Tabela Nr 6.

Tabela Nr 6 : Niepełnosprawność jako przyczyna trudnej sytuacji życiowej rodzin – klientów Ośrodków Pomocy Społecznej w powiecie bielskim w 2001 roku.

Ośrodek Pomocy Społecznej	Rodziny korzystające z pomocy OPS			Liczba osób w rodzinach		
	Ogółem liczba	w tym liczba rodzin z niepeł.	%	Ogółem	w tym, w rodzinach w rodzinach	%
Bestwina	178	81	47,2	625	255	40,8
Buczkowice	155	63	40,6	614	218	35,5
Czechowice-Dz.	1.195	483	40,4	3.713	1.385	37,3
Jasienica	471	139	29,5	1.821	437	24,0
Jaworze	132	22	16,7	391	67	17,1
Kozy	349	96	27,5	1.088	268	24,6
Porąbka	387	89	23,0	1.562	329	21,1
Szczyrk	118	47	39,8	419	160	38,2
Wilamowice	266	120	45,1	960	383	39,9
Wilkowice	281	103	36,6	948	300	31,6
OGÓŁEM:	3.532	1.243	35,2	12.141	3.802	31,3

Zródło: Opracowanie własne PCPR, na podstawie Sprawozdania MP; PS-03 za okres I – XII 2001 rok.

Jak wynika z tabeli niepełnosprawność jest przyczyną trudnej sytuacji życiowej sporej grupy rodzin – klientów pomocy społecznej. W rodzinach, w których jako dysfunkcja występuje niepełnosprawność, żyją 3.802 osoby, co stanowi 31,3% ogółu osób w rodzinach korzystających z pomocy społecznej w powiecie bielskim.

Największy procent wśród klientów Ośrodka Pomocy Społecznej stanowią rodziny z niepełnosprawnością w gminie Wilamowice – 45,1%, następnie w Buczkowicach – 40,6% oraz Czechowicach – Działkowicach – 40,4%. Najmniej zaś rodzin z niepełnosprawnością jest w Jaworzu, bo 16,7% ogółem rodzin – klientów Ośrodka Pomocy Społecznej w tej gminie.

Jeżeli chodzi o liczbę osób żyjących w rodzinach znajdujących się w trudnej sytuacji z powodu (lub między innymi) niepełnosprawności, to najwięcej jest ich również w Bestwinie – 40,8% oraz w Wilamowicach – 39,9% ogółu osób w rodzinach, które są klientami Ośrodka Pomocy Społecznej w tych gminach. Najmniej osób w rodzinach jest w Jaworzu – 17,1% oraz w Porąbce – 21,1%.

e) **Konkluzje:**

- 1) Informacje dotyczące rozmiarów kwestii niepełnosprawności w powiecie bielskim nie są dokładne, a tylko szacunkowe. Przytoczone w diagnozie problemu dane liczbowe oparte są na wynikach reprezentatywnych badań stanu zdrowia ludności jakie były prowadzone w Polsce w 1996 roku i na szacunkowych danych GUS z 1998 roku.
- 2) Stosunkowo pełne są informacje dotyczące niepełnosprawności, jako przyczyny trudnej sytuacji osób i rodzin, będących klientami Ośrodków Pomocy Społecznej w powiecie bielskim. Jest to dość duża grupa, ponieważ w 2001 roku było tych rodzin 1.243, co stanowi 35,2% ogółu rodzin, otrzymujących pomoc.*
- 3) Najwięcej wśród niepełnosprawnych jest osób urodzonych w latach 1950- 1959, a więc 40 i 50-latków. Jeśli chodzi o wykształcenie, to największą grupę stanowią osoby z niskim wykształceniem – niepełnym podstawowym, podstawowym i zasadniczym zawodowym. Zdecydowana większość osób niepełnosprawnych jest bierna zawodowo. Spora grupa niepełnosprawnych to osoby, które nie posiadają rodziny; są to w 39% panny i kawalerowie oraz w ponad 11% wdowy i wdowcy. Tak więc około 50% niepełnosprawnych to osoby samotne. Można więc określić, że niepełnosprawna osoba, korzystająca z pomocy społecznej to przeważnie jest w wieku 40 –50 lat, ma niskie wykształcenie i nie funkcjonuje w rodzinie.
- 4) O tym jak ważny jest problem niepełnosprawności w województwie śląskim może świadczyć fakt, że opracowana została przez Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej „Strategia działań na rzecz wyrównywania szans osób niepełnosprawnych w województwie śląskim na lata 2001- 2006”. Opracowując Powiatową Strategię Rozwiązywania Problemów Społecznych w Powiecie Bielskim, należy uwzględnić założenia zawarte we wspomnianej regionalnej strategii.

* Diagnoza problemu niepełnosprawności wymagałaby uściślenia – określenia ilu wśród tych osób jest niepełnosprawnych intelektualnie, ilu niepełnosprawnych ruchowo, a ile osób zaburzonych psychicznie.

3.3 DLUGOTRWAŁA CHOROBA

a) Zdefiniowanie podstawowych pojęć:

Zdrowie jest jednym z najcenniejszych i najważniejszych dóbr. Pozwala pracować, prowadzić życie samodzielnie, harmonijne w rodzinie i aktywne, decyduje o stopniu zasymilowania się w społeczeństwie. Przeciwnością zdrowia jest choroba.

Jest to „(...) reakcja dynamiczna ustroju na zadziaływanie czynnika chorobotwórczego, wyrażająca się zaburzeniem naturalnego współdziałania narządów i tkanek, co zwykle prowadzi do zmian czynnościowych i organicznych ustroju”.^{1/}

Długotrwała choroba, definiowana również jako choroba przewlekła to „(...) dolegliwość bądź stan patologiczny, który utrzymuje się przez dłuższy czas i który będzie trwał nadal ... do głównych cech choroby przewlekłej należą: długotrwałość, łagodniejszy niż w stanie ostrym przebieg, pogorszenie sprawności pacjenta, nieodwracalność zmian patologicznych i niepomyślne rokowanie, a także następstwa psychospołeczne; osoby chorujące przewlekłe wymagają długotrwałej opieki lekarskiej, pielęgnarskiej i/ lub rehabilitacji.”^{2/}

b) Podstawowe założenia:

Zdrowie i choroba stanowią przeciwległe krańce tego, co się między nimi znajduje, a jest rozumiane jako złożony, dynamiczny proces obejmujący komponenty fizyczne, psychiczne i społeczne.^{3/}

Człowiek zdrowy nie odczuwa żadnych dolegliwości, jest niezależny i twórczy, nie wymaga pomocy. Człowiek chory jest bezradny i niepewny, wymaga diagnozy i leczenia oraz pomocy w zaspokajaniu potrzeb – często również tych podstawowych. Nie ma okresu w życiu człowieka, w którym nie byłby narażony na utratę zdrowia. W dzieciństwie i młodości występują problemy psychospołeczne i zaburzenia związane z ogólnym poziomem warunków społeczno – ekonomicznych, z sytuacjami i warunkami życia w rodzinie i często – wysokimi wymaganiami w szkole. Czasami choroby są skutkiem sięgania po narkotyki, alkohol i papierosy. Coraz częściej w środowisku młodzieży występują depresje, a także bulimia czy też anoreksja. W wieku dorosłym występowanie chorób przewlekłych związane jest w dużej mierze z nieprawidłowym stylem życia, ale też radykalnymi zmianami w życiu człowieka, takimi jak: przejściem na emeryturę, odejściem z domu dzieci, groźbą degradacji zawodowej lub bezrobocia. Najczęściej spotykane choroby w tym wieku to: choroby serca i układu krążenia, choroby płuc i inne dolegliwości układu oddechowego, marskość wątroby. Z uwagi na pauperyzację społeczeństwa dużym problemem w przypadku wystąpienia choroby przewlekłej są trudności z realizacją recept, na które po prostu w wielu budżetach domowych nie starcza pieniędzy. Starość nie jest chorobą, nawet jeśli zdrowie staje się z wiekiem coraz słabsze. W wieku powyżej 85 lat, od 80% do 90% osób wymaga pomocy, w tym połowa na co dzień. Pomoc ta jest udzielana przez rodzinę, problem pojawia się kiedy rodziny nie ma. Wtedy duże znaczenie ma organizowanie opieki w środowisku zamieszkania ludzi starych lecz czasem niezbędna jest pomoc instytucjonalna. Jednak promocja zdrowia i tworzenie warunków mieszkaniowych, sprzyjających samowystarczalności tych osób, muszą być uważane za priorytetowe.

^{1/} red. K.Rożek – Lesiak – Rodzina w wielkim mieście, jej problemy i sposoby ich rozwiązywania, Zabrze 1998, s. 50,

^{2/} Adam A.Zych – Słownik gerontologii, Wydawnictwo Akademickie „Żak”, Warszawa 2001

^{3/} red. K.Rożek – Lesiak – Rodzina w wielkim mieście..., op. cit., s. 50,

c) Rozmiary problemu i analiza danych:

Wskaźnikiem zdrowia społeczeństwa jest współczynnik umieralności niemowląt. W Polsce wynosi on 15,1‰, natomiast w większości krajów wysoko rozwiniętych jest niższy od 10‰.^{4/} Stan zdrowia polskiego społeczeństwa jest niezadowolający i znacznie gorszy niż w krajach wysoko rozwiniętych. Główne zagrożenia życia i zdrowia ludności w Polsce stanowią choroby: układu krążenia, nowotwory złośliwe, urazy oraz zatrucia – łącznie powodują 75% ogółu zgonów. Najczęściej przyczynę zgonów stanowią choroby układu krążenia (52%) one też są najczęstszą przyczyną długotrwałych chorób, takich jak: choroba wieńcowa (1 mln chorych), nadciśnienie tętnicze (3 mln chorych), zawał serca (100 tys. przypadków rocznie). Choroby nowotworowe wykazują od lat tendencje wzrostową. Corocznie z tej przyczyny umiera w Polsce około 80 tys. osób. Skracą się również czas życia. Obecnie w Polsce średnia długość życia dla kobiet wynosi 76 lat, a dla mężczyzn 67 lat – w Europie jest ono dłuższe o 5 – 7 lat.^{5/}

d) Długotrwała choroba wśród klientów pomocy społecznej w powiecie bielskim:

Z opracowanych danych Ośrodków Pomocy Społecznej za 2000 rok wynika, że wśród klientów tych Ośrodków były 1672 osoby chore długotrwale. Strukturę płci tych klientów prezentuje Tabela Nr 7.

Tabela Nr 7 : **Chorzy przewlekłe klienci Ośrodków Pomocy społecznej w powiecie bielskim w 2000 roku, według płci.**

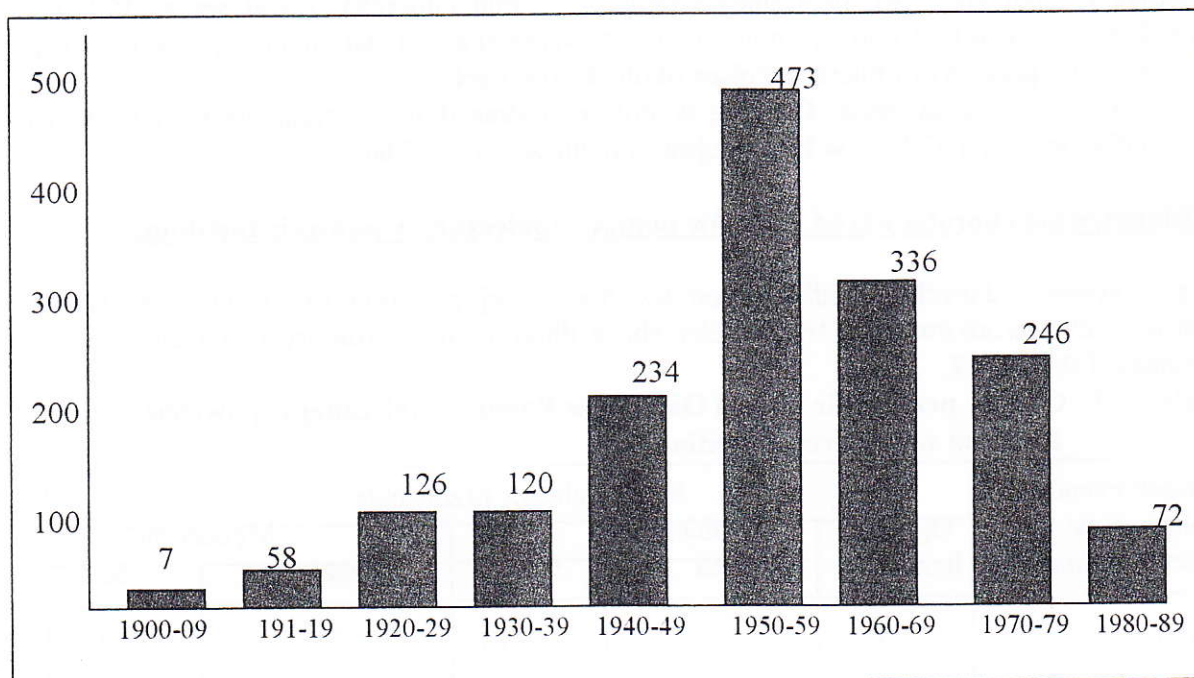
Ośrodek Pomocy Społecznej w mieście/ gminie	Klienci chorzy przewlekłe				
	Ogółem liczba	Kobiety		Mężczyźni	
		liczba	%	liczba	%
Bestwina	93	62	66,7	31	33,3
Buczkowice	51	33	65,0	18	35,0
Czechowice – Dz.	801	563	70,3	238	29,7
Jasienica	121	74	61,0	47	39,0
Jaworze	6	3	50,0	3	50,0
Kozy	141	102	72,0	39	28,0
Porąbka	149	127	85,0	22	15,0
Szczyrk	65	50	77,0	15	23,0
Wilamowice	171	130	76,0	41	24,0
Wilkowice	74	59	80,0	15	20,0
RAZEM:	1672	1203	71,9	469	28,1

Źródło: Opracowanie własne PCPR, na podstawie danych Ośrodków Pomocy Społecznej za 2000 rok.

^{4,5/} Ibidem, s.51

Z danych zawartych w Tabeli Nr 7 wynika, że wśród 1.672 długotrwale chorych klientów pomocy społecznej zdecydowaną większość stanowiły kobiety – aż 71,9%, natomiast mężczyźni – 28,1%. Najwięcej wśród długotrwale chorych było kobiet w Porąbce – 85%, Wilkowicach – 80% oraz Szczyrku – 77%, natomiast najmniej w Jaworzu oraz Jasienicy. Kwestię wieku przewlekle chorych klientów pomocy społecznej prezentuje wykres Nr 8.

Wykres Nr 8 : **Długotrwale chorzy klienci Ośrodków Pomocy Społecznej w powiecie bielskim, według dekady urodzenia.**

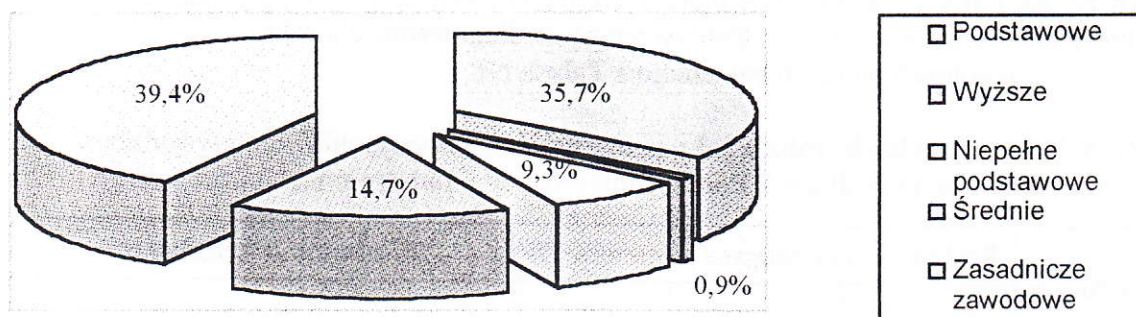

Źródło: Opracowanie własne PCPR, na podstawie danych Ośrodków Pomocy Społecznej za 2000 rok.

Jak wynika z wykresu najwięcej długotrwale chorych klientów pomocy społecznej (473) to osoby urodzone w latach 1950 – 1959, a następnie osoby urodzone w latach 1960 – 1969 (336). Najmniej jest klientów w wieku sędziwym, tj. urodzonych w latach 1900 – 1909 (tylko 7) i w dekadzie 1910 – 1919 (58). Niewielu jest najmłodszych przewlekle chorych, urodzonych w latach 1980 – 1989 – tylko 72 osoby.

Poziom wykształcenia długotrwale chorych prezentuje Wykres Nr 9.

Wykres Nr 9 : **Zbiorowość długotrwale chorych klientów Ośrodków Pomocy Społecznej w powiecie bielskim ze względu na poziom wykształcenia.**

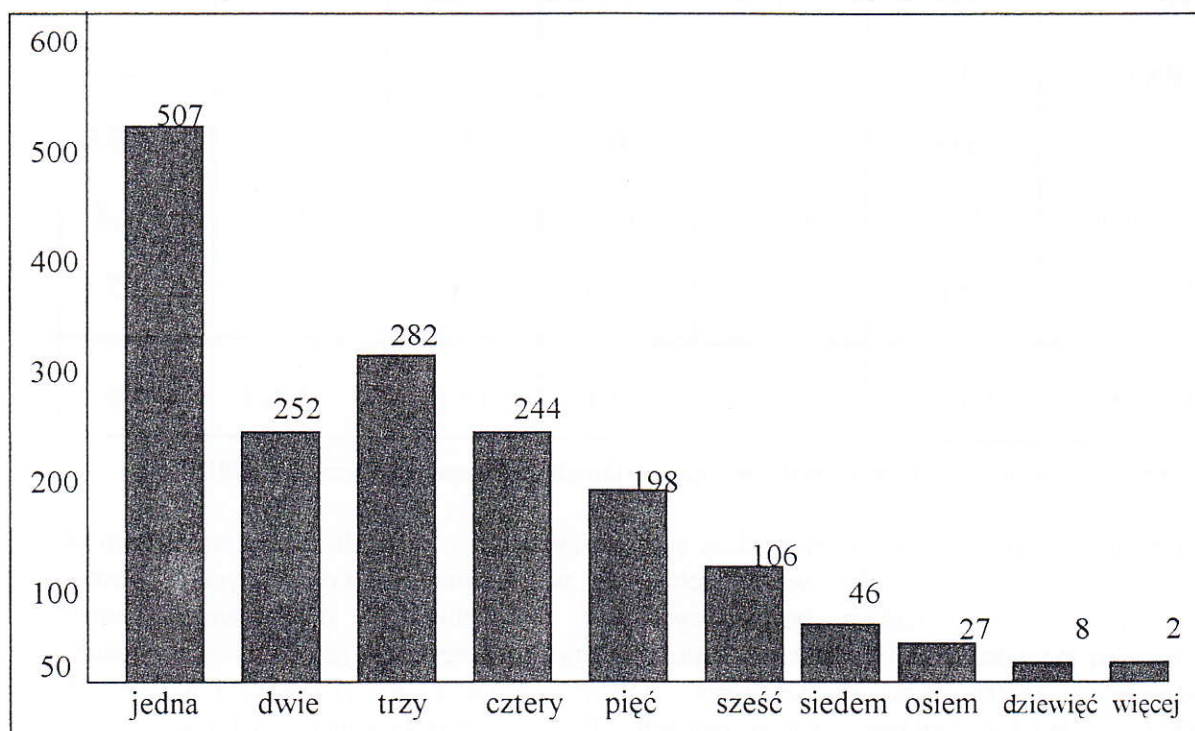

Źródło: Opracowanie własne PCPR, na podstawie danych Ośrodków Pomocy Społecznej za 2000 r.

Jak wynika z wykresu długotrwale chorzy klienci Ośrodków Pomocy Społecznej są w przeważającej większości nisko wykształceni – 39,4% posiada wykształcenie zasadnicze zawodowe, 35,7% to wykształceni na poziomie szkoły podstawowej, a 9,3% nie posiada nawet podstawowego wykształcenia. Tylko 0,9% tych klientów legitymuje się wykształceniem wyższym, niewielu posiada wykształcenie średnie – 14,7%.

Liczbę osób żyjących w rodzinach osób długotrwale chorych prezentuje Wykres Nr 10.

Wykres Nr 10 : **Zbiorowość długotrwale chorych klientów Ośrodków pomocy Społecznej w powiecie bielskim ze względu na liczbę osób w gospodarstwie domowym.**

Źródło: Opracowanie własne PCPR, na podstawie danych Ośrodków Pomocy Społecznej za 2000 rok.

Wśród 1.672 długotrwale chorych najwięcej jest żyjących samotnie – bo aż 507 osób. Stosunkowo niewiele jest osób chorych funkcjonujących w rodzinach więcej niż ośmioosobowych – tylko 37.

Wśród zbiorowości długotrwale chorych klientów pomocy społecznej najwięcej jest rencistów – 519 osób zaś emeryturę posiada 155 osób. W grupie tych klientów pracuje tylko 187 osób.

Z danych za 2001 rok opracowanych przez Ośrodki Pomocy społecznej wynika, że z 3.532 rodzin, które uzyskały pomoc aż w 1.453 występowała długotrwała choroba.

Dane te w poszczególnych gminach prezentuje Tabela Nr 8.

Tabela Nr 8 : Długotrwała choroba jako przyczyna trudnej sytuacji życiowej rodzin – klientów Ośrodków Pomocy społecznej w powiecie bielskim.

Ośrodek Pomocy Społecznej	Rodziny korzystające z pomocy OPS			Liczba osób w rodzinach		
	Ogółem Liczba	W tym z dysf. dług. choroba	%	Ogółem	W tym w rodzinach	%
Bestwina	178	95	53,4	625	307	49,1
Buczkowice	155	29	18,7	614	94	15,3
Czechowice-D	1.195	728	60,9	3.713	2.189	59,0
Jasienica	471	91	19,3	1.821	242	13,3
Jaworze	132	27	20,5	391	80	20,5
Kozy	349	142	40,7	1.088	429	39,4
Porąbka	387	105	27,1	1.562	350	22,4
Szczyrk	118	48	40,7	419	171	40,8
Wilamowice	266	127	47,7	960	440	45,8
Wilkowice	281	61	21,7	948	162	17,1
RAZEM:	3.532	1.453	41,1	12.141	4.464	36,7

Źródło: Opracowanie własne PCPR, na podstawie danych Ośrodków Pomocy Społecznej za 2001 rok.

W rodzinach, które znalazły się w trudnej sytuacji życiowej z powodu długotrwałej choroby żyją 4.464 osoby czyli 36,7% wszystkich osób w rodzinach korzystających z pomocy społecznej. Najwięcej rodzin borykających się z problemem długotrwałej choroby (w stosunku do wszystkich rodzin – klientów pomocy społecznej) jest w Czechowicach – Dziedzicach – 60,9%, oraz w Bestwinie – 53,4%, a także w Wilamowicach – 47,7%. Najmniej zaś takich rodzin jest w Buczkowicach – 18,7% oraz w Jasienicy – 19,3%.

Tabela Nr 9 : Usługi opiekuńcze organizowane przez Ośrodki Pomocy Społecznej w powiecie bielskim.

Gmina	Liczba rodzin w których świadczone są usługi opiekuńcze	Liczba osób w tych rodzinach	Liczba rodzin w których świadczone są usługi opiekuńcze specjalistyczne
Bestwina	-	-	-
Buczkowice	-	-	-
Czechowice – Dz.	55	66	-
Jasienica	6	6	-
Jaworze	-	-	-
Kozy	15	16	-
Porąbka	10	14	-
Szczyrk	3	7	4
Wilamowice	9	9	-
Wilkowice	-	-	-
RAZEM:	98	118	4

Źródło: Opracowanie własne PCPR na podstawie danych pozyskanych z ośrodków społecznych.

Jak wynika z Tabeli Nr 9 nie wszystkie Ośrodki Pomocy Społecznej organizują usługi opiekuńcze. Mimo tego, że zadanie to jest zadaniem obowiązkowym, aż w 4 gminach nie jest realizowane. Specjalistyczne usługi opiekuńcze realizowane są jedynie w Szczyрку (dla osób psychicznie chorych czy też niepełnosprawnych intelektualnie).

e) **Konkluzje:**

1. Z analizy danych Ośrodków Pomocy Społecznej wynika, że długotrwała choroba jest jedną z najważniejszych przyczyn trudnej sytuacji życiowej osób i rodzin w powiecie bielskim.
2. Wśród przewlekle chorych stosunkowo dużą grupę stanowią osoby samotne, można więc przypuszczać, że będą one wymagały stosunkowo dużego wsparcia ze strony społeczności lokalnych, a także instytucji pomocy społecznej.
3. Konieczne wydaje się dokonanie analizy rodzaju (postaci) chorób przewlekłych wśród klientów pomocy społecznej, ponieważ większość z nich to osoby 50, 40 i 30- letnie, które prawdopodobnie będą wymagały długoletniego wsparcia.
4. Należy uznać za priorytetowe działania związane z promocją zdrowia i tworzeniem warunków (przede wszystkim mieszkaniowych) sprzyjających samowystarczalności osób przewlekle chorych.

3.4 OCHRONA MACIERZYŃSTWA.

a) Zdefiniowanie podstawowych pojęć:

Pomoc świadczona z tytułu ochrony macierzyństwa przez ośrodki pomocy społecznej przed styczniem 2002r., jest w znacznej części realizacją nie obowiązującego już rozporządzenia Rady Ministrów „w sprawie określenia zakresu i form oraz trybu udzielania kobietom w ciąży oraz wychowującym dziecko pomocy w zakresie opieki socjalnej i prawnej”; i wiąże się głównie z wypłatą świadczeń pieniężnych.

Od 2002r. pomoc świadczona przez ośrodki wyłącznie w oparciu o ustawę o pomocy społecznej, która świadczenia pieniężne okresowe i jednorazowe z tytułu ochrony macierzyństwa zapisała jako zadanie rządowe zlecone gminie.

Ustawodawca w nowelizacji ustawy z czerwca 2001r. do ochrony macierzyństwa dopisał wielodzietność jednocześnie nie definiując pojęcia wielodzietności.

b) Podstawowe założenia

Ochrona macierzyństwa poza pomocą finansową dla matek ma zapewnić możliwość przyjścia na świat każdemu poczętemu dziecku. Matkom w pierwszych latach po porodzie przysługuje szczególna ochrona i pomoc umożliwiająca należyte sprawowanie opieki nad dzieckiem i zapewniająca jemu prawidłowy rozwój.

Zakłada się że osobom nie przygotowanym do macierzyństwa pomaga się przysposobić do roli matki /o ile to tylko jest możliwe/ aby dziecko mogło się wychowywać w rodzinie naturalnej. Adopcja, a w szczególności opieka zastępcza są stosowane w ostateczności, gdy nie ma możliwości zapewnienia dziecku opieki i prawidłowego rozwoju w rodzinie biologicznej.

Matki po urodzeniu dziecka przez pierwsze trzy lata są obejmowane szczególnym wsparciem ośrodków pomocy, na przykład nie warunkuje się pomocy finansowej od poszukiwania pracy przez matkę.

c) Rozmiary problemu i analiza danych

Niewielka liczba osób korzystała z tej formy pomocy wyłącznie w formie pracy socjalnej. Przy analizie ochrony macierzyństwa w statystykach pomocy społecznej w latach następnych należy zwrócić uwagę na zmianę przepisów, które wypłatę świadczeń przez pracodawców przenieśli na ośrodki pomocy społecznej, co może przyczynić się do statystycznego wzrostu liczby klientów. Ponadto statystykę znacznie mogą zmienić tzw. rodziny wielodzietne. Istnieje zagrożenie, że każdy ośrodek przyjmie inną liczbę dzieci kwalifikującą do grupy rodzin wielodzietnych.

Brak danych krajowych skłania nas do przytoczenia rozmiaru problemu w innych miastach o liczbie ludności zbliżonej do naszego powiatu.

Dla porównania skali problemu w mieście Bielsko-Biała przy 3950 rodzinach objętych pomocą MOPS w 2001 roku, 217 rodzin korzystało z pomocy z tytułu ochrony macierzyństwa, to jest 5,49 % wszystkich klientów ośrodka.

W mieście Olsztyn w 2000 roku na 9034 rodzin korzystających z pomocy ośrodka 320 rodzin korzystało z pomocy z tytułu ochrony macierzyństwa, to jest 3,54 % wszystkich klientów ośrodka.

Dane zaczerpnięto ze sprawozdań z działalności ośrodków jakie są przygotowywane dla MPiPS.

d) Rozmiary problemu w powiecie bielskim

Ze wsparcia Ośrodków Pomocy Społecznej w powiecie bielskim z tytułu ochrony macierzyństwa w 2000r. skorzystało 291 rodzin.

Tabela Nr 10 : Liczba rodzin korzystająca z pomocy z tytułu ochrony macierzyństwa w stosunku do wszystkich rodzin objętych pomocą społeczną w powiecie bielskim w 2001r.

	Ogółem objętych pomocą OPS	Pomoc z tytułu ochrony macierzyństwa	% wszystkich objętych pomocą
Liczba rodzin	3.532	302	8,5
Liczba osób w tych rodzinach	12.141	1339	11

Źródło: dane OPS ze sprawozdania dla MPiPS

W roku 2000 nie były jeszcze gromadzone wszystkie dane z gmin przez Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie stąd brak jest głębszej analizy.

Rozmiar potrzeb w zakresie ochrony macierzyństwa, poza wsparciem finansowym, w powiecie pokazuje analiza działań Domu Matki i Dziecka. W ciągu 10 lat działalności Domu Matki i Dziecka ze wsparcia tej instytucji skorzystało 10 matek z powiatu bielskiego co stanowi 6,71% wszystkich korzystających z tej formy pomocy. Pozostałe osoby to mieszkanki Bielska. – 47,65% i z innych powiatów 45,64%. Także z działalności poradnictwa rodzinnego prowadzonego, przez Dom Matki i Dziecka wynika, że systematycznie wzrasta liczba osób potrzebujących tej formy pomocy.

Tabela Nr 11 : Ilość udzielonych porad i przyjęcia do Domu Matki i Dziecka

Rok	Ilość porad – interwencji	Liczba matek przyjętych na pobyt
1999	50	8
2000	91	15
2001	95	12
Do 28.02.2002	18	3, 2 oczekują na miejsce, 13- odmówiono

Źródło : dane Domu Matki i Dziecka

Problem braku miejsc dotyczy co prawda matek spoza powiatu bielskiego, jednak problemy społeczne nie mogą być rozpatrywane zgodnie z granicami administracyjnymi powiatu, zwłaszcza gdy położenie geograficzne powiatu i miasta jest takie, jak w przypadku Bielska Białej. Dlatego teza o potrzebie utrzymania, a nawet rozwoju tej placówki wydaje się zupełnie zasadna. Okres dziesięciu lat pracy Domu Matki i Dziecka, przyniósł wymierne skutki społeczne.

Tabela Nr 12 : Wykorzystanie 20 miejsc w Domu Matki i Dziecka

Rok	% wykorzystania miejsc na przestrzeni roku
1999	101,63
2000	100,05
2001	102,21

Dane opracowane na podstawie informacji DMiDz

Dalsza analiza potrzeb mieszkanek Domu Matki i Dziecka wykazuje następujące problemy:

- Brak jest miejsc dla matek zgłaszających się do Domu ze starszymi dziećmi.
- Brak jest miejsc dla matek zgłaszających się do Domu z kilkorgiem dzieci.
- Brak jest mieszkań chronionych lub innych miejsc dla matek opuszczających Dom, a nie mających możliwości powrotu do rodziny.

e) Konkluzje:

1. Należy rozszerzyć bazę i działalność Domu Matki i Dziecka, zgodnie z potrzebami klientów tej placówki.
2. Działania na rzecz ochrony macierzyństwa można realizować integralnie z innymi działaniami, służącymi wspieraniu rodziny i usamodzielnianiu osób.
3. Konieczne staje się promowanie modelu zdrowej rodziny, która potrafi korzystać z niezbędnego wsparcia jakiego potrzebuje na danym etapie swojego życia.
4. W związku ze zmianą przepisów prawa należy opracować jednolity sposób badania problemu ochrony macierzyństwa i pomocy rodzinom z tytułu wielodzietności.

3.5 BEZRADNOŚĆ W SPRAWACH OPIEKUŃCZO-WYCHOWAWCZYCH I PROWADZENIU GOSPODARSTWA DOMOWEGO

a) Zdefiniowanie podstawowych pojęć:

Wymieniona kategoria problemów jest wskazana przez ustawę o pomocy społecznej jako podstawa do udzielenia pomocy. W literaturze nie znajdziemy opisu, ani badań nad tą kategorią problemów. Praktyka pracy socjalnej wskazuje, że do grupy osób wykazujących bezradność w prowadzeniu gospodarstwa domowego i w sprawach opiekuńczo-wychowawczych zalicza się rodziny lub osoby, które:

- Nie potrafią gospodarować posiadanymi zasobami i środkami,
- Ze względu na wiek, wykształcenie i sytuację rodzinną nie potrafią załatwić swoich spraw,
- Nie potrafią zaspokoić podstawowych potrzeb dzieci,
- Nie potrafią skutecznie oddziaływać wychowawczo na swoje dzieci.

b) Podstawowe założenia:

Celem pomocy społecznej jest umożliwienie osobom i rodzinom przezwyciężanie trudnych sytuacji życiowych, których nie są one w stanie pokonać wykorzystując własne środki, możliwości i uprawnienia. Pomocy udziela się w postaci pracy socjalnej, zasiłków pieniężnych, poradnictwa specjalistycznego, w szczególności prawnego i psychologicznego oraz usług opiekuńczych. Usługi opiekuńcze są zadaniem obligatoryjnym gmin.

Pomoc społeczna powinna w miarę możliwości doprowadzić do życiowego usamodzielnienia osób i rodzin oraz ich integracji ze środowiskiem.

Usamodzielnianie rodzin jest postulatem ustawowym, lecz z powodu braku środków finansowych, trudności na rynku pracy oraz braków kadrowych w ośrodkach pomocy społecznej, często nie realizowanym. Żadne badania nie ujmuje liczby rodzin usamodzielnionych w danym roku.

Powinno się zatem dążyć do maksymalnego usamodzielnienia rodzin korzystających z pomocy społecznej. Przyjąć również należy założenie, że są takie rodziny, które zawsze będą wymagały wsparcia, a praca socjalna będzie się koncentrowała na utrzymaniu pewnego poziomu samodzielności. Są to sytuacje, gdzie ze względu na wiek, stan zdrowia i brak wsparcia ze strony dalszej rodziny, osoby wymagają opieki środowiskowej.

c) Rozmiar problemu i analiza danych:

Jak już wcześniej wspomniano, nie prowadzi się badań krajowych nad tą kategorią problemu, dla analizy danych w powiecie bielskim można przyjąć dane z innych miast, lub powiatów które prowadzą takie badania i są one znane.

Dla porównania skali problemu w mieście Bielsko-Biała przy 3950 rodzinach objętych pomocą MOPS w 2001 roku, aż 2022 rodziny korzystało z pomocy z tytułu problemów opiekuńczo-wychowawczych i bezradności w prowadzeniu gospodarstwa domowego, to jest 51% wszystkich klientów ośrodka.

W mieście Olsztyn w 2000 roku na 9034 rodzin korzystających z pomocy ośrodka 1549 rodzin korzystało z pomocy z tytułu problemów opiekuńczo-wychowawczych i bezradności w prowadzeniu gospodarstwa domowego, to jest 17, 1% wszystkich klientów ośrodka.

Dane zaczerpnięto ze sprawozdań z działalności ośrodków jakie są przygotowywane dla Ministerstwa Pracy i Polityki Społecznej.

Dane powyższe nie mogą służyć do rzetelnej analizy porównawczej, lecz przytoczone zostały dla pokazania skali problemu osobom na co dzień nie zajmującym się zagadnieniami pomocy społecznej

d) Rozmiary problemu w powiecie bielskim

Wśród mieszkańców powiatu bielskiego, spora grupa osób i rodzin boryka się z różnymi problemami, z którymi nie zawsze może sobie poradzić bez wsparcia wyspecjalizowanych służb. Te osoby i rodziny mogą otrzymać wsparcie i pomoc w wyjściu z trudnej sytuacji życiowej przede wszystkim w Ośrodkach Pomocy Społecznej na terenie swoich gmin.

W 2000 roku ze wsparcia tej instytucji tylko w związku z bezradnością w prowadzeniu gospodarstwa domowego i w sprawach opiekuńczo-wychowawczych skorzystało 1435 rodzin, w tym 1009 rodzin z dziećmi.

Formy tego wsparcia to przede wszystkim pomoc materialna i różne formy pracy socjalnej w miejscu zamieszkania, a także pomoc terapeutyczna w podległych ośrodkom pomocy społecznej placówkach.

Tabela Nr 13: Liczba rodzin korzystająca z pomocy ze względu na problemy opiekuńczo-wychowawcze w stosunku do wszystkich rodzin objętych pomocą społeczną w powiecie bielskim w 2001r.

	Ogółem objętych pomocą OPS	Pomoc ze względu na problemy opiekuńczo-wychowawcze	% wszystkich objętych pomocą	W tym rodziny niepełne	
				Liczba	%
Liczba rodzin	3.532	1339	37,9%	421	31,4%
Liczba osób w tych rodzinach	12.141	5214	42,9%	1407	27,0%

Źródło: dane OPS ze sprawozdania dla MPiPS

Z analizy danych za 2001 r. wynika, że 8,2% populacji powiatu bielskiego korzysta z różnorodnych form pomocy społecznej. 3,5% mieszkańców korzysta z pomocy z powodu problemów opiekuńczo-wychowawczych i bezradności w prowadzeniu gospodarstwa domowego.

e) Konkluzje:

- 1) Należy stale monitorować potrzeby mieszkańców ze względu na stałe ubożenie społeczeństwa.
- 2) Ośrodki Pomocy Społecznej wymagają wsparcia w formie doskonalenia zawodowego w zakresie pracy socjalnej, prowadzącej do życiowego usamodzielnienia rodzin wieloprotymowych.
- 3) Należy podjąć analizę liczby usamodzielnianych rodzin korzystających z pomocy społecznej zwłaszcza z powodu problemów: opiekuńczo-wychowawczych i prowadzenia gospodarstwa domowego, alkoholizmu, przemocy.

3.6. SIEROCTWO I OPIEKA ZASTĘPCZA

a) Zdefiniowanie podstawowych pojęć:

Rozpatrując problem sieroctwa dzieci należy przyjąć, że w ramach tego problemu ujmowane są:

- Dzieci – sieroty naturalne i półsieroty, gdzie oboje lub jedno z rodziców nie żyje.
- Dzieci – sieroty społeczne, z nieustalonym ojcostwem, których matki nie potrafią lub nie chcą zapewnić dziecku prawidłowej opieki i wychowania.
- Dzieci – sieroty społeczne porzucone przez rodziców, lub skierowane do opieki zastępczej i placówek opiekuńczych ze względu na rodziców, którzy nie potrafią lub nie chcą zapewnić należytej opieki i wychowania
- Dzieci – niedostosowane społecznie, które zwykle ze względu na sieroctwo społeczne lub brak umiejętności wychowawczych rodziców, popadły w konflikt z prawem.

Od stycznia 2000 roku zapewnienie opieki i wychowania dzieciom częściowo lub całkowicie pozbawionym opieki rodziców oraz dzieciom niedostosowanym społecznie stało się zadaniem pomocy społecznej realizowanym przez powiat. Powiat jest odpowiedzialny za prowadzenie i organizowanie ośrodków adopcyjno-opiekuńczych, placówek opiekuńczo-wychowawczych, w tym ognisk wychowawczych, świetlic i klubów środowiskowych o zasięgu ponadgminnym dla dzieci i młodzieży, a także tworzenie i wdrażanie programów pomocy dziecku i rodzinie.

Działalność tę organizuje Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie, znajdujące się w strukturach Starostwa.

Celem reformy systemu opieki nad było z jednej strony, powierzenie zadań organizowania opieki administracji lokalnej (powiatowi), z drugiej zaś, koncentracja działań na rzecz rodzin i dzieci w jednym resorcie - Ministerstwie Pracy i Polityki Społecznej.

Na potrzeby niniejszego opracowania przytoczone zostaną definicje zapisane w ustawie z dnia 29 listopada 1990r. o pomocy społecznej, wprowadzające jednoznaczne pojęcia stosowane w polskim systemie opieki. Zatem, ilekroć jest mowa o:

rodzinnej opiece zastępczej – oznacza to rodziny zastępcze oraz instytucjonalne formy rodzinnej opieki nad dzieckiem,

ośrodka adopcyjno - opiekuńczego - oznacza to:

a) ośrodek lub zespół wsparcia rodziny naturalnej, prowadzący poradnictwo dla dzieci i rodziców oraz terapię rodzinną, w tym dla rodziców dzieci umieszczonych w placówkach opiekuńczo – wychowawczych,

b) ośrodek lub zespół wsparcia rodziny zastępczej lub adopcyjnej, inicjujący i wspomagający zastępcze formy opieki i wychowania rodzinnego, szkolący i kwalifikujący kandydatów na rodzinę zastępczą albo adopcyjną, prowadzący poradnictwo rodzinne i terapię rodzinną dla dzieci i rodziców dzieci umieszczonych w rodzinnej opiece zastępczej,

terapii rodzinnej – oznacza to działania psychologiczne, pedagogiczne i socjologiczne, mające na celu przywrócenie rodzinie zdolności do wypełniania jej zadań,

dziecku niedostosowanemu społecznie – oznacza to dziecko, które okazuje przejawy demoralizacji w rozumieniu przepisów o postępowaniu w sprawach nieletnich,

ośrodkach wsparcia - oznacza to środowiskowe formy pomocy półstacjonarnej służące utrzymaniu osoby w jej naturalnym środowisku i przeciwdziałaniu instytucjonalizacji, a w szczególności: ośrodki opiekuńcze,

placówce opiekuńczo - wychowawczej - oznacza to jednostkę zapewniającą dzieciom i młodzieży, pozbawionym całkowicie lub częściowo opieki rodzicielskiej oraz

niedostosowanym społecznie, dzienną lub całodobową, ciągłą lub okresową opiekę i wychowanie, jak również jednostkę wspierającą działania rodziców w sprawowaniu opieki w podziale na następujące typy placówek: placówki wsparcia dziennego, placówki interwencyjne, placówki rodzinne, placówki socjalizacyjne, placówki resocjalizacyjne,

rodzinie zastępczej - oznacza to rodzinę, w której umieszcza się małoletnie dziecko, w celu sprawowania nad nim opieki i jego wychowania, w wypadku gdy rodzice nie spełniają swojej funkcji,

mieszkańiu chronionym - oznacza to mieszkanie przeznaczone dla osób mogących, przy odpowiednim wsparciu, samodzielnie żyć w środowisku, w szczególności dla osób opuszczających placówki opiekuńczo - wychowawcze, resocjalizacyjne, zakłady dla nieletnich i rodziny zastępcze,

Rodziny zastępcze dzielą się na spokrewnione i niespokrewnione z dzieckiem, w ramach instytucji rodzin niespokrewnionych mogą być tworzone pogotowia rodzinne.

b) Podstawowe założenia:

Wśród szeregu regulacji prawnych stanowiących podstawę systemu opieki nad dzieckiem i rodziną, jedną z najważniejszych jest ustawa z 29 listopada 1990r. o pomocy społecznej, w której Rozdział 1a w dziale II jest obecnie swoistą „konstytucją” opieki zastępczej nad dzieckiem. Ustawa, wraz z aktami wykonawczymi traktuje o tym, w jaki sposób pomagać źle funkcjonującej rodzinie, by doprowadzić do odbudowania naturalnych relacji rodzice – dzieci, przywrócić odebraną rodzicom władzę nad dzieckiem, a dzieciom zagwarantować prawo do życia we własnej rodzinie.

W ustawie tej i rozporządzeniach wykonawczych wiele regulacji nawiązuje do zasady planowania stałej opieki, która polega na:

- zapobieganiu umieszczania dzieci poza rodziną oraz skracania okresu sprawowania opieki zastępczej do niezbędnego minimum.
- podtrzymywaniu przez dziecko emocjonalnej więzi z rodzicami i ściśle z nimi kontakty, w każdej sytuacji, w której istnieją szansę reintegracji rodziny naturalnej.

Uregulowania prawne określają podstawowe założenia do formułowania i realizacji form pomocy dziecku i rodzinie:

- Opieka zastępcza winna zakładać, że dziecku wychowywanemu poza rodziną zdecydowanie lepiej służy pobyt w instytucji opieki o charakterze rodzinnym niż w preferowanych przez kilkadziesiąt lat – instytucjach zakładowych.
- Rodziny zastępcze, niezależnie od typu, są zobowiązane do kierowania się dobrem przyjętego dziecka i poszanowaniem jego praw.
- Rodzina zastępcza ma przygotować dziecko do powrotu do rodziny naturalnej, lub adopcyjnej, tylko w szczególnych przypadkach sprawuje opiekę nad nim aż do usamodzielnienia
- Organizacja placówek opiekuńczych i resocjalizacyjnych ma zapewniać realizację podstawowych potrzeb dziecka służących jego rozwojowi i usamodzielnieniu.
- Placówki opieki całkowitej nie mogą liczyć więcej niż 30 miejsc.
- Mogą powstawać placówki wielofunkcyjne dostosowane do zaspokojenia lokalnych potrzeb. Tworzona placówka opiekuńczo – wychowawcza może łączyć w sobie elementy wszystkich typów placówek (z wyłączeniem placówki resocjalizacyjnej).
- W okresie przejściowym do 2006 roku dopuszcza się istnienie placówek opiekuńczo – wychowawczych nie spełniających wszystkich standardów.
- Organ prowadzący przyjmie programy restrukturyzacji placówek zmierzające do dostosowania ich do lokalnych potrzeb i obowiązujących standardów.

- Instytucje pomocy społecznej mają obowiązek organizowania takiego wsparcia środowiskowego rodzin, aby nie dopuścić do konieczności umieszczania dzieci w zastępczych formach opieki.

c) Rozmiary problemu i analiza danych:

Sieroctwo i opieka zastępcza jest tak wielo aspektowym problemem, że odniesienia do danych ogólnopolskich czy też w innych powiatach zostały przytoczone bezpośrednio przy analizie rozmiaru problemu w powiecie bielskim .

d) Rozmiary problemu w powiecie bielskim

Dalszymi skutkami nieprawidłowego funkcjonowania rodzin jest ograniczenie władzy rodzicielskiej i konieczność sprawowania opieki zastępczej.

Różnymi formami całkowitej opieki zastępczej aktualnie jest objętych 160 dzieci z terenu powiatu bielskiego jest to stan na 28.02.2002r.

Tabela nr 14: **Liczba dzieci z terenu powiatu w poszczególnych formach opieki zastępczej**

Forma opieki	2000	2001	Luty 2002
Dom Dziecka	8	6	9
Rodzinny Dom Dziecka	X	1	1
Młodzieżowy Ośrodek Wychowawczy	7	6	6
Rodziny zastępcze	163	122	119
Placówki w innych powiatach	Brak danych	Brak danych	25/85*
Razem	X	X	160

Źródło: dane PCPR; * liczba może być niepełna, dane z innych powiatów mogą jeszcze napłynąć, liczba 25 nie obejmuje dzieci umieszczonych w SOSW na wniosek rodziców, co ma znaczenie dla zobowiązań finansowych.

Powyższa tabela ukazuje liczbę dzieci umieszczoną w formach opieki całkowitej, jednak jej wyniki należy traktować jako wynik działania sądów z lat poprzednich, nie oddający aktualnej skali zjawiska . Liczbę dzieci umieszczoną w placówkach innych powiatów należy rozpatrywać odrębnie. Tylko dzieci umieszczone w placówkach na podstawie orzeczeń sądu są osobami dla których powiat zobowiązany jest przygotować i przeprowadzić plan usamodzielnienia. Jest to liczba 25 dzieci. Pozostałe dzieci umieszczone na wniosek rodziców w placówkach opiekuńczych, a są to głównie specjalne ośrodki szkolno-wychowawcze dla dzieci niepełnosprawnych intelektualnie lub z innymi zaburzeniami, korzystają z opieki i wsparcia własnej rodziny. Liczbę dzieci korzystających ze wsparcia własnej rodziny również należy stale monitorować, gdyż te osoby po ukończeniu edukacji wrócą do naszego powiatu i wymagać będą dalszego wsparcia. Ważne jest aby stopniowo poznać przyczyny umieszczania dzieci przez rodziców w placówkach opieki całkowitej, gdyż pozwoli to przewidzieć zakres potrzeb w zakresie wsparcia środowiskowego osób szczególnie zagrożonych marginalizacją i wykluczeniem.

Rodziny zastępcze w naszym powiecie stanowią najliczniejszą formę wsparcia dla dzieci.

Tabela nr 15: **Rodziny zastępcze w powiecie bielskim z podziałem na gminy - luty 2002r.**

Gmina	Liczba rodzin	Liczba dzieci
Bestwina	5	6
Buczkowice	7	12
Czechowice-Dz.	24	30
Jasienica	10	12
Jaworze	6	6
Kozy	2	4
Porąbka	10	13
Szczyrk	5	9
Wilamowice	9	14
Wilkowice	11	13
Ogółem dane na 02.2002	89	119

Źródło : dane opracowane przez PCPR

Powyższa tabela nie podaje liczby rodzin za rok 1999 i 2000 ponieważ w 2000 roku nastąpiła nowelizacja ustawy, która spowodowała gwałtowne zmniejszenie liczby rodzin zastępczych w związku z wprowadzeniem usamodzielnienia z ukończeniem 18 roku życia. W 2000 roku w rodzinach zastępczych przebywało 20 pełnoletnich wychowanków. Przedstawianie danych wcześniejszych spowodowało by zniekształcenie rzeczywistej dynamiki tej formy opieki.

Następna Tabela pokazuje jaka jest skala potrzeb w zakresie organizowania zastępczej opieki nad dzieckiem.

Tabela Nr 16: **Liczba dzieci skierowanych do zastępczych form opieki przez PCPR**

ROK	Do rodzin zastępczych	do placówek opiekuńczo-wychowawczych	Razem
1999	8	Brak danych	8
2000	20	15	35
2001	20	11	31

Źródło: dane PCPR

Dla pełnego obrazu potrzeby objęcia dzieci opieką całkowitą należy podać jeszcze liczbę dzieci adoptowanych i kierowanych do adopcji.

Tabela Nr 17: **Adopcje dzieci za pośrednictwem Ośrodka Adopcyjno-Opiekuńczego w 2001 r.**

L/P	Wyszczególnienie danych	Liczba
1	Liczba rodzin na terenie kraju, które adoptowały dzieci	21
2	Liczba dzieci adoptowanych ogółem	22
3	W tym sierot społecznych	22
4	W tym sierot naturalnych	0
5	Liczba dzieci adoptowanych z terenu powiatu	8
6	Liczba kandydatów zgłaszających się na rodziców adopcyjnych	60
7	Rodziny zakwalifikowane do adopcji	53
8	Rodziny zakwalifikowane oczekujące na dziecko	23
9	Liczba dzieci oczekujących na adopcję	8
	Sytuacja prawna adoptowanych dzieci:	
10	Pozbawienie władzy rodzicielskiej obojga rodziców	9
11	Pozbawienie władzy rodzicielskiej samotnej matki	1
12	Zgoda blankietowa	12

Zródło : Informacja OAO

Jak widać, pomimo realizowanych adopcji, co roku istnieje potrzeba organizowania opieki zastępczej dla ponad 30 dzieci. Brakuje rodzin do adopcji dzieci starszych i chorych. Stosunkowo niska jest liczba rodzin z terenu powiatu decydujących się na adopcję.

Podstawową formą opieki są rodziny zastępcze, jednak wciąż brakuje wystarczającej liczby przygotowanych niespokrewnionych rodzin zastępczych, które potrafią pracować z dzieckiem i rodziną biologiczną dziecka, tak aby zapewnić mu optymalny rozwój i ewentualny powrót do rodziny własnej. Dotychczasowa praktyka w tym zakresie wyglądała następująco: dzieci kierowane przez sąd do rodzin zastępczych przybywają tam aż do pełnoletności. Nie dochodzą do rodziców zwrotu kosztów za pobyt dziecka w rodzinie zastępczej, ani też często nie badano sytuacji pod kątem możliwości powrotu dziecka do rodziców mimo, że przyczyna, dla której została ustalona rodzina zastępcza już ustała, np. niepełnoletność matki.

Sytuacja ta zmieniła się w 2000r. wraz z nowelizacją ustawy o pomocy społecznej, dlatego też poniższe tabele nie pokazują lat wcześniejszych, gdyż rodziny zastępcze funkcjonowały w innej rzeczywistości prawnej, co pozwalało w rodzinach zastępczych przebywać pełnoletnim wychowankom.

Aktualnie spośród 119 dzieci przebywających w rodzinach zastępczych tylko 12 wychowuje się w rodzinach niespokrewnionych. Pozostałe dzieci wychowywane są przez rodziny, które tworzą babcie i dziadkowie, czasami pełnoletnie rodzeństwo lub dalsi krewni. Z analizy struktury wieku osób pełniących funkcję rodzin zastępczych za rok 2000 wynika, że połowa to osoby w wieku powyżej 61 roku życia, a aż 8 rodzin stanowiły osoby, które przekroczyły 71 rok życia. Bywa, że rodzice zastępczy wymagają opieki i wsparcia osób trzecich. Poniższa tabela pokazuje typy rodzin zastępczych w powiecie.

Tabela Nr 18 : Typy rodzin zastępczych w powiecie bielskim

ROK	Liczba rodzin zastępczych spokrewnionych z dzieckiem	Liczba rodzin zastępczych niespokrewnionych z dzieckiem
2001	78	13
Luty 2002	77	12

Źródło: dane PCPR

Podstawowym problemem jest brak wystarczającej liczby przygotowanych rodzin do pełnienia roli rodziny zastępczej. Zwłaszcza, że większość dzieci umieszczanych w opiece zastępczej, to sieroty społeczne.

Tabela nr 19 : Rodzice biologiczni dzieci umieszczonych w rodzinach zastępczych dane na luty 2002

Liczba sierot	Liczba półsierot oraz dzieci z nieustalonym ojcem	Liczba dzieci których oboje rodzice żyją	Liczba rodziców biologicznych
16	34+16	55	124

Źródło: dane PCPR

Wysoki odsetek sierot społecznych w powiecie bielskim jest zbliżony ze średnią krajową i nie wynika z uwarunkowań lokalnych. W Polsce w 1990r. tylko 6,2% dzieci umieszczonych w zastępczych formach opieki było sierotami naturalnymi i aż 65,2% dzieci miało obojga swoich rodziców. Powodem większości skierowań do rodzin zastępczych jest występowanie zjawisk patologicznych w rodzinach.

Powody umieszczenia dzieci w rodzinach zastępczych na terenie powiatu bielskiego ukazuje następująca Tabela.

Tabela Nr 20 : Powody umieszczenia dziecka w rodzinie zastępczej

LP	Powód umieszczenia dziecka	Liczba rodziców
1	Porzucenie dziecka	54
2	Śmierć rodziców lub jednego z rodziców	40
3	Alkoholizm rodziców	23
4	Bezradność w sprawach opiekuńczo-wychowawczych	15
5	Choroba rodziców	6
6	pozbawienie wolności	6
7	Dziecko ze związku pozamałżeńskiego	4
8	Inne: niepełnoletność-2, niepełnosprawność-2, przemoc-2, załamanie nerwowe-1, bezrobocie-1,...	10
9	Brak danych	16
10	Razem	174

Źródło : opracowanie PCPR na temat rodzin biologicznych.

Dla wyjaśnienia danych liczbowych w tabelach należy dodać, że aktualnie nie żyje 50 rodziców dzieci umieszczonych w rodzinach zastępczych, co nie oznacza, że z powodu ich śmierci dzieci zostały umieszczone w zastępczej opiece. Śmierć rodziców lub jednego z nich była powodem ustanowienia rodziny zastępczej tylko w 40 przypadkach, w 10 pozostałych najpierw dzieci trafiły do zastępczej opieki a potem rodzice zmarli.

Szczegółowe dane o rodzinach biologicznych, wraz z ich analizą można uzyskać z odrębnego opracowania Powiatowego Centrum Pomocy Rodzinie **„Diagnoza sytuacji życiowej rodziców biologicznych dzieci umieszczonych w rodzinach zastępczych na terenie powiatu bielskiego”**

Dane z tej diagnozy należy wziąć pod uwagę przy opracowywaniu projektu pracy reedukacyjnej z rodzicami biologicznymi. Dzięki tym danym można kierować wysiłki terapeutyczne do rodzin dających największą szansę na powrót do prawidłowego funkcjonowania. Z opracowania jednoznacznie wynika konieczność podjęcia działań przygotowujących rodziny biologiczne do przyjęcia na powrót swoich dzieci.

Tabela Nr 21 : Najczęściej pojawiające się dysfunkcje w rodzinach biologicznych

L/P	Dysfunkcje rodzin biologicznych	Liczba rodzin
1	Bezrobocie	26
2	Alkoholizm	20
3	Bezradność w sprawach opiekuńczo-wychowawczych	12
4	Brak danych	45
5	Inne	21

Źródło : opracowanie PCPR na temat rodzin biologicznych

Powyższa tabela jednoznacznie wskazuje na konieczność pracy socjalnej i terapeutycznej z rodzinami zapewniając tym samym szybszy powrót dzieci do własnych rodzin i obniżenie kosztów opieki zastępczej. Wyłania się jeszcze potrzeba zbadania dysfunkcji w rodzinach o których brak danych. Przyjąć jednak należy, że może się nie udać odnalezienie rodziców biologicznych tych dzieci, dlatego powinno się skoncentrować na bieżącej analizie danych posiadanych i gromadzonych na bieżąco w miarę kierowania kolejnych dzieci do zastępczych form opieki.

Placówki opiekuńcze

Kolejne problemy dotyczą placówek opiekuńczo-wychowawczych, które są prowadzone przez powiat.

W zasobach powiatu są placówki:

- Rodzinny Dom Dziecka w Janowicach,
- Dom Dziecka w Czechowicach-Dziedzicach,
- Młodzieżowy Ośrodek Wychowawczy w Jaworzu,
- Ośrodek Adopcyjno – Opiekuńczy w Bielsku-Białej.
-

Rodzinny Dom Dziecka przygotowuje się do poprawy warunków lokalowych w nowo wybudowanym domu jednorodzinnym. Problemy dotyczące działalności tej placówki mogą być rozwiązywane na bieżąco przez Dyrektora placówki i Starostwo, nie wymagają zapisów w strategii.

Dom Dziecka w Czechowicach –Dziedzicach jest placówką starą, w której dokonują się stałe stopniowe zmiany dostosowujące placówkę do obowiązujących standardów. Przepisy określają, że placówka socjalizacyjna nie może liczyć więcej niż 30 wychowanków, a obecnie przebywa w niej 45 wychowanków. Przepisy określają też standard liczby zatrudnionych wychowawców. To wymaga systematycznego wdrażania programu restrukturyzacji placówki, który został już opracowany.

W funkcjonujących w powiecie dwóch Domach Dziecka przebywa kilkadziesiąt dzieci pozbawionych opieki rodzicielskiej. Dane prezentuje Tabela poniżej.

Tabela Nr 22 : Liczba dzieci w Domach Dziecka w Powiecie Bielskim

Rok	Liczba dzieci w Domu Dziecka w Cz.Dz. + miejsca w internacie	W tym z powiatu bielskiego	Liczba dzieci w Rodzinnym Domu Dziecka w Janowicach	W tym z powiatu bielskiego
1999	48+7	5	X	X
2000	48+7	8	6	1
2001	48+2	6	6	1
2002 luty	45	9	6	1

Zródło: dane opracowane przez PCPR.

Jak wynika z tabeli, wśród wychowanków Domów Dziecka, większość to dzieci spoza powiatu bielskiego, analiza dokumentacji tych wychowanków pokazuje, że ich rodzice mieszkają głównie w dużych aglomeracjach miejskich śląska, jest to zagrożeniem dla placówki. Wystarczy, że miasta te wdrożą własne programy opieki nad dziećmi, tak jak stało się to w Chorzowie i większość dzieci zostanie zabrana do miast, z których pochodzą. Działania takie są założone w ustawie, a ponadto mogą dodatkowo zostać przyspieszone przez zmianę finansowania opieki nad dzieckiem. Powiatom nie będzie opłacało się po likwidacji dotacji na zadania własne utrzymywać dzieci w drogich placówkach w obcym powiecie, raczej będą zmierzać do szybkiego umieszczenia dzieci w rodzinach zastępczych na terenie własnego powiatu. Zatem placówka ta, powinna stopniowo dostosowywać swoją działalność do potrzeb naszego powiatu i przeobrażać się w placówkę wielofunkcyjną, zgodną ze standardami opieki zastępczej nad dzieckiem.

Młodzieżowy Ośrodek Wychowawczy w Jaworzu jako placówka resocjalizacyjna musi stopniowo wprowadzać program restrukturyzacji zmniejszający liczbę wychowanków do 30, to jest o połowę stanu aktualnego. Zmniejszenie to pociąga za sobą restrukturyzację zatrudnienia. Na przykładzie tej placówki widać szczególnie ostro jak finansowanie danej formy opieki wymusza przyspieszenie tempa działań dostosowujących placówkę do założonych standardów.

Tabela Nr 23 : Liczba dzieci umieszczonych w Młodzieżowym Ośrodku Wychowawczym w Jaworzu

Rok	Liczba dzieci	W tym z powiatu bielskiego
2000	72	7
2001	65	6
2002	60	6

Zródło za danymi ze sprawozdania MOW

Powyżej widać jak placówka stopniowo zmniejsza stan ewidencyjny wychowanków, co nadal będzie kontynuowane w roku 2002 i następnych.

Dla Młodzieżowego Ośrodka Wychowawczego Zarząd przyjął pierwszy etap dochodzenia do standardów na rok 2002; konieczne jest przyjęcie dalszych etapów restrukturyzacji po dokonaniu analizy zamierzonych efektów pierwszego etapu.

Działania związane z restrukturyzacją w przypadku obu placówek muszą być zakończone do 2006 roku, co zostało ustawowo narzucone.

Dodać należy, że likwidacja placówek opieki całkowitej i przejście wyłącznie na formy rodzinnej opieki zastępczej, co zgodne jest ze standardami ustawowymi, ze względu na koszty i brak przygotowanej bazy jest niemożliwe. Większość powiatów przygotowuje programy restrukturyzacji i stopniowo w drodze ewolucji dostosowuje placówki do nowych standardów.

Ośrodek Adopcyjno - Opiekuńczy, również musi dostosować swoje działania do nowej rzeczywistości. Pojawiły się nowe zadania dla Ośrodka w zakresie:

- pracy z rodzinami zagrożonymi pozbawieniem lub ograniczeniem władzy rodzicielskiej, jak i z rodzicami którym tą władzę ograniczono.
- pracy z dziećmi z rodzin zastępczych w trudnym okresie dojrzewania, z którym często nie przygotowane rodziny spokrewnione nie dają sobie rady.
- Pracy z rodzicami zastępczymi wspierającej ich w wypełnianiu swojej funkcji jako osób tymczasowo opiekujących się dzieckiem

Ośrodek musi opracować szczegółowe projekty wdrożenia nowych form działania wraz ze skutkami finansowymi. Placówka ta z 5 osobowym personelem wykonuje zadania w zakresie organizowania adopcji, i bieżącej pracy z rodzinami zastępczymi. Formalnego, wieloletniego uregulowania wymaga współpraca Ośrodka Adopcyjno-Opiekuńczego z miastem Bielsko-Białą. Należy ustalić, czy Ośrodek ma realizować zadania dla miasta i na jakich zasadach. Udostępnienie usług tej placówki poza powiat musi przynosić korzyści, co zostało określone w Strategii Rozwoju Powiatu. Problemem będzie również wycena poszczególnych usług, tu pewnym przykładem rozwiązania może być porozumienie z miastem w zakresie interwencji kryzysowej.

Usamodzielnienia

Konsekwencją realizowania opieki zastępczej nad dzieckiem jest zakończenie jej usamodzielnieniem i integracją wychowanka ze społeczeństwem. Samo usamodzielnianie nie jest problemem, lecz realizacja Indywidualnych Planów Usamodzielnienia sprawia sporo trudności w zakresie znalezienia mieszkania, pracy i uzyskania pewności, że wychowanek jest rzeczywiście samodzielny. Są rodziny zastępcze i placówki, które nie przygotowują swoich wychowanków do samodzielności i istnieją obawy, że osoby te nie tylko zmarnują przyznaną im pomoc, ale staną się wkrótce klientami pomocy społecznej. Brak jest formy przejściowej pomiędzy pełną opieką, a całkowitą samodzielnością. Taką formę przejściową stanowią w wielu powiatach mieszkania chronione, organizowane na bazie wolnej powierzchni w placówkach opiekuńczych, lub w odrębnych obiektach. Mieszkania te często

służą również osobom niepełnosprawnym i starym co daje pewną integrację osobom tam przebywającym.

Swoisty proces usamodzielniania przechodzą również niektóre matki opuszczające Dom Matki i Dziecka. Nie podajemy liczby matek potrzebujących w skali roku pomocy mieszkaniowej w procesie usamodzielniania, gdyż taka analiza dotąd nie była prowadzona, natomiast potrzeba ta w kolejnych rocznych sprawozdaniach z działalności placówki jest usilnie sygnalizowana.

Kolejną grupą osób której zgodnie z ustawowym zapisem przysługuje pomoc powiatu w zakresie integracji ze społeczeństwem i usamodzielniania, są osoby opuszczające zakłady karne. Liczbę tych osób w rozbiu na gminy pokazane zostały w części diagnozy dotyczącej „pozostałych problemów”. Powiat aktualnie nie prowadzi żadnych programów integracji dla osób opuszczających zakłady karne, gdyż takie potrzeby nie były dotąd zgłaszane do PCPR. Kwestią czasu jest zdiagnozowanie potrzeb w tym zakresie, gdyż zadanie to zostało wprowadzone w niedawnej noweli Ustawy z 29 listopada 1990r o pomocy społecznej. Zadanie to wymaga uzgodnień z gminami, gdyż tam głównie kierują się osoby po odbyciu kary pozbawienia wolności.

Dla wszystkich tych osób brak jest na terenie naszego powiatu stosownej formy wsparcia. Kolejna Tabela ukazuje nam planowaną dynamikę usamodzielnienia wychowanków. Analiza tych danych jest o tyle ważna, że powiat odpowiada za integrację usamodzielnianej osoby ze społeczeństwem. Program usamodzielniania wychowanków placówek opiekuńczo-wychowawczych i rodzin zastępczych obejmuje także wsparcie finansowe w formie jednorazowej pomocy pieniężnej, comiesięcznej pomocy pieniężnej na kontynuowanie nauki, oraz pomocy w formie rzeczowej. Ta ostatnia forma pomocy finansowana jest ze środków własnych powiatu. Pomocą w formie rzeczowej w latach 1999-2001 objęto 54 osoby na łączną kwotę 84.979zł. W bieżącym roku planuje się usamodzielnienie w formie rzeczowej 25 wychowanków w łącznej kwocie 60.000zł

Tabela Nr 24 : **Planowana liczba dzieci do usamodzielnienia w najbliższych 5 latach**

Rok	Liczba dzieci z placówek opieki całkowitej	Liczba dzieci z rodzin zastępczych spokrewnionych z dzieckiem	Liczba dzieci z rodzin zastępczych nie spokrewnionych z dzieckiem
2002	12	12	1
2003	9	15	2
2004	7	10	1
2005	2	12	2
2006	1	10	1

Źródło : opracowanie PCPR

Przy interpretacji powyższych danych założyć należy, że stopniowo w rodzinach zastępczych coraz mniej będzie potrzeb w zakresie organizowania wsparcia w usamodzielnianiu, natomiast placówki ze swej struktury nie mogą stworzyć takich warunków wychowawczych jak rodzina. Widać zatem że w najbliższych latach mieszkania chronione będą potrzebne dla młodych osób opuszczających placówki opiekuńcze, w następnych latach tą formę można będzie zagospodarować przez inne osoby potrzebujące wsparcia środowiskowego.

e) **Konkluzje:**

1. Dla wprowadzenia rodzinnych form opieki zastępczej należy pozyskać i przygotować niespokrewnione rodziny zastępcze.
2. Należy opracować i wdrożyć program pracy z rodzinami biologicznymi zmierzający do umożliwienia powrotu dzieci do rodzin macierzystych.
3. Istnieje potrzeba prowadzenia wsparcia dla wychowanków i rodziców w rodzinach zastępczych, które często nie były właściwie przygotowane do pełnienia tej roli.
4. Należy pilnie opracować i przyjąć przez władze powiatu projekty restrukturyzacji wszystkich placówek opiekuńczo-wychowawczych. Projekty oprócz standardów ustawowych powinny uwzględniać możliwość zmiany finansowania tej formy opieki, dlatego muszą zawierać wyliczenia skutków finansowych ich wdrożenia na poszczególnych etapach.
5. Powinno się przeprowadzić analizę zasobów placówek opiekuńczo-wychowawczych pod kątem wykorzystania ich do innych form pomocy, lub świadczenia usług na zewnątrz, np. dla gmin.
6. Dla prowadzenia skutecznej pracy socjalnej w obszarze integracji osób ze środowiskiem oraz w celu utrzymania w środowisku lokalnym osób wymagających stałego wsparcia, istnieje potrzeba uruchomienia mieszkań chronionych.

3.7 PRZEMOC

a) Zdefiniowanie podstawowych pojęć:

Przemoc nie jest wyodrębnioną kategorią problemu przez ustawę o pomocy społecznej jednakże jest bolesnym zjawiskiem występującym w naszym społeczeństwie i dlatego wymaga odrębnego opracowania. W ostatnich latach do pomocy społecznej w Polsce weszło pojęcie interwencji kryzysowej ściśle związane również ze zjawiskiem przemocy.

Interwencja kryzysowa oznacza świadczenie specjalistycznych usług, zwłaszcza psychologicznych, prawnych, hostelowych, które są dostępne całą dobę - osobom, rodzinom i społecznościom będącym ofiarami przemocy lub znajdującym się w innej sytuacji kryzysowej, w celu zapobieżenia powstawaniu lub pogłębianiu się dysfunkcji tych osób, rodzin lub społeczności.

Interwencja kryzysowa jest związana również z udzielaniem pomocy psychologicznej i socjalnej ofiarom katastrof i innych zdarzeń losowych, dlatego nie można jej łączyć jako wyłącznej formy wsparcia dla ofiar przemocy.

W dziedzinie pomocy społecznej o zjawisku przemocy mówi się w ograniczonym zakresie, nie obejmuje ono całego zakresu przestępczości związanego z przemocą, a rejestrowanego przez organa ścigania. Obszarem dotyczącym pomocy społecznej jest przemoc domowa wobec członków rodziny.

Do przemocy domowej zaliczane są następujące zachowania:

- Przemoc fizyczna w formie bicia i maltretowania
- Przemoc słowna polegająca na poniżaniu, wyzywaniu, krzyku
- Przemoc seksualna w formie molestowania i wykorzystywania seksualnego jak i zmuszania do czynów lubieżnych. Podejmowanie zachowań seksualnych w obecności dzieci.
- Przemoc psychiczna polegająca na zastraszaniu, demoralizacji lub dopuszczaniu aby członkowie rodziny byli świadkami wyżej opisanych zachowań agresywnych. Do tej formy przemocy zalicza się nie okazywanie uczuć i bliskości wobec dzieci przez rodziców.
- Zaniedbywanie dzieci i osób wymagających opieki i wsparcia, pozostawianie ich bez zaspokojenia podstawowych ludzkich potrzeb.

b) Podstawowe założenia:

W celu zapobiegania powstawaniu lub pogłębianiu się dysfunkcji osób, rodzin lub społeczności, w tym również dotkniętych przemocą, może być podejmowana interwencja kryzysowa, która jest zadaniem powiatowym.

Przemoc jest jednym ze zjawisk współwystępujący z innymi problemami funkcjonowania rodzin. Najwyższy wskaźnik korelacji, ok. 80%, ma zjawisko alkoholizmu.

Przemoc występuje w rodzinach nie objętych świadczeniami pomocy społecznej, stąd nie są one rejestrowane przez ośrodki pomocy społecznej.

Zjawisko przemocy przenosi się z pokolenia na pokolenie co potwierdzają liczne badania naukowe, dlatego tak ważnym staje się ochrona dzieci przed zjawiskiem przemocy domowej. Dzieci szczególnie wrażliwe są na doświadczenie przemocy i choć cierpią najczęściej uczestniczą w zмовie milczenia i niełatwo ujawniają fakty stosowania nawet bardzo brutalnych aktów przemocy. Wszystkie prawie ofiary przemocy mają duże poczucie winy i odpowiedzialności za innych, dlatego chronią sprawcę przemocy i często odwołują wcześniej ujawnione opisy zdarzeń, co utrudnia ściganie sprawców przemocy. Sprawcy przemocy często sami wcześniej byli ofiarami przemocy i wymagają terapii, gdyż samo karanie nie powstrzymuje ich od agresywnych zachowań.

Rozszerzanie się zjawiska przemocy w głównej mierze spowodowane jest milczeniem bezpośrednich i pośrednich świadków zdarzeń oraz osób rozpoznających następstwa przemocy, do których zalicza się również osoby publiczne takie jak lekarze, nauczyciele, policjanci i pracownicy socjalni.

Kolejnym założeniem do przyjęcia jest konieczność podejmowania interwencji socjalnej i psychologicznej niezależnie od możliwości podejmowania działań prawnych.

c) Rozmiary problemu i analiza danych:

Z badań krajowych wynika że 14% dzieci doznaje przemocy fizycznej, 40% dzieci doznaje przemocy psychicznej, która wymaga interwencji, dane te są potwierdzane przez badania lokalne np. w Ciechanowie w 2001r. z pośród wszystkich dzieci uczęszczających do szkół podstawowych i gimnazjum 20% populacji dzieci badanych doznaje przemocy fizycznej, 47% przemocy emocjonalnej, 1% przemocy seksualnej / z raportu badań koordynatora ds. przemocy w Ciechanowie/.

Badania J. Jedynaka wykazują znaczne rozmiary przemocy w Polsce.

Tabela Nr 25 : **Stosowanie kar wobec dzieci**

Rodzaje kar	Dziewczęta	Chłopcy	Ogółem
Krzyk groźby	20%	85%	52,5%
Kary cielesne, bicie	26,4%	65,7%	46,1%
Poszturchiwanie, szamotanie	29,3%	53,6%	41,3%
Demonstrowanie braku uczuć, miłości	67,8%	34,3%	51,1%

Źródło: Profilaktyka zespołu maltretowanego dziecka Łódź 1994 s. 119

Niską wykrywalność zjawiska przemocy seksualnej możemy uzasadniać rodzajem problemu, którego ofiary wstydzą się ujawniać oraz złą wiarą milczenia świadków.

Z badań profesora Starowicza wynika, że 72% matek dzieci wykorzystywanych seksualnie przez ich mężów była rzekomo nieświadoma faktu, 11% świadoma, 7% jawnie akceptująca, 10% nieświadoma / Profilaktyka zespołu maltretowanego dziecka Łódź 1994 s. 90/.

Szczególnie zagrożoną grupą są dzieci upośledzone umysłowo, aż 65% dzieci przed okresem pokwitania miało stosunki seksualne, aż 57% o charakterze homoseksualnym / tamże s. 95 /.

d) Rozmiary problemu w powiecie bielskim

Za pośrednictwem Ośrodków Pomocy Społecznej w gminach, badano w powiecie, liczbę rodzin dotkniętych przemocą i liczbę rodzin zagrożonych utratą dziecka ze względu na nie wypełnianie przez nie swoich funkcji opiekuńczych. Wyniki te są zaniżone gdyż biorą pod uwagę tylko część zjawiska ujawnioną w OPS-ach. Szczególnie niepełna wydaje się liczba dzieci doświadczająca przemocy w rodzinie, o czym może świadczyć liczba zatrzymań w Izbie Wytrzeźwień. Izba podaje że w 40 % przypadków powodem zatrzymania były awantury rodzinne, których średnio rocznie / za lata 1999 – 2001/ jest 345 na terenie naszego powiatu. Przy każdej takiej awanturze dziecko jest przynajmniej świadkiem przemocy słownej i fizycznej, a nie rzadko samo jest jej ofiarą. W 2001 r. Policja interweniowała z powodu przemocy domowej w naszym powiecie, wszczynając procedurę „Niebieskiej Karty” ponad 480 razy, dane te są niepełne, gdyż z 4 gmin brak jest informacji.

Poniżej podano trzy Tabele, które interpretowane łącznie mogą pokazać pewną skalę zjawiska przemocy, lecz są to tylko dane ujmujące te sytuacje, które zostały ujawnione.

Wyniki badań z innych miast i powiatów pokazują znaczną rozbieżność pomiędzy statystykami instytucji a rozmiarami przemocy ujawnianej w badaniach na danej populacji. Dane z Tabeli dotyczącej rodzin dotkniętych przemocą, jeśli je porównać z liczbą ludności, pokazują, że problem przemocy w rodzinach nie jest jeszcze w pełni zdiagnozowany.

Tabela Nr 26 : **Rodziny zagrożone utratą dziecka oraz dotknięte przemocą**

Gmina	Liczba rodzin zagrożonych utratą dziecka	Liczba rodzin dotkniętych przemocą
Bestwina	1	9
Buczkowice	5	18
Czechowice-Dz.	20	45
Jasienica	16	65
Jaworze	7	3
Kozy	25	42
Porąbka	-	30
Szczyrk	1	25
Wilamowice	1	29
Wilkowice	11	8
Ogółem	87	274

Źródło: dane zgromadzone przez PCPR na podstawie informacji OPS

Analizując dalej poniższą tabelę dotyczącą przemocy ujętej w procedurze „niebieskiej karty”, należy zaznaczyć, że nie we wszystkich interwencjach domowych policji z powodu awantur wypełniana jest „niebieska karta”. „Niebieską Kartę” wypełnia się za zgodą poszkodowanego, w większości przypadków ofiara rezygnuje w chwili ustąpienia przemocy z dalszych działań zmierzających do ujawnienia skali zjawiska w domu.

Tabela Nr 27 : Liczba interwencji Policji zakończonych wypełnieniem „Niebieskiej Karty”

Gmina	1999	2000	2001
Bestwina	Brak danych	Brak danych	Brak danych
Buczkowice	Brak danych	Brak danych	Brak danych
Czechowice-Dz.	Brak danych	Brak danych	416
Jasienica	51	27	27
Jaworze	Brak danych	Brak danych	Brak danych
Kozy	9	11	11
Porąbka	1	8	13
Szczyrk	3	7	8
Wilamowice	Brak danych	7	5
Wilkowice	Brak danych	Brak danych	Brak danych
Ogółem	64	60	480

Źródło: dane udostępnione przez GKRPA i OPS

Na przykładzie powyższej tabeli widać jak zjawisko przemocy domowej dopiero zaczyna się ujawniać, nie należy wyników interpretować jako dynamikę problemu, lecz jako stopniowy wzrost świadomości społecznej. Nasuwa się jeszcze jedna uwaga, brak danych z niektórych gmin wskazuje na słabą współpracę pomiędzy Policją, a służbami społecznymi co jest niezbędne w obszarze przeciwdziałania przemocy. W przeciwnym razie pozostanie tylko ściganie przestępstw, które ze swej natury zostają trudne do udowodnienia.

Kolejna Tabela pokazuje nam liczby zatrzymań na Izbie Wyrzeźwień, w tym miejscu są one o tyle istotne, że Izba prowadzi analizę przyczyn zatrzymań. Jak pokazuje tabela aż 40% zatrzymanych czyli 345 osób, to osoby dowieszone do Izby z powodu awantur domowych. Czyli przemoc w domu była tak duża, że musiała interweniować policja.

Tabela Nr 28 : Średnie liczby zatrzymań na Izbie Wytrzeźwień za lata 1999 – 2001

Gmina	Roczna średnia liczba zatrzymań	Z powodu awantury w rodzinie 40%	Z powodu wykroczenia lub przestępstwa 40%	Z powodu zagrożenia zdrowia lub życia 20%
Bestwina	35	14	14	7
Buczkowice	79	32	31	16
Czechowice-Dz.	352	140	141	71
Jasienica	95	38	38	19
Jaworze	29	12	11	6
Kozy	50	20	20	10
Porąbka	58	23	24	11
Szczyrk	56	23	22	11
Wilamowice	32	13	12	7
Wilkowice	77	30	31	16
Ogółem	863	345	345	173

Uwaga: dane nie wytłuszczone są obliczone szacunkowo na podstawie danych ogólnych dla całego powiatu. Źródło: Informacja Izby Wytrzeźwień w Bielsku-Białej . 03. 2002r

Wobec prognozowanej powyżej skali zjawiska przemocy wobec dzieci zasoby gmin wydają się nie wystarczające zarówno w zakresie ilościowym jak i merytorycznym. Nie wystarczy bowiem , aby dzieci miały gdzie spędzić wolny czas, lecz potrzebują one specjalistycznych oddziaływań socjoterapeutycznych. Tylko nieliczne świetlice w Bestwinie, Czechowicach –Dz. i Jasienicy prowadzą działalność socjoterapeutyczną. Jest to, co prawda, zadanie gmin i gminy same według swoich możliwości prowadzą zajęcia według dokonanej oceny potrzeb i możliwości finansowych. Niektóre gminy nie prowadzą , albo prowadzą zajęcia świetlicowe w ograniczonym zakresie. Ocenia się, że wobec powyżej opisanej skali zjawiska w gminach powinny funkcjonować przez co najmniej 5 dni w tygodniu świetlice opiekuńcze ,które raz w tygodniu organizują zajęcia socjoterapeutyczne. Powiat aktualnie zaczyna zbierać dane o skali zjawiska i potrzeb, jednak rysująca się różnica skali zjawiska jak i możliwości organizacyjnych gmin wskazuje na konieczność włączenia się powiatu ze wsparciem organizacyjnym.

Oceniając działania zmierzające do utrzymania dzieci w środowisku naturalnym i przeciwdziałania ich demoralizacji należy stwierdzić:

- Brak jest jednolitych badań nad przemocą i zaniedbaniem dzieci w rodzinach.
- Nie wszystkie świetlice korzystają z wykwalifikowanej kadry mogącej prowadzić specjalistyczne zajęcia z młodzieżą i dziećmi.
- Nigdzie nie podejmowane są działania terapeutyczne zmierzające do przywrócenia rodzinie prawidłowych funkcji opiekuńczych i wychowawczych.
- Ośrodki Pomocy nie prowadzą pracy socjalnej zmierzającej do życiowego usamodzielnienia się rodzin, lecz udzielają bieżącej pomocy.
- Brak jest przygotowanych służb do prowadzenia pracy z rodzinami wieloprogowymi.

Kolejnym wskaźnikiem pokazującym rozmiary przemocy w rodzinie są dane Podbeskidzkiego Ośrodka Interwencji Kryzysowej. Napięcie w jakim żyją rodziny borykające się z różnymi trudnościami powoduje że ich członkowie żyją w głębokim kryzysie. W sytuacji kryzysu człowiek najczęściej nie potrafi funkcjonować bez wsparcia profesjonalistów.

Tabela Nr 29 :Liczba zgłaszanych problemów w POIK przez mieszkańców powiatu bielskiego ze wskazaniem na najczęstsze przyczyny korzystania z pomocy

Rok	Liczba zgłoszonych problemów ogółem	Z powodu przemocy	Z powodu problemów rodzinnych	Z powodu problemów osobowościowych i nerwic
2000	495	16,8%	13,1%	9,3%
2001	685	21,4%	13,5%	22%
% stosunek roku 2001 do 2000	Wzrost o 38%	Wzrost o 4,6%	Wzrost o 0,4%	Wzrost o 12,7%

Źródło : sprawozdanie POIK

Dynamikę wzrostu liczby klientów Podbeskidzkiego Ośrodka Interwencji Kryzysowej w latach 2000 – 2001 aż o 38% należy interpretować zwiększeniem świadomości społecznej, nie zaś tylko wzrostem liczby zdarzeń wywołujących kryzys. Potwierdza tę tezę liczba osób z miasta Bielsko-Biała, korzystających ze wsparcia Podbeskidzkiego Ośrodka Interwencji Kryzysowej, jest ona 4-krotnie wyższa mimo, że miasto liczy tylko o 40 tys. więcej mieszkańców niż powiat bielski. Tę różnicę można tłumaczyć przede wszystkim dostępnością usługi jak i anonimowością, i większą świadomością mieszkańców dużego miasta. Niepokojący wzrost problemów osobowościowych i nerwic można wyjaśniać za pomocą badań klinicznych, które pokazują że na pojawianie się tych problemów oprócz czynników niezależnych takich jak sytuacja ekonomiczna i społeczna, mają wpływ wcześniejsze doświadczenia przemocy i zaniedbania w rodzinie. Tym bardziej wskazuje to na potrzebę troski o rodziny naszego powiatu aby mogły samodzielnie pokonywać trudności życia codziennego.

Z pomocy Podbeskidzkiego Ośrodka Interwencji Kryzysowej korzystało 685 razy 557 osób znajdujących się z różnych powodów w kryzysie. Liczba osób korzystająca z pomocy Ośrodka nie pokrywa się z liczbą działań podejmowanych dla tych osób jak i liczbą problemów przez nich zgłaszanych. Złożoność problemów z którymi zgłasza się klient sprawia, że ta sama osoba potrzebuje nie tylko wsparcia w formie interwencji ale korzysta również z terapii, i innych form pomocy.

Tabela Nr 30: Liczba osób, mieszkańców powiatu bielskiego korzystająca ze wsparcia POIK w 2001r. z rozbiciem na gminy

Gmina	Liczba osób ogółem	Kobiety	Mężczyźni	W tym dzieci i młodzież do 19r.ż
Bestwina	38	24	14	1
Buczkowice	78	72	6	1
Czechowice-Dz.	81	53	28	8
Jasienica	46	39	7	3
Jaworze	62	39	23	0
Kozy	95	67	28	0
Porąbka	63	45	18	13
Szczyrk	23	20	3	0
Wilamowice	15	9	6	0
Wilkowice	56	29	27	1
Ogółem	557	397	160	27

Źródło: sprawozdanie POIK za 2001r.

Tabela Nr 31: Liczba osób korzystających z hostelu Podbeskidzkiego Ośrodka Interwencji Kryzysowej w rozbiciu na gminy powiatu

Gmina	Liczba osób w roku 2000	Liczba osób w roku 2001
Bestwina	0	3
Buczkowice	9	17- 2 osoby 2 i 3 krotny pobyt
Czechowice-Dziedzice	8	20
Jasienica	7	0
Jaworze	0	0
Kozy	5	3
Porąbka	0	5
Szczyrk	0	5- jedna osoba 2 krotny pobyt
Wilamowice	0	1
Wilkowice	12	4
Ogółem	42	58

Źródło : sprawozdanie POIK za 2001

Tabela powyższa ukazuje rangę ujawnionych problemów w rodzinie. Są to osoby, które sytuacja rodzinna zmusiła do przebywania w hostelu Ośrodka. Interpretując powyższe dane należy brać pod uwagę fakt, że z pomocy Podbeskidzkiego Ośrodka Interwencji Kryzysowej korzystają w części te same osoby, które rejestrowane są w programie Niebieska Karta, czy rodziny, tych którzy zostali odwiezieni do Izby Wytrzeźwień. Niemniej dane powyższe pokazują, że ponad 1000 rodzin powiatu bielskiego dotkniętych jest przemocą, lub z innych powodów potrzebuje wsparcia terapeutycznego w samodzielnej egzystencji. Należy dodać, że korzystanie ze wsparcia Ośrodka Interwencji Kryzysowej jest nadal działaniem wstydliwym, co sprawia, że liczba korzystających z tej formy pomocy nie przekłada się na liczbę osób potrzebujących tej pomocy.

Przyczynami znalezienia się rodzin w trudnej sytuacji życiowej są nie tylko problemy opiekuńczo – wychowawcze czy przemoc. Często są to wręcz skutki takich problemów jak: uzależnienia, bezrobocie czy ubóstwo. W wielu przypadkach przyczyn trudnej sytuacji jest kilka, i mówimy wtedy o rodzinach wieloprotokolowych.

e) **Konkluzje:**

1. Należy wprowadzić ujednolicone badania zjawiska przemocy w rodzinie.
2. Należy zacieśnić współpracę na poziomie gmin pomiędzy policją a pomocą społeczną zwłaszcza w obszarze przemocy domowej, alkoholizmu i narkomani.
3. Aby skutecznie przeciwdziałać negatywnym skutkom demoralizacji i przemocy w domu, należy wesprzeć gminy w zakresie organizacji zajęć socjoterapeutycznych dla dzieci i młodzieży.
5. W celu przeciwdziałania dalszym umieszczeniom dzieci w opiece zastępczej, potrzeba zorganizować i prowadzić pracę korekcyjno-terapeutyczną z rodzinami nie wywiązującymi się ze swojej funkcji.
6. Należy opracować i wdrożyć projekt współpracy pomiędzy Podbeskidzkim Ośrodkiem Interwencji Kryzysowej a Ośrodkami Pomocy Społecznej w zakresie pomocy rodzinom korzystającym ze wsparcia Ośrodka Interwencji Kryzysowej.
7. Należy prowadzić działania inspirujące i uaktywniające organizacje i grupy społeczne do organizowania samopomocy w społecznościach lokalnych.

3.8 BEZDOMNOŚĆ

a) Zdefiniowanie podstawowych pojęć:

Bezdomność jest jednym z najpoważniejszych problemów społecznych w całym kraju i zalicza się do zjawisk patologii społecznej. Przez lata nie dostrzegana, a od kilkunastu lat występuje z całą otwartością. Dotyka zarówno osób samotnych jak i rodzin z dziećmi. Bezdomność jest problemem niebezpiecznym, bo towarzyszą jej negatywne zjawiska takie jak: ubóstwo, narkomania, alkoholizm, przemoc, prostytutka, przestępczość.

Przy czym niejednokrotnie trudno dociec czy zjawiska te były przyczyną wystąpienia bezdomności, czy też odwrotnie, bezdomność spowodowała, że się pojawiły. Bezdomność jest bardzo różnie definiowana. W najprostszym rozumieniu – bezdomny – to człowiek pozbawiony domu (mieszkania). Jest to często osoba, która w wyniku niekorzystnych zdarzeń losowych, znalazła się na marginesie życia społecznego. Ale czasami jest to człowiek o specyficznych predyspozycjach, nie akceptujący norm społecznych, który w imię wartości dokonał wyboru pewnego sposobu życia – wędrowca, tułacza.

W definicji przyjętej dla potrzeb pomocy społecznej termin „bezdomny” oznacza – „... osobę nie zamieszkującą w lokalu mieszkalnym w rozumieniu przepisów o najmie lokali mieszkalnych i dodatkach mieszkaniowych i nigdzie nie zameldowaną na pobyt stały w rozumieniu przepisów o ewidencji ludności i dowodach osobistych”.^{1/}

b) Podstawowe założenia:

Rozwiązywanie kwestii bezdomności prowadzone jest głównie na szczeblu lokalnym, przy czym musi mieć charakter systemowy. Wszelkie działanie, prowadzone na rzecz osób (i rodzin) bezdomnych wymagają współpracy różnych sektorów: rządowego, samorządowego i pozarządowego. Bardzo dużą rolę w organizowaniu pomocy bezdomnym pełnią ośrodki pomocy społecznej i organizacje pozarządowe.

Skuteczna pomoc osobom i rodzinom bezdomnym musi uwzględniać ich potrzeby i wynikać z następujących założeń:

- Nikt nie może być zmuszony okolicznościami do dożywotniej bezdomności.
- Osobom i rodzinom bezdomnym trzeba umożliwić godne warunki bytowania oraz zagwarantować równość w dostępie do służby zdrowia, oświaty, mieszkalnictwa i innych praw obywatelskich.
- Pomoc udzielana bezdomnym nie może prowadzić do ich uzależnienia od tej pomocy, ale musi prowadzić do uzyskania (bądź odzyskania) przez osoby (rodziny) bezdomne zdolności do prawidłowego funkcjonowania w społeczeństwie.
- Kwestia bezdomności musi być stale monitorowana. Ważne jest nie tylko określanie liczby osób i rodzin bezdomnych, ale również ustalenie przyczyn bezdomności i przewidywanie jej skutków.
- Niezwykle ważne dla rozwiązywania problemu bezdomności są działania podejmowane na płaszczyznach: profilaktyki i wczesnej interwencji.

^{1/} Ustawa z dnia 29 listopada 1990 r. o pomocy społecznej, art. 2a, ust. 5a.

c) Rozmiary problemu bezdomności:

Trudno jest określić rozmiary bezdomności w naszym kraju, gdyż nie prowadzi się statystyki bezdomnych i GUS nie dysponuje danymi w tym względzie. Szacuje się, że w Polsce jest około 300 tysięcy osób bezdomnych. Jednakże o randze bezdomności jako problemu społecznego, decydują nie tylko trudne do uchwycenia parametry ilościowe, lecz także dynamika zjawiska i zmiany w strukturze populacji bezdomnych.

W województwie śląskim brak jest pełnej diagnozy społecznej problemu bezdomności.

Dane liczbowe są jedynie szacunkowe i trudno byłoby je brać pod uwagę w strategii powiatowej. Jeżeli chodzi o rozmiary bezdomności w gminach powiatu bielskiego, to pewne dane uzyskano tylko z rozeznania Ośrodków Pomocy Społecznej. Według tego rozeznania, w 2000 roku z pomocy społecznej skorzystało 47 osób bezdomnych, a w 2001 roku 43 osoby.

d) Bezdomność wśród klientów pomocy społecznej w powiecie bielskim:

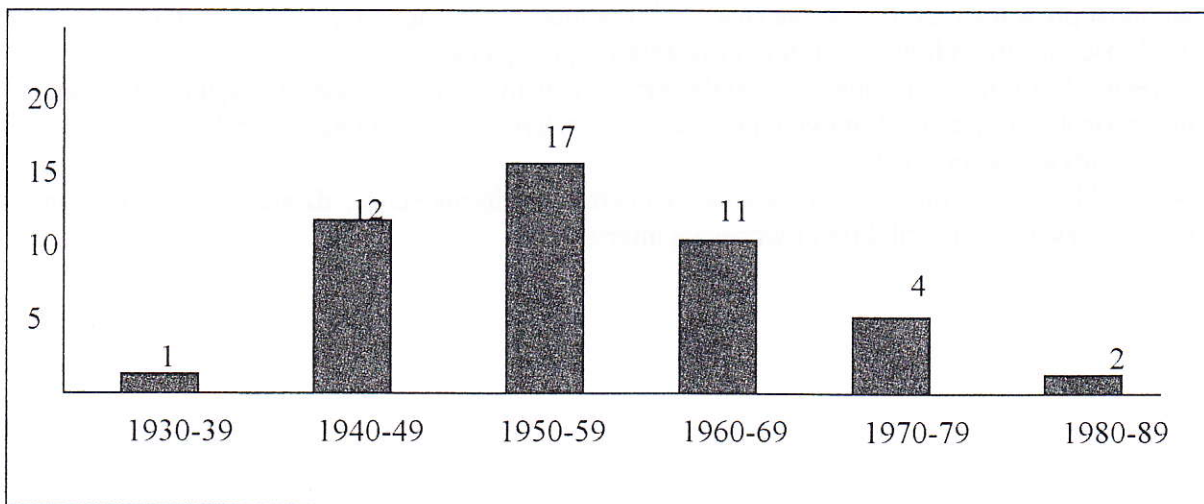
Z danych za 2000 rok, opracowanych przez Ośrodki Pomocy Społecznej w powiecie bielskim, wśród zbiorowości klientów tych Ośrodków było 47 osób bezdomnych, w tym 37 mężczyzn i 10 kobiet. Przy czym nie we wszystkich gminach ten problem występował. Osoby bezdomne zdiagnozowano w następujących miastach i gminach:

Czechowice – Dziedzice	- 30 osób (w tym: 23 mężczyzn i 7 kobiet),
Kozy	- 1 osoba (mężczyzna),
Porąbka	- 6 osób (mężczyźni),
Szczyrk	- 2 osoby (kobiety),
Wilamowice	- 4 osoby (mężczyźni),
Wilkowice	- 4 osoby (w tym: 3 mężczyzn i 1 kobieta)

Z analizy danych pozyskanych od Ośrodków Pomocy Społecznej wynika, że wśród 47 bezdomnych 42 osoby są samotne (36 mężczyzn i 6 kobiet), a 5 osób (kobiety) posiada rodziny. Z danych nie wynika, czy również te rodziny są bezdomne i w jakim wieku są dzieci w tych rodzinach.

Charakterystykę bezdomnych ze względu na wiek zaprezentowano w Wykresie Nr 11.

Wykres Nr 11 : **Bezdomni klienci Ośrodków Pomocy Społecznej w powiecie bielskim, według dekady urodzenia.**

Zródło: Opracowanie własne PCPR, na podstawie danych Ośrodków Opieki Społecznej za 2000 rok.

Jak widać na wykresie najwięcej bezdomnych to osoby urodzone w latach 1950 – 1959, a więc 40 i 50- latkowie. Niepokój może budzić fakt bezdomności sześciu młodych osób urodzonych w latach 1970 (4 osoby) i 1980 – 1989 (2 osoby).

Wykształcenie bezdomnych klientów pomocy społecznej prezentuje Tabela Nr 32.

Tabela Nr 32 : Struktura wykształcenia bezdomnych klientów Ośrodków Pomocy Społecznej w powiecie bielskim.

Wkształc.	Czechowice			Kozy			Porabka			Szczyrk			Wilamowice			Wilkowice			RAZEM		
	R	K	M	R	K	M	R	K	M	R	K	M	R	K	M	R	K	M	R	K	M
Niepełne podstaw.	1		1																1		1
Podstaw.	12	2	10				2		2	2	2		4		4	2		2	22	4	18
Zasadni. zawodowe	13	3	10	1		1	4		4							2	1	1	20	4	16
Średnie	3	2	1																3	2	1
Wyższe	1		1																1		1
RAZEM	30	7	23	1		1	6		6	2	2		4		4	4	1	3	47	10	37

Źródło: Opracowanie własne PCPR, na podstawie danych Ośrodków Opieki Społecznej za 2000 rok.

Jak wynika z tabeli, zdecydowana większość (43 osoby) bezdomnych posiada niskie wykształcenie (1- niepełne podstawowe, 22- podstawowe i 20- zasadnicze zawodowe).

Ale wśród bezdomnych są też osoby ze średnim, a jedna nawet z wyższym wykształceniem.

Z analizy danych dotyczących aktywności zawodowej bezdomnych wynika, że wśród 47 osób pracują tylko 2 osoby (są to mężczyźni), jedna osoba jest uczniem, 3 osoby to renciści (jedna kobieta i dwóch mężczyzn), 3 mężczyzn pracuje dorywczo, reszta – 38 osób nie pracuje, żadna z nich nie pobiera zasiłku dla bezrobotnych.

Z rozeznania Ośrodków Pomocy Społecznej za 2001 rok z 3.532 rodzin, którym w tym roku przyznano pomoc 1,2% - 42 to rodziny, u których wystąpiła dysfunkcja bezdomności. Jak wynika z analizy danych, są to głównie osoby samotne.

Rozmieszczenie osób bezdomnych w 2001 roku w poszczególnych miastach i gminach, w porównaniu z 2000 rokiem prezentuje Tabela Nr 33.

Tabela Nr 33 : **Bezdomni klienci Ośrodków Pomocy Społecznej w powiecie bielskim.**

2001 rok		2000 rok
Bestwina	- 1 osoba	-
Buczkowice	- 1 osoba	-
Czechowice – Dz.	- 19 osób	30 osób
Jasienica	- 1 osoba	-
Jaworze	- 3 osoby	-
Kozy	- 1 osoba	1 osoba
Porąbka	- 9 osób	6 osób
Szczyrk	- 2 osoby	2 osoby
Wilamowice	- 3 osoby	4 osoby
Wilkowice	- 2 osoby	4 osoby
RAZEM:	42 osoby	47 osób

Źródło: Opracowanie własne PCPR.

Analizując dane zawarte w Tabeli można stwierdzić, że w 2001 roku w każdej z gmin (i miast) powiatu bielskiego była przynajmniej jedna osoba bezdomna. Zauważyć trzeba fakt, że w czterech gminach, w których w 2000 roku nie było bezdomnych klientów pomocy społecznej, w 2001 roku takie osoby się pojawiły. Na uwagę zasługuje zmniejszenie w 2001 roku o 11 osób liczby bezdomnych w Czechowicach – Dziedzicach, mniej było również bezdomnych klientów pomocy społecznej w Wilkowicach (2 osoby) i Wilamowicach (1 osoba). Zwiększyła się zaś o 3 osoby liczba bezdomnych w Porąbce.

e) **Konkluzje:**

- 1) Wydawać się może, że bezdomność jest w powiecie bielskim problemem marginalnym, ponieważ z ogółu 3.532 rodzin – klientów pomocy społecznej, bezdomnych było zaledwie 1,3%, przy czym były to głównie osoby samotne. Nie wiadomo jednak, czy dane Ośrodków Pomocy Społecznej są pełną diagnozą problemu bezdomności.
- 2) Dla pełnej diagnozy społecznej problemu bezdomności konieczne jest zbadanie przyczyn bezdomności poszczególnych osób i rodzin, a także dokładny opis struktury rodzin, które są bezdomne.
- 3) Z analizy danych za 2000 rok wynika, że bezdomni w powiecie bielskim to przeważnie osoby samotne, w wieku głównie 40 i 50 lat, nie pracujące i nie pobierające zasiłku dla bezrobotnych, posiadające niskie wykształcenie.

Problem bezdomności wystąpił w 2001 roku we wszystkich miastach i gminach w powiecie bielskim (od pojedynczych bezdomnych w Bestwinie, Buczkowicach, Jasienicy, Kozach do 19 osób w Czechowicach Dziedzicach). W związku z tym wydaje się zasadne, aby został opracowany projekt zorganizowania na mocy porozumienia wszystkich gmin powiatu bielskiego domu dla osób bezdomnych.

3.9 UBÓSTWO

a) Zdefiniowanie podstawowych pojęć:

Okres transformacji ustrojowej przyniósł ze sobą wiele zmian w życiu całego społeczeństwa, ale i w życiu poszczególnych rodzin. Choć społecznie akceptowany zrodził (lub ujawnił) trudne do przezwyciężenia problemy egzystencjonalne. Przede wszystkim z roku na rok pogarsza się sytuacja materialna znacznej części rodzin, co powoduje powiększanie się obszarów ubóstwa.

Ubóstwo definiowane jest w różnorodny sposób. Najbardziej powszechne i uznawane określenia mówią że ubóstwo to „ (...) brak dostatecznych środków materialnych do życia, bieda, niedostatek, (...) ale również nędza czyli stan poniżej pewnego zmiennego w czasie progu dochodowego lub progu realizacji potrzeb w odniesieniu do jednostki rodzinnej lub grupy społecznej”.^{1/}

Ubóstwo to też „(...) zjawisko społeczne polegające na braku dostatecznych środków materialnych dla zaspokojenia potrzeb życiowych jednostki lub rodziny”.^{2/}

W literaturze przedmiotu spotkać można określenie ubóstwa w dwóch kategoriach – absolutnej i względnej.

„Ubóstwo absolutne to stan niezaspokojenia potrzeb uznawanych w danym społeczeństwie i czasie za minimalne”.^{3/}

Ubóstwo względne związane jest z nadmiernymi rozpiętościami w poziomie życia.

„Ubóstwo względne dotyczy jednostki i rodziny, których zasoby w danym czasie w istotny sposób spadają poniżej zasobów będących w dyspozycji przeciętnej jednostki lub rodziny w społeczeństwie, do którego należą”.^{4/}

Dla omówienia kwestii ubóstwa ważne są również pojęcia – minimum socjalne i minimum egzystencji. Minimum socjalne zaczęto definiować już w latach 70- tych. „(...) jako podstawę określenia tzw. linii ubóstwa przyjęto miernik bezwzględny w postaci minimum socjalnego, czyli najniższego kosztu dóbr i usług, niezbędnych do zaspokojenia nie tylko potrzeb biologicznych, lecz również najbardziej elementarnych potrzeb kulturalnych oraz tych, które warunkują współzycie zbiorowe”.^{5/}

„(...) minimum egzystencji, definiowane jest jako najniższy koszt dóbr i usług, który wyznacza granicę zaspokojenia potrzeb podstawowych, poniżej której następuje degradacja biologiczna jednostki. Minimum egzystencji (biologiczne) wyznacza dolną granicę ubóstwa, zaś minimum socjalne – górną”.^{6/}

^{1/}J.Auleytner, K.Głębicka, - Polityka społeczna – pomiędzy opiekuńczością a pomocniczością, WSP Towarzystwa Wiedzy Powszechnej w Warszawie, Warszawa 2000, s.236

^{2/} Encyklopedia PWN, Warszawa 1997, s. 526

^{3/} red. W.Toczyński – Natura i kwestia ubóstwa, Gdańsk 1991, s.12

^{4/} Ibidem, s.15

^{5/} A.Tymowski – Minimum socjalne, Warszawa 1973, s. 8

^{6/} red. S.Golinowski – Polska bieda. Kryteria, ocena, przeciwdziałanie, Warszawa 1996

b) Podstawowe założenia:

Ubóstwo uwarunkowane jest wieloma czynnikami, z których najistotniejsze to:

- typ biologiczny gospodarstwa domowego (rodziny wielodzietne, niepełne, rozbite),
- status społeczno – ekonomiczny (niechęć do pracy, niskie wykształcenie, brak kwalifikacji),
- środowisko zamieszkania (miejskie, wiejskie),
- patologie życia rodzinnego (narkomania, alkoholizm, ułomności fizyczne i psychiczne)^{7/}.

Minimum socjalne jest wartością ustalonego koszyka dóbr i usług – uznanych za niezbędne do zaspokojenia podstawowych potrzeb człowieka. Do potrzeb tych zaliczono:

- żywność,
- mieszkanie (w tym wyposażenie i eksploatacja),
- oświata i wychowanie,
- kultura,
- odzież i obuwie,
- leki,
- higiena,
- sport i wypoczynek,
- transport,
- pozostałe wydatki, czyli rezerwę finansową od 4 – 8 % wszystkich wydatków, uzależnioną od liczebności gospodarstwa domowego^{8/}

Ubóstwo w Polsce jest pochodną poziomu oficjalnych dochodów oraz w dużej mierze stylu życia. Mają na to wpływ przede wszystkim: problemy alkoholowe w rodzinie, wielodzietność, przeludnienie mieszkań lub wynajmowanie drogiego mieszkania, niezaradność, podeszły wiek, niska emerytura, niepełnosprawność, pozostawanie w kręgu subkultur ludzi ubogich.^{9/}

W ostatnich latach poważną przyczyną rozszerzania się zjawiska ubóstwa jest bezrobocie.

Ubóstwo przyczynia się do:

- poczucia niesprawiedliwości społecznej,
- obniżenia poczucia wartości,
- rozwoju przestępczości,
- dezintegracji rodziny,
- pogorszenia stanu zdrowia,
- nierównego startu życiowego ludzi młodych,
- marginalizacji i wykluczenia osób i rodzin ubogich z życia społecznego,
- ujawniania się postaw roszczeniowych wobec państwa, samorządów i organizacji pozarządowych,

^{7/} J. Hebda- Czaplicka – Ubóstwo materialne polskich rodzin, (w:) „Praca socjalna”
Nr1 z 2000r.

^{8/} J. Auleytner, K. Głębicka, - Polityka społeczna ..., op.cit., s.242- 243,

^{9/} W. Toczyński – Natura i kwestia ..., op.cit.,s. 63,

c) Rozmiary ubóstwa i analiza danych:

W Polsce ubóstwo istnieje jako poważny problem społeczny. Prowadzone przez GUS analizy wskazują, że w Polsce występują znaczne różnice w poziomie życia ludności, zarówno w ujęciu regionalnym, jak i w podziale na miasto i wieś. Ubóstwem najbardziej zagrożeni są mieszkańcy małych miast i wsi. Ponad 60% gospodarstw domowych na wsi i ponad 50% mieszkających w małych miasteczkach (do 20 tys. mieszkańców) żyje poniżej minimum socjalnego. Co dziesiąte gospodarstwo domowe na wsi żyło w 1998 roku w skrajnym ubóstwie.^{10/}

Spośród dzieci w wieku 14 lat, co piąte żyje w rodzinach ubogich. W połowie 1999r. 6,5 mln Polaków żyło w niedostatku, a 3,5 mln w ubóstwie, zaś 2 mln w nędzy. Ogółem jest to 12 mln osób, czyli 33% ogółu ludności w Polsce.^{11/}

Ubóstwo dotyka szczególnie osoby i rodziny bezrobotne, rodziny wielodzietne, pracowników zadłużonych przedsiębiorstw państwowych, pracowników sfery budżetowej, rodziny rolnicze - żyjące w regionach Polski, w których zlikwidowano PGR-y.

Badania dowodzą, że w sferze ubóstwa znajduje się 22% gospodarstw domowych prowadzonych przez osoby z niepełnym podstawowym i podstawowym wykształceniem, a 17% gospodarstw domowych osób z wykształceniem zawodowym. Dla porównania – 1,5% gospodarstw domowych osób z wyższym wykształceniem jest w złej sytuacji materialnej.^{12/}

d) Ubóstwo wśród klientów pomocy społecznej w powiecie bielskim:

W Polsce, najbardziej zagrożone są ubóstwem osoby utrzymujące się z zasiłków pomocy Społecznej, z których ponad 70% żyje w niedostatku.^{13/}

Z danych Ośrodków Pomocy Społecznej w powiecie bielskim za 2001 rok wynika, że znacząca liczba osób i rodzin, które otrzymały pomoc są w trudnej sytuacji życiowej z powodu ubóstwa. Dane te prezentuje Tabela Nr 34.

^{10/} J.Hebda- Czaplicka – Ubóstwo materialne ..., op.cit.,

^{11/} J.Auleytner, K.Głębicka, - Polityka społeczna ..., op.cit., s.246

^{12/} Ibidem, s. 246,

^{13/} Ibidem, s. 147,

Tabela Nr 34 : Ubóstwo jako przyczyna trudnej sytuacji życiowej rodzin – klientów Ośrodków Pomocy społecznej w powiecie bielskim w 2001 roku.

Ośrodek Pomocy Społecznej	Rodziny, korzystające z pomocy OPS			Liczba osób w rodzinach		
	Ogółem liczba:	w tym z dysfunk. ubóstwa:	%	Ogółem:	w tym w rodz. ubogich	%
Bestwina	178	96	53,9	625	295	47,2
Buczkowice	155	48	31,0	614	216	35,2
Czechowice-Dz.	1.195	584	48,9	3.713	1.832	49,3
Jasienica	471	7	1,5	1.821	27	1,5
Jaworze	132	45	34,1	391	167	42,7
Kozy	349	203	58,2	1.088	706	64,9
Porąbka	387	201	51,9	1.562	927	59,3
Szczyrk	118	80	67,8	419	279	66,6
Wilamowice	266	116	43,6	960	426	44,4
Wilkowice	281	14	5,0	948	18	1,9
RAZEM:	3.532	1.394	39,5	12.141	4.893	40,3

Źródło: Opracowanie własne PCPR, na podstawie Sprawozdania MP i PS – 03 za okres I – XII 2001 rok.

Jak pokazano w Tabeli Nr 34, wśród rodzin otrzymujących w powiecie bielskim pomoc w 2001 roku 39,5 % było w trudnej sytuacji życiowej z powodu ubóstwa.* W rodzinach tych żyło 40,3% ogółu osób żyjących w rodzinach, które są klientami pomocy społecznej. Najwięcej ubogich rodzin wśród klientów pomocy społecznej jest w Szczyrku – 67,8%, a także w Kozach – 58,2% i w Porąbce – 51,9%. Najmniej jest rodzin z dysfunkcją ubóstwa w Jasienicy – zaledwie 1,5% oraz w Wilkowicach- 5%. Najwięcej osób w rodzinach ubogich żyje w Szczyrku – bo aż 66,6%, oraz w Kozach – 64,9% i w Porąbce – 59,3% ogółu osób w rodzinach będących klientami Ośrodków Pomocy Społecznej w powiecie bielskim.

* W rodzinach tych nie występują inne dysfunkcje jak np. bezrobocie. Prawie wszyscy klienci pomocy społecznej żyją w niedostatku, gdyż kryterium dochodowe, uprawniające ich do otrzymania zasiłków jest na granicy ubóstwa absolutnego.

e) **Konkluzje:**

- 1) Ubóstwo jest przyczyną trudnej sytuacji znaczącej liczby osób i rodzin w powiecie bielskim, które są klientami Ośrodków Pomocy Społecznej. Można zaryzykować stwierdzenie, że bardzo duża grupa klientów pomocy społecznej żyje w niedostatku, ponieważ otrzymują oni wsparcie materialne, a więc mieszczą się w kryterium dochodowym, które jest na granicy ubóstwa absolutnego.
- 2) Pilne wydaje się zdiagnozowanie źródeł (zewnętrznych i wewnętrznych) ubóstwa klientów pomocy społecznej w powiecie bielskim. określenie tych źródeł pozwoli na wypracowanie i użycie w pracy socjalnej takich metod i form, które pozwolą osobom i rodzinom wyjść z trudnej sytuacji życiowej.
- 3) W rozwiązywaniu kwestii ubóstwa szczególnie ważna jest wczesna interwencja.
- 4) W związku z tym należy rozważyć przeprowadzenie badań empirycznych poziomu życia osób i rodzin w powiecie bielskim. Wczesna reakcja na zjawisko biedy uchroni być może osoby i rodziny przed ubóstwem absolutnym.
- 5) Bardzo ważne jest mobilizowanie osób, rodzin i grup do działań samopomocowych. Szczególnie cenne są inicjatywy stowarzyszeń formalnych i nieformalnych, podejmowane dla zaspokojenia potrzeb osób i rodzin ubogich. Inicjatywy te wymagają szczególnego wsparcia ze strony instytucji publicznych (w tym instytucji pomocy społecznej).

3.10. INNE PROBLEMY DEZORGANIZUJĄCE ŻYCIE RODZINY

3.10.1 UZALEŻNIENIE OD ALKOHOLU

a) Zdefiniowanie podstawowych pojęć:

Od kilku lat rezygnuje się z posługiwania kategorią „alkoholizm”, dla określenia wszystkich szkód i problemów związanych z obecnością alkoholu w życiu jednostek i społeczności, na rzecz terminu „problemy alkoholowe”.

Pojęcie to obejmuje szkody spowodowane nadużywaniem alkoholu i występujące u tych którzy piją, lub szkody spowodowane przez osoby pijące u członków ich rodzin. Przy czym nadużywanie alkoholu, to termin odnoszący się do tych osób, którzy mają epizodyczne problemy z używaniem tej substancji. Zaś osoby uzależnione od alkoholu charakteryzują się zespołem objawów klinicznych, na podstawie których można rozpoznać obecność chronicznej, postępującej choroby o wysokim stopniu ryzyka przedwczesnej śmierci.

„Alkoholicy są to osoby pijące nadmiernie, u których zależność od alkoholu jest taka, że wykazują oni bądź wyraźne zaburzenia psychiczne, bądź też objawy zakłócające ich zdrowie fizyczne i psychiczne; alkoholizm zakłóca ich stosunki z osobami drugimi i ich zachowanie się społeczne i ekonomiczne ...”.^{1/}

b) Podstawowe założenia:

Nadużywanie alkoholu i pijaństwo to jeden z najpoważniejszych problemów społecznych w Polsce. Jest on tym poważniejszy, że większość osób nadużywających nie leczy się, a wielu z nich nawet nie zdaje sobie sprawy ze swojej choroby alkoholowej. Paradoks ten wynika z ogólnej tendencji do zaprzeczania, jaka występuje wśród osób nadużywających alkoholu.^{2/} Nadużywanie alkoholu prowadzi nie tylko do poważnych problemów zdrowotnych samego pijącego, ale konsekwencją jest również pojawienie się zachowań powodujących szkodliwe następstwa natury emocjonalnej i finansowej na poziomie rodziny i społeczeństwa.

Rodzina z problemem alkoholowym, w której chociaż jedna osoba pije w sposób przynoszący szkodę pozostałym członkom rodziny, jest rodziną dysfunkcyjną. Dysfunkcjonalność ta polega z jednej strony na tym, że rodzina nie spełnia funkcji i nie wypełnia zadań wobec poszczególnych osób w tej rodzinie żyjących, a z drugiej strony oznacza patologiczne przystosowanie się poszczególnych członków rodziny do nienormalnej i niekorzystnej sytuacji. Jasnym jest więc twierdzenie, że osoby mieszkające razem z alkoholikiem zapadają na chorobę zwaną współuzależnieniem.

Rozwiązywanie problemów alkoholowych to zadanie przede wszystkim gmin.

Jednak z uwagi na społeczne skutki tego problemu, na każdym poziomie (również powiatu) działań podejmowanych na rzecz rodzin, kwestia uzależnienia od alkoholu i nadmiernego picia musi być zauważana i brana pod uwagę w wyborze form i metod pomocy rodzinom potrzebującym.

^{1/} J. Mellibruda, Ludzie z problemem alkoholowym, PARPA, Warszawa 1996, s.5,

^{2/} Tamże, s. 5

c) Rozmiary problemów alkoholowych:

Liczebność populacji osób uzależnionych od alkoholu w Polsce jest trudna do ustalenia. Na podstawie ogólnych wskaźników opracowanych przez Państwową Agencję Rozwiązywania Problemów Alkoholowych można określić, że w Polsce:

- od 2 do 3% dorosłej populacji stanowią osoby uzależnione, z czego tylko 10 –15% ma motywację do leczenia,
- od 12 do 15% dorosłej populacji stanowią osoby nadużywające alkoholu,
- od 3 do 5% dorosłej populacji, to osoby współuzależnione (członkowie rodzin uzależnionych),
- około 15% uczniów w szkołach na poziomie podstawowym i ponadpodstawowym upija się,
- około 25% kobiet jest ofiarami przemocy,
- na każde 100 tys. dzieci 250 – 300 jest maltretowane, ^{2/}

Rozmiary problemów alkoholowych w powiecie bielskim nie są znane. Przytoczone wcześniej wskaźniki dla Polski można odnieść do powiatu, ale będą to oczywiście tylko dane szacunkowe.

Pewne dane pozyskane z Izby Wyrzeźwień w Bielsku – Białej oraz Gminnych Komisji Rozwiązywania Problemów Alkoholowych, działających na terenie powiatu bielskiego, pozwolą na chociaż częściowe przedstawienie problemu uzależnienia od alkoholu w powiecie. Z informacji uzyskanych z Izby Wyrzeźwień w Bielsku – Białej wynika, że w latach 1999 – 2000 i 2001 średnio rocznie doprowadzano do tej placówki następującą liczbę osób z poszczególnych gmin powiatu bielskiego:

Bestwina	- 35
Buczkowice	- 79
Czechowice – Diedzice	- 352
Jasienica	- 95
Jaworze	- 29
Kozy	- 50
Porąbka	- 58
Szczyrk	- 56
Wilamowice	- 32
Wilkowice	- 77

Można więc powiedzieć, że w ciągu trzech lat, do Izby Wyrzeźwień doprowadzono ponad 2.500 osób.

Jako przyczyny doprowadzeń do Izby Wyrzeźwień określono:

- w 40% przypadków przyczyna były wykroczenia i przestępstwa pod wpływem alkoholu,
- w 40% przypadków przyczyną były awantury w rodzinie,
- w 20% - inne, określane jako zagrożenie zdrowia bądź życia,

^{2/} E. Czarnota, Zagrożeni uzależnieniem, (w:) „Problemy rodziny” Nr 6 z 2000r.

Dane zebrane od Gminnych Komisji Rozwiązywania Problemów Alkoholowych prezentowane są w Tabeli Nr 35.

Tabela Nr 35 : **Liczba osób skierowanych do GKRPA.**

Gmina	Liczba osób skierowanych do GKRPA		
	1999	2000	2001
Bestwina	brak danych	9	8
Buczkowice	8	17	12
Czechowice – Dziejzice	31	30	36
Jasienica	33	36	18
Jaworze	14	5	2
Kozy	20	32	24
Porąbka	12	31	27
Szczyrk	7	6	5
Wilamowice	24	19	21
Wilkowice	144	191	214
RAZEM	293	376	367

Źródło: Opracowanie własne PCPR na podstawie danych Gminnych Komisji Rozwiązywania Problemów Społecznych w powiecie bielskim.

Z udostępnionych przez Gminne Komisje Rozwiązywania Problemów Alkoholowych danych wynika, że spośród osób skierowanych do tych Komisji niektóre podjęły leczenie odwykowe dobrowolnie. W 1999 roku takich osób było 42, w roku 2000 już 77, a w 2001 roku – 79 osób. W niektórych przypadkach Gminne Komisje Rozwiązywania Problemów Alkoholowych kierowały sprawy o przymusowe leczenie do sądów. Od 1999 do 2001 roku takich skierowań było 160, najwięcej w 2000 roku – 67.

W ciągu trzech lat (od 1999 roku do 2001 roku) policja interweniowała ponad 600 razy w zakresie „niebieskiej karty” – w przypadkach przemocy domowej.

d) Problemy alkoholowe wśród klientów pomocy społecznej:

Z danych Ośrodków Pomocy Społecznej w powiecie bielskim za 2001 rok wynika, że wśród 3.532 rodzin – klientów pomocy społecznej było 348 rodzin, które otrzymały pomoc, a powodem ich trudnej sytuacji były problemy alkoholowe. W rodzinach tych żyło 1035 osób. Dane w poszczególnych gminach prezentuje Tabela Nr 36.

Tabela Nr 36 : Problemy alkoholowe wśród klientów Ośrodków Pomocy Społecznej w 2001 roku.

	Rodziny korzystające z pomocy OPS			Liczba osób w rodzinach		
	Ogółem liczba	W tym liczba z probl.alkohol.	%	Ogółem	W tym w rodz. z probl.alkohol.	%
Bestwina	178	9	5,1	625	37	5,9
Buczkowice	155	22	14,2	614	75	12,2
Czechowice-Dz.	1.195	127	10,6	3.713	332	8,9
Jasienica	471	-	-	1.821	-	-
Jaworze	132	19	14,4	391	45	11,5
Kozy	349	39	11,2	1.088	157	14,4
Porąbka	387	42	10,9	1.562	111	7,1
Szczyrk	118	35	29,7	419	118	28,2
Wilamowice	266	25	9,4	960	78	8,1
Wilkowice	281	30	10,7	948	82	8,6
RAZEM:	3.532	348	9,9	12.141	1.035	8,5

Źródło: Opracowanie własne PCPR, na podstawie Sprawozdania MP i PS – 03 za okres I-XII 2001 rok.

Jak wynika z prezentowanych danych problemy alkoholowe były przyczyną trudnej sytuacji życiowej 348 rodzin – 9,9% wszystkich, które otrzymały pomoc Ośrodków Pomocy Społecznej w 2001 roku. W rodzinach tych żyje 1.035 osób, co stanowi 8,5% wszystkich osób w rodzinach objętych pomocą społeczną w powiecie bielskim w 2001 roku. Najwięcej rodzin z problemem alkoholowym było wśród klientów Ośrodka Pomocy Społecznej w Szczyrku (29,7% wszystkich rodzin objętych pomoc tego Ośrodka) oraz w Jaworzu (14,4%). Tylko 5,1% rodzin z problemem alkoholowym było w Bestwinie, zaś Ośrodek Pomocy Społecznej w Jasienicy nie wykazał takich rodzin.

3.10.2 NARKOMANIA

a) Zdefiniowanie podstawowych pojęć:

Komitet Ekspertów Światowej Organizacji Zdrowia ustalił definicję uzależnienia od narkotyków, określając je jako „... stan psychiczny, a niekiedy fizyczny, wynikający z interakcji między żywym organizmem a lekiem, charakteryzujący się zmianami zachowania i innymi reakcjami, do których należy konieczność przyjmowania leku w sposób ciągły lub okresowy w celu doświadczenia jego wpływu na psychikę, a czasami po to, by uniknąć przykrych objawów towarzyszących brakowi tego leku.”^{3/}

Wśród czynników sprzyjających powstawaniu uzależnienia narkotycznego wymienia się czynniki: społeczne, psychologiczne i biologiczne. Najważniejszym w grupie czynników społecznych jest dysfunkcjonalność rodziny. Podkreśla się niezwykle istotną rolę rodziny nie tylko w rozwoju uzależnienia od narkotyków, ale też w procesie leczenia i rehabilitacji.

b) Podstawowe założenia:

Zjawisko uzależnienia od narkotyków można ostatecznie sprowadzić do analizy zachowań człowieka, który w konkretnym środowisku oraz określonej sytuacji życiowej sięga po narkotyki.

Pomoc osobom uzależnionym od narkotyków obejmuje trzy etapy:

- detoksykację,
- rehabilitację,
- readaptację społeczną,

Działania, podejmowane przez pracowników pomocy społecznej w zakresie rozwiązywania kwestii narkomanii koncentrują się głównie na readaptacji społecznej narkomanów, którzy powracają do zdrowia. Readaptacja to powrót do społeczeństwa i przystosowanie się do zasad i norm w tym społeczeństwie obowiązujących. Zadania pomocy społecznej w zakresie readaptacji osób, które wyszły z uzależnienia to przede wszystkim:

- pomoc w znalezieniu pracy,
- pomoc w znalezieniu schronienia,
- praca z rodziną tych osób,
- praca z osobą w zakresie projektowania życia bez narkotyków,
- współpraca z instytucjami, placówkami i organizacjami pozarządowymi, które podejmują działania przyczyniające się do readaptacji uzależnionych,

^{3/} O. Majer – Zahorowski - Narkomani, Centrum Rozwoju Służb Społecznych,
Warszawa 1996, s.7

c) Rozmiary problemu narkomanii i analiza danych:

Dane statystyczne mówią, że narkomania w 94% dotyczy mieszkańców miast, natomiast zaledwie w 6% mieszkańców wsi.^{4/} Podkreśla się w literaturze przedmiotu, że od kilkunastu lat narkomania utraciła swój marginalny charakter i nie dotyczący jedynie wąskiego kręgu młodzieży, stając się zjawiskiem coraz bardziej powszechnym i obecnym wśród znacznej części młodego pokolenia.

Narkomania nie jest w Polsce rozpowszechniona równomiernie. Wiadomo, że rozwojowi narkomanii sprzyjają duże aglomeracje miejskie. Można spotkać się z opinią, że śląski kartel narkotyczny rozrasta się i powiększa się sieć handlarzy narkotyków. Na Śląsku krzyżują się szlaki przerzutowe handlu narkotykami – z Niemiec do Polski i dalej na Wschód przewozi się heroinę, zaś ze wschodu szmuglowany jest haszysz.

Trudno określić ilu jest w Polsce narkomanów. „(...) ocenia się, że leczenie podejmuje co 4 – 5 osoba uzależniona, zatem wszystkich osób uzależnionych jest około 30 tysięcy. Natomiast liczba osób odurzających się okresowo i nieregularnie jest znacznie większa, może wynosić nawet 400 tysięcy”.^{5/}

Trudno podać nawet szacunkową liczbę osób uzależnionych w powiecie bielskim. Ostatnie badania ankietowe, przeprowadzone wiosną 2001 roku w Bielsku – Białej stanowiły próbę analizy zjawiska narkomanii w środowisku uczniów szkół ponadgimnazjalnych.^{6/} Badaniem objęto 261 w wieku 17-20 lat, uczniów techników, liceum ogólnokształcących i zasadniczych szkół zawodowych. W badanej grupie tylko 26% stanowili mieszkańcy powiatu ziemskiego, trudno więc ich wyniki odnieść do rzeczywistej sytuacji problemu narkomanii w gminach tego powiatu. Warto jednak przytoczyć niektóre z wyników tych badań.

I tak – tylko 15% badanych nie była zainteresowana zjawiskiem narkomanii bądź uważało, że problem ten ich nie dotyczy. Większość podawała kilka źródeł pozyskiwania informacji o narkotykach. Aż 65% uważało, że najczęściej wiadomości o narkotykach czerpie z mediów, 50% z książek, broszur i różnych innych publikacji i aż 45% o narkotykach dowiaduje się z doświadczeń kolegów.

Badanych pytano też o powody sięgania po narkotyki. Aż 78% podało jako powód „ciekawość” i jako dodatkowy bodziec „wpływ i namowa kolegów” (68%). Respondenci uważali, że w ich klasach są osoby zażywające narkotyki: 2% oświadczyło, że 16 i więcej osób w klasie zażywa narkotyki, 3,5% uznało że osób tych jest od 11 – 15, zaś 9 respondentów uważa że w klasie jest 6 – 10 osób zażywających narkotyki, a 39% sądzi że do 5 osób w klasie zażywa narkotyki.

Jak podkreślają autorzy raportu, badania nie wyczerpały informacji o problemie narkomanii w bielskich szkołach średnich, ale chodziło o zwrócenie uwagi na kwestię uzależnienia od narkotyków.

^{4/} O. Majer – Zahorowski – Narkomani, op.cit.,s.9

^{5/} red. K. Rożek – Lesiak - Rodzina w wielkim mieście, jej problemy i sposoby ich rozwiązywania, Zabrze 1998, s.47.

^{6/} Badanie opracowano w Kolegium Nauczycielskim w Bielsku – Białej przy konsultacji Centralnego Biura Śledczego KGP w Bielsku – Białej.

d) Narkomania jako problem wśród klientów pomocy społecznej w powiecie bielskim:

Z informacji Ośrodków Pomocy Społecznej za 2001 rok wynika, że narkomania jest zjawiskiem marginalnym w zbiorowości klientów tych Ośrodków.

Tylko 3 Ośrodki Pomocy Społecznej wskazały, że powodem trudnej sytuacji życiowej niektórych rodzin jest uzależnienie od narkotyków. Dane prezentuje Tabela Nr 37.

Tabela Nr 37: Narkomania jako przyczyna trudnej sytuacji życiowej rodzin – klientów Ośrodków Pomocy Społecznej w powiecie bielskim w 2001 roku.

Ośrodek Pomocy Społecznej	Rodziny korzystające z pomocy OPS			Liczba osób w rodzinach		
	Ogółem Liczba	w tym liczba z problemem narkomanii	%	Ogółem	w tym w rodzinach z problemem narkomanii	%
Bestwina	178	1	0,6	625	4	0,6
Czechowice-Dz.	1.195	21	1,8	3.713	30	0,8
Kozy	349	3	0,9	1.088	9	0,8
RAZEM:	1.722	25	1,5	5.426	43	0,8

Zródło: Opracowanie własne PCPR, na podstawie danych ze Sprawozdania MP i PS – 03 za okres I-XII 2001r.

Jak wynika z tabeli, w dwóch Ośrodkach Pomocy Społecznej, w których funkcjonują rodziny znajdujące się w trudnej sytuacji życiowej, nie przekraczają one 1% ogółu rodzin, natomiast w Czechowicach-Dziedzicach problem ten dotyka prawie 2% rodzin objętych pomocą.

3.10.3. TRUDNOŚCI W PRZYSTOSOWANIU DO ŻYCIA PO OPUSZCZENIU ZAKŁADU KARNEGO

a) Zdefiniowanie podstawowych pojęć:

Wyjaśnienia wymaga przede wszystkim pojęcie „przystosowania”. Choć w Ustawie z dnia 29 listopada 1990 roku o pomocy społecznej nie wyjaśniono o jakie przystosowanie chodzi, to wydaje się, że w przypadku osób opuszczających zakłady karne można mówić przede wszystkim o „przystosowaniu społecznym”. Przystosowanie społeczne (adaptacja społeczna) to „(...) proces dostosowywania się jednostek lub grup do warunków konkretnej rzeczywistości społecznej; odbywa się na drodze socjalizacji, w czasie której jednostki i grupy nabywają niezbędnej kompetencji kulturowej, umożliwiającej im sprawne funkcjonowanie w nowych sytuacjach społecznych”. ^{7/}

Przy czym socjalizacja to „(...) proces uspołecznienia, który polega na przekształceniu przez instytucje społeczne indywiduum ludzkiego (ludzka istota biologiczna) w jednostkę obdarzoną osobowością społeczną”. ^{8/}

Kompetencja kulturowa to „(...) umiejętność zachowywania się w sposób zgodny z kulturowo ukształtowanymi wzorami; przyswojenie tych właściwych danej kulturze dyspozycji przez świadomość, doświadczenie lub nawyki umożliwia pewną stałość i regularność zachowań, niezbędną do przetrwania danej społeczności”. ^{9/}

Funkcjonuje opinia, że wiele osób opuszczających zakłady karne, to osoby nieprzystosowane społecznie. Wśród wielu definicji nieprzystosowania społecznego warto zwrócić uwagę na tę która mówi, że jest to „(...) zaburzenie w zachowaniu, występujące w stopniu silnym i głębokim, które utrudnia lub uniemożliwia osobnikowi normalne współżycie z innymi ludźmi”. ^{10/}

W ustawie z 29 listopada 1990 roku o pomocy społecznej jest mowa o integracji ze środowiskiem osób opuszczających zakłady karne. Integracja (społeczna) to „(...) stan lub proces zachodzący w społeczeństwie, polegający na tym, że jego poszczególne elementy przejawiają tendencję do scalania się w harmonijną i skoordynowaną, funkcjonalną całość; likwidowanie barier uniemożliwiających lub utrudniających nawiązywanie kontaktów pomiędzy jednostkami, lub grupami społecznymi” ^{11/}

^{7/} K.Olechnicki, P.Załęcki – Słownik socjologiczny, wyd. Graffiti BC, Toruń 1997, s. 14,

^{8/} Ibidem, s. 189,

^{9/} Ibidem, s. 96,

^{10/} H.Machel – Wprowadzenie do pedagogiki penitencjarnej, wyd. Uniwersytet Gdański, Gdańsk 1994, s. 33,

^{11/} K.Olechnicki, P.Załęcki, Słownik ...op. cit., s. 85- 86,

b) Podstawowe założenia:

Podstawą prawną włączania się instytucji pomocy społecznej w organizowanie działań na rzecz osób opuszczających zakłady karne i areszty śledcze jest porozumienie zawarte 13 czerwca 2000 roku pomiędzy Ministerstwem Pracy i Polityki Społecznej a Centralnym Zarządem Służby Więziennej.

W porozumieniu tym określono zasady współpracy ośrodków pomocy społecznej oraz administracji zakładów karnych w zakresie organizacji pomocy osobom zwalnianym z zakładów karnych i aresztów śledczych oraz rodzinom osób pozbawionych wolności.

Współpraca ta ma na celu przeciwdziałanie pogłębianiu się zjawiska izolacji tych osób oraz ich przygotowanie do społecznej readaptacji.

Wspólne działania pomocy społecznej oraz administracji zakładów karnych zmierzają do:

1. utrzymywania więzi pomiędzy osobami przebywającymi w zakładach karnych (osadzonymi) a ich rodzinami,
2. wywiązywania się osadzonych zatrudnionych z obowiązku alimentacyjnego,
3. udzielania pomocy w kierowaniu do środowiskowych ośrodków wsparcia lub grup wsparcia osadzonych, którzy odbywali karę pozbawienia wolności w systemie terapeutycznym,
4. udzielania pomocy w kierowaniu na leczenie odwykowe osadzonych uzależnionych od alkoholu, środków odurzających lub psychotropowych, rozwiązywania problemów życiowych, w tym zwłaszcza poprawy trudnej sytuacji materialnej osadzonych oraz ich rodzin.^{12/}

W porozumieniu zostały określone szczegółowe zadania podejmowane przez ośrodki pomocy społecznej i administrację zakładów karnych.

W ostatniej nowelizacji ustawy z dnia 29 listopada 1990 r. o pomocy społecznej pomoc w integracji ze środowiskiem osób opuszczających zakłady karne umieszczono w zadaniach z zakresu pomocy społecznej realizowanych przez powiat.^{13/}

d) Kwestia trudności w przystosowaniu do życia po opuszczeniu zakładu karnego wśród klientów pomocy społecznej.

Z informacji pozyskanych od Ośrodków Pomocy Społecznej w powiecie bielskim za 2001 rok wynika, że kwestia trudności w przystosowaniu do życia po opuszczeniu zakładu karnego nie jest znaczącym problemem w zbiorowości klientów pomocy społecznej.

Dane te prezentuje Tabela Nr 38.

^{12/} Porozumienie z dnia 13 czerwca 2000 roku pomiędzy MPiPS a CZSW w sprawie zasad współpracy w zakresie organizacji pomocy na rzecz osób zwalnianych z zakładów karnych i aresztów śledczych oraz rodzin osób [pozbawionych wolności, par. 2,

^{13/} Ustawa z dnia 29 listopada 1990 roku o pomocy społecznej (z późniejszymi zmianami), Art. 10a, pkt. 11,

Tabela Nr 38 : **Klienci pomocy społecznej, mający trudności w przystosowaniu się do życia po opuszczeniu zakładu karnego w 2001 roku.**

Ośrodek Pomocy Społecznej	Rodziny korzystające z pomocy OPS			Liczba osób w rodzinach		
	Ogółem liczba	w tym liczba z trudn.przyst.	%	Ogółem:	w tym w rodzinach z trudn.przyst.	%
Bestwina	178	1	0,6	625	5	0,8
Buczkowice	155	-	-	614	-	-
Czechowice-Dz.	1.195	13	1,1	3.713	25	0,7
Jasienica	471	5	1,1	1.821	6	0,3
Jaworze	132	-	-	391	-	-
Kozy	349	3	0,9	1.088	3	0,3
Porąbka	387	2	0,5	1.562	2	0,1
Szczyrk	118	2	1,7	419	6	1,4
Wilamowice	266	1	0,4	960	2	0,2
Wilkowice	281	1	0,4	948	2	0,2
OGÓŁEM:	3.532	28	0,8	12.141	51	0,4

Zródło: Opracowanie własne, na podstawie Sprawozdania MP i PS – 03 za okres I – XII 2001 rok.

Jak wynika z Tabeli Nr 38 wśród zbiorowości klientów Ośrodków Pomocy Społecznej w 2001 roku, zaledwie 28 to osoby które opuściły zakłady karne i miały trudności w przystosowaniu się do życia w środowisku. Dwa Ośrodki Pomocy Społecznej wcale nie wykazały tej dysfunkcji wśród klientów. W żadnym z Ośrodków kwestia omawianych trudności nie przekroczyła 2% ogółu klientów. W rodzinach, których powodem trudnej sytuacji życiowej były kłopoty związane z nieprzystosowaniem społecznym żyło 51 osób.

3.10.4. OSOBY I RODZINY POSZKODOWANE W WYNIKU KLĘSK ŻYWIŁOWYCH I EKOLOGICZNYCH

Z ustawy z 29 listopada 1990 roku wynika, że pomocy społecznej udziela się osobom i rodzinom poszkodowanym w wyniku klęski żywiołowej lub ekologicznej.^{14/}

Z informacji pozyskanych z Ośrodków Pomocy Społecznej w powiecie bielskim wynika, że w 2001 roku nie udzielano pomocy ofiarom takich zdarzeń.

Jednak dla potrzeb Powiatowej Strategii Rozwiązywania Problemów Społecznych warto chociaż zdefiniować podstawowe pojęcia związane z kwestią zdarzeń losowych. W ustawie o pomocy społecznej pojęcie „klęski żywiołowej lub ekologicznej” nie jest zdefiniowane.

W teorii i praktyce pomocy społecznej i pracy socjalnej na świecie pojęcia klęski żywiołowej i ekologicznej uznaje się za bliskoznaczne z pojęciem katastrofy. Konsekwencje medyczne oraz psychospołeczne utrudniające normalne funkcjonowanie ofiarom katastrof, zawsze zwiększają obciążenie służb pomocy społecznej, które wspólnie z zawodowymi służbami ratowniczymi i wolontariuszami organizują pomoc poszkodowanym.

Światowa Organizacja Zdrowia (WHO) proponuje następującą definicję: „Katastrofa jest nagłym zakłóceniem, ekologicznym i psychospołecznym, które znaczenie przekracza możliwości funkcjonowania społeczności nią dotkniętej”.^{15/}

Międzynarodowa Federacja Stowarzyszeń Czerwonego Krzyża i Czerwonego Półksiężycy definiuje katastrofy w sposób bardziej szczegółowy: „Katastrofa jest niszczącą sytuacją, w której nagłemu zakłóceniu ulegają codzienne wzory życia i w rezultacie której powstaje potrzeba dostarczenia ludziom ochrony, żywności, schronienia, opieki medycznej i socjalnej oraz innych konieczności życiowych”.^{16/}

Praca socjalna, poza wsparciem materialnym, jest bardzo ważna dla ofiar katastrof. Jej celem jest natychmiastowe i długofalowe łagodzenie skutków katastrof. W literaturze przedmiotu opisano podstawowe założenia metodyki pracy socjalnej z osobami i rodzinami, które są w trudnej sytuacji życiowej z powodu nagłego zdarzenia jakim jest katastrofa.

Osobom i rodzinom poszkodowanym w wyniku klęski żywiołowej i ekologicznej może być przyznany zasiłek celowy z pomocy społecznej – niezależnie od dochodu i może nie podlegać zwrotowi.^{17/}

^{14/} Ustawa z 29 listopada 1990 roku o pomocy społecznej, Art. 3, pkt 11,

^{15/} J. Szmagalski – Ofiary katastrof i klęsk żywiołowych, Centrum Rozwoju Służb Społecznych, Warszawa 1996, s. 9- 10,

^{16/} Ibidem, s. 10,

^{17/} Ustawa z 29 listopada 1990 roku o pomocy społecznej, Art. 32, ust. 4 i 4a,

Konkluzje:

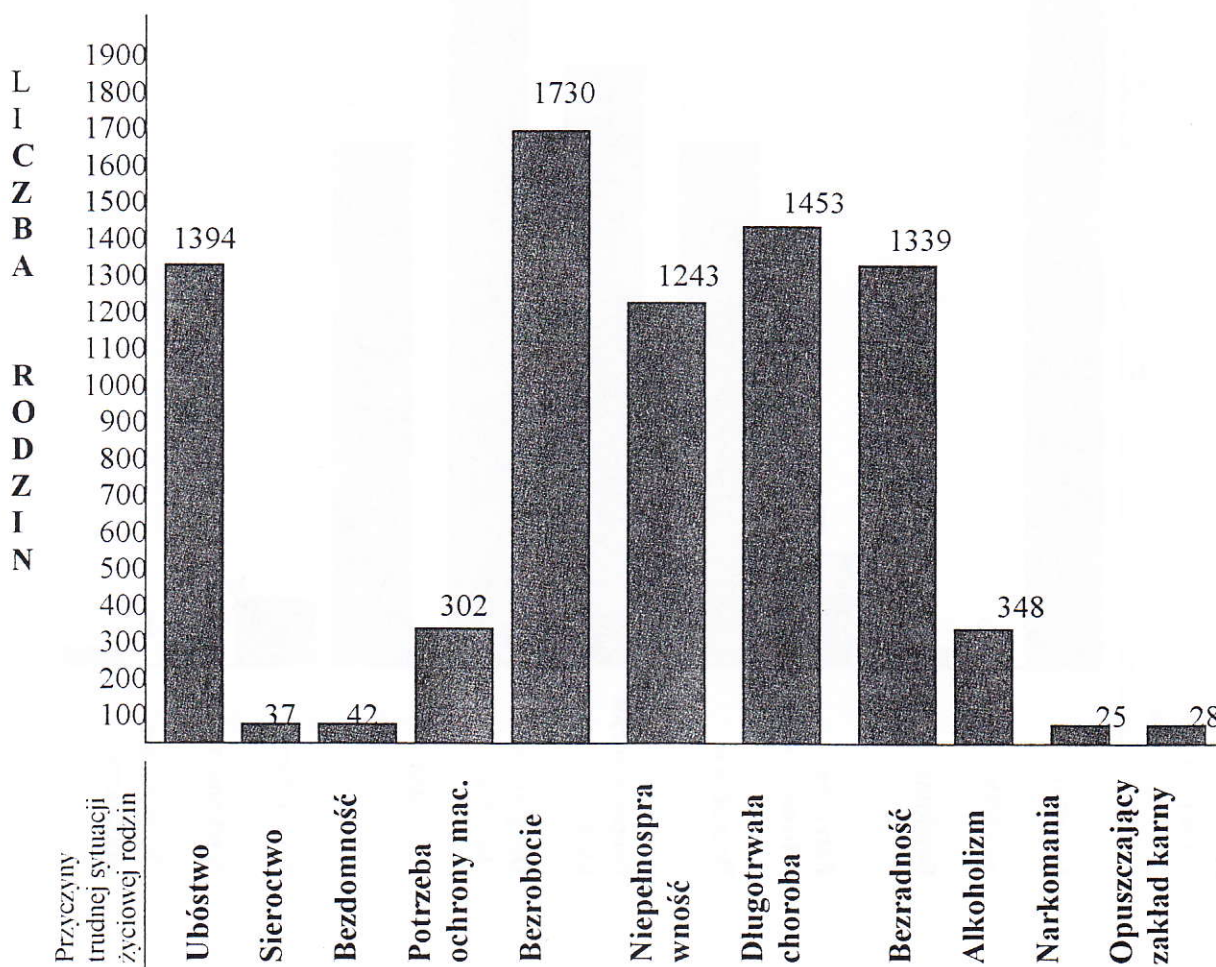
1. Z prezentowanych przez Ośrodki Pomocy Społecznej danych wydawać by się mogło, że uzależnienie od alkoholu nie jest znaczącym problemem wśród klientów pomocy społecznej. Trzeba jednak brać pod uwagę fakt występowania zjawiska nadmiernego (szkodliwego) picia nie zdiagnozowanego jako choroba alkoholowa.
2. Należałoby dokonać pełnej diagnozy problemów alkoholowych w gminach powiatu bielskiego, biorąc pod uwagę nie tylko zdiagnozowane przypadki choroby alkoholowej, ale również te sytuacje rodzin, w których szkodliwe picie doprowadza rodziny do trudnej sytuacji życiowej.
3. Konieczne wydaje się przeprowadzenie w powiecie bielskim badań dotyczących zjawiska narkomanii w środowisku przede wszystkim dzieci i młodzieży.
4. Mimo, że trudności w przystosowaniu się do życia po opuszczeniu zakładu karnego nie są znaczącym problemem w zbiorowości klientów pomocy społecznej, to jednak zasadne wydaje się opracowanie na poziomie powiatu programu pomocy w integracji ze środowiskiem osób, które opuściły zakłady karne i areszty śledcze.

3.11. WYKRESY PROBLEMÓW SPOŁECZNYCH

(UWAGA : W jednej rodzinie może wystąpić kilka przyczyn trudnej sytuacji życiowej, dlatego we wszystkich wykresach s. 78- 88 suma liczb w słupkach nie jest równa liczbie rodzin objętych pomocą.)

Przyczyny trudnej sytuacji życiowej rodzin, korzystających z pomocy Ośrodków Pomocy Społecznej w powiecie bielskim w 2001 roku.

Ludność powiatu: 147.603
 Liczba rodzin objętych pomocą: 3.532
 Liczba osób w rodzinach objętych pomocą: 12.141
 Ogółem pomoc w zł : 5.832.119
 Przeciętny udział środków własnych gmin: 40,22 %

Bestwina

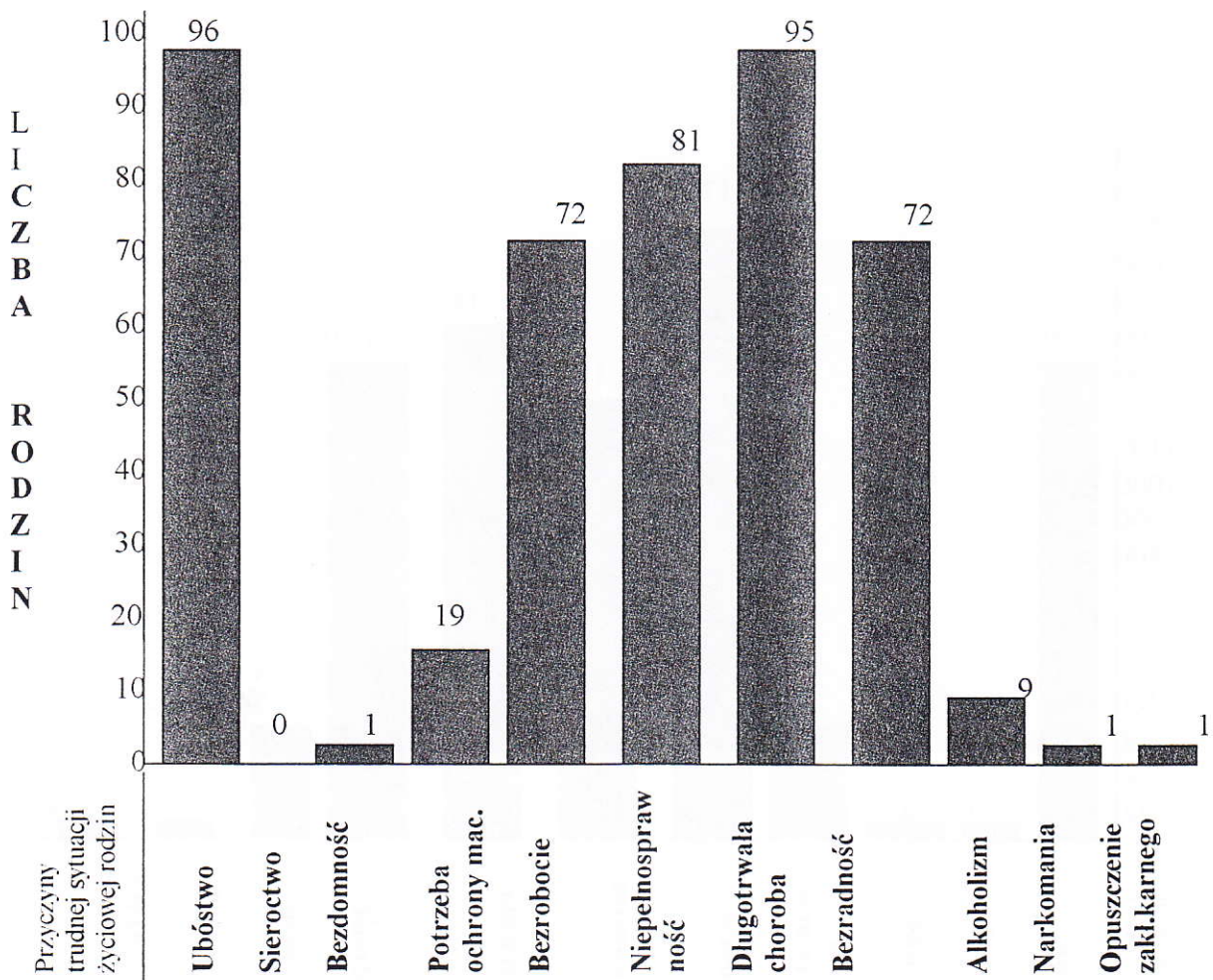
Ludność : 9.969

Liczba rodzin objętych pomocą: 178

Liczba osób w rodzinach objętych pomocą: 625

Ogółem pomoc w zł : 378.872

Udział środków własnych gminy: 32,05 %

Buczkowice

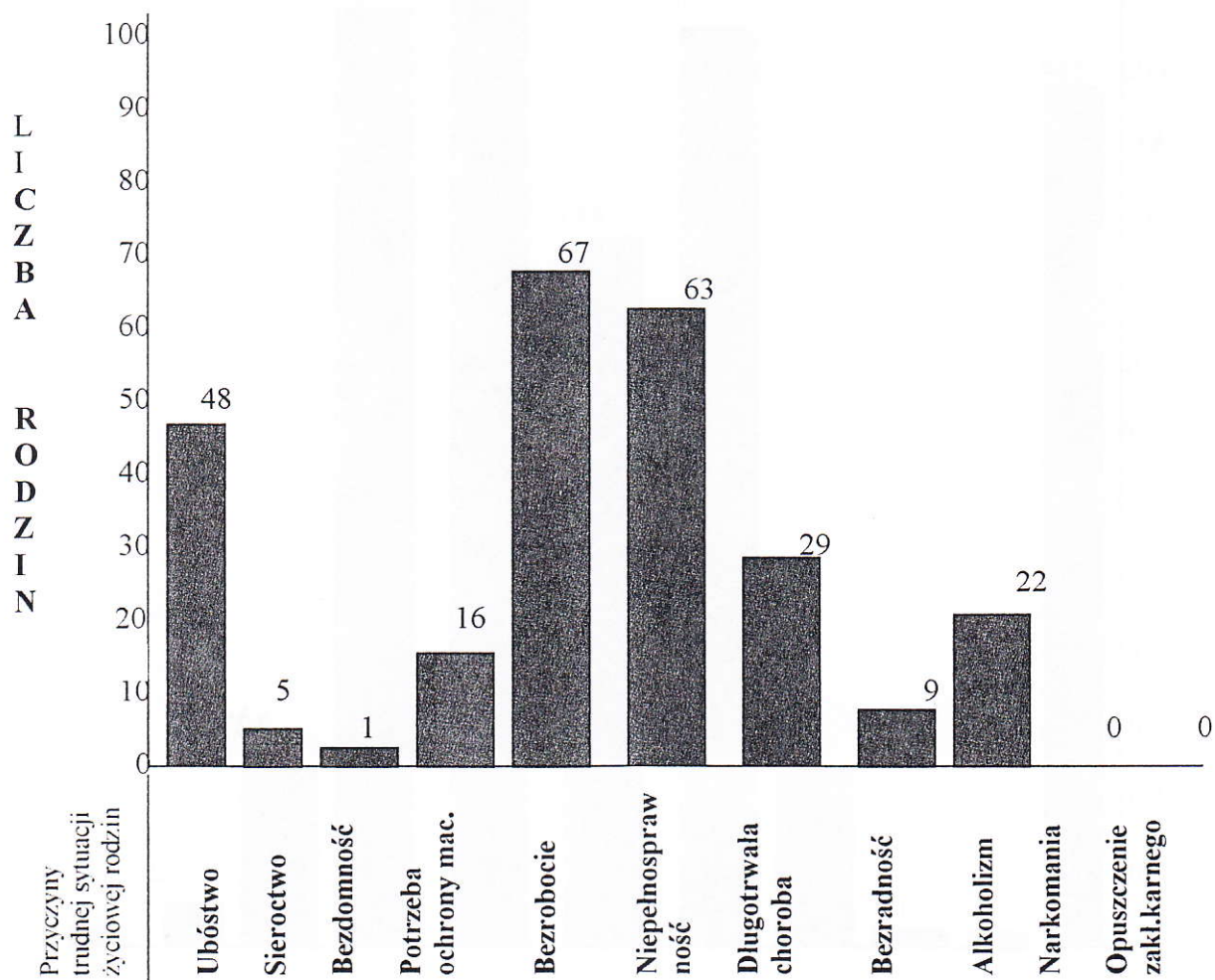
Ludność : 10.440

Liczba rodzin objętych pomocą: 155

Liczba osób w rodzinach objętych pomocą: 614

Ogółem pomoc w zł : 258.115

Udział środków własnych gminy: 24.79 %

Czechowice - Dziejce

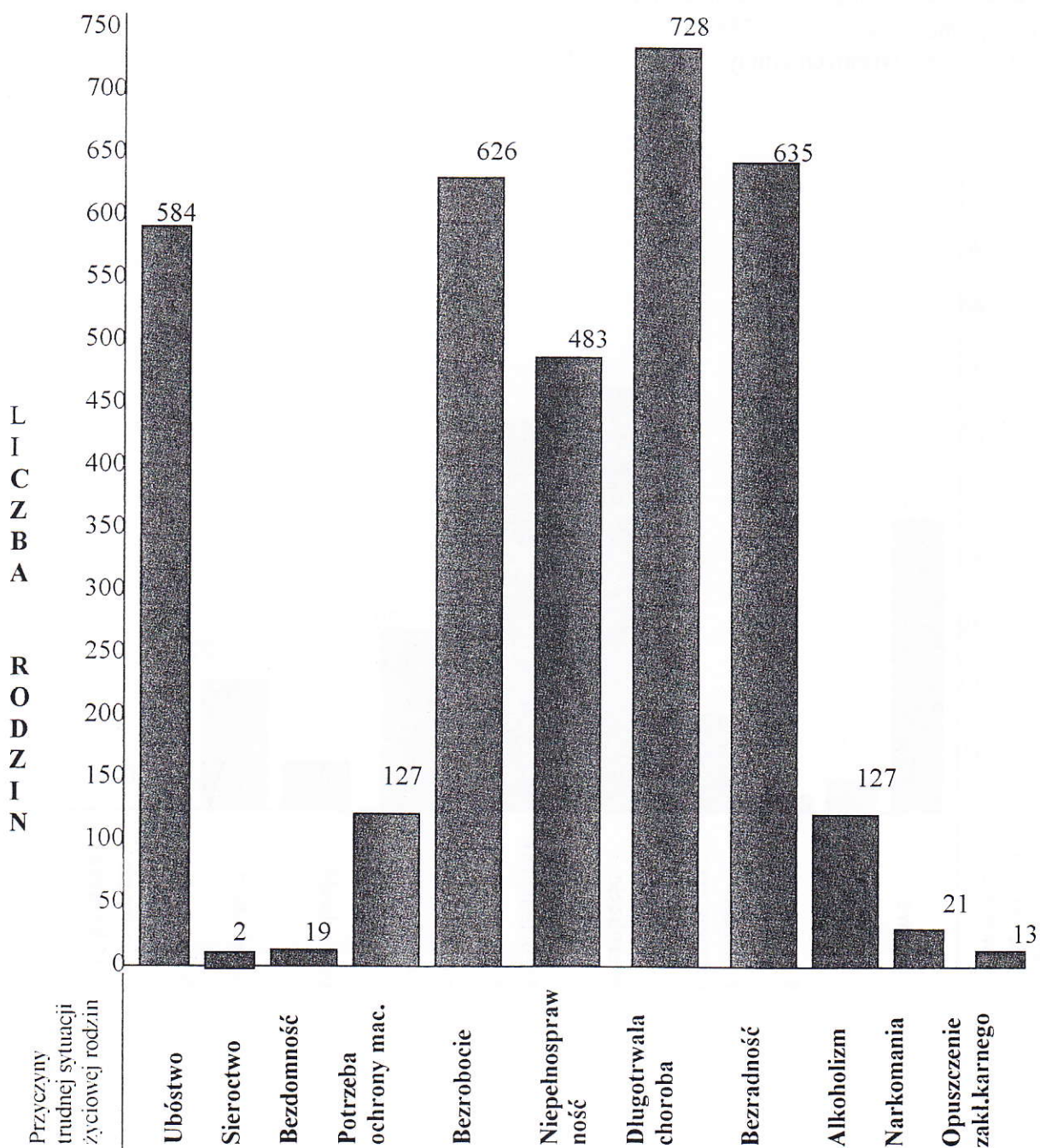
Ludność : 44.186

Liczba rodzin objętych pomocą: 1.195

Liczba osób w rodzinach objętych pomocą: 3.713

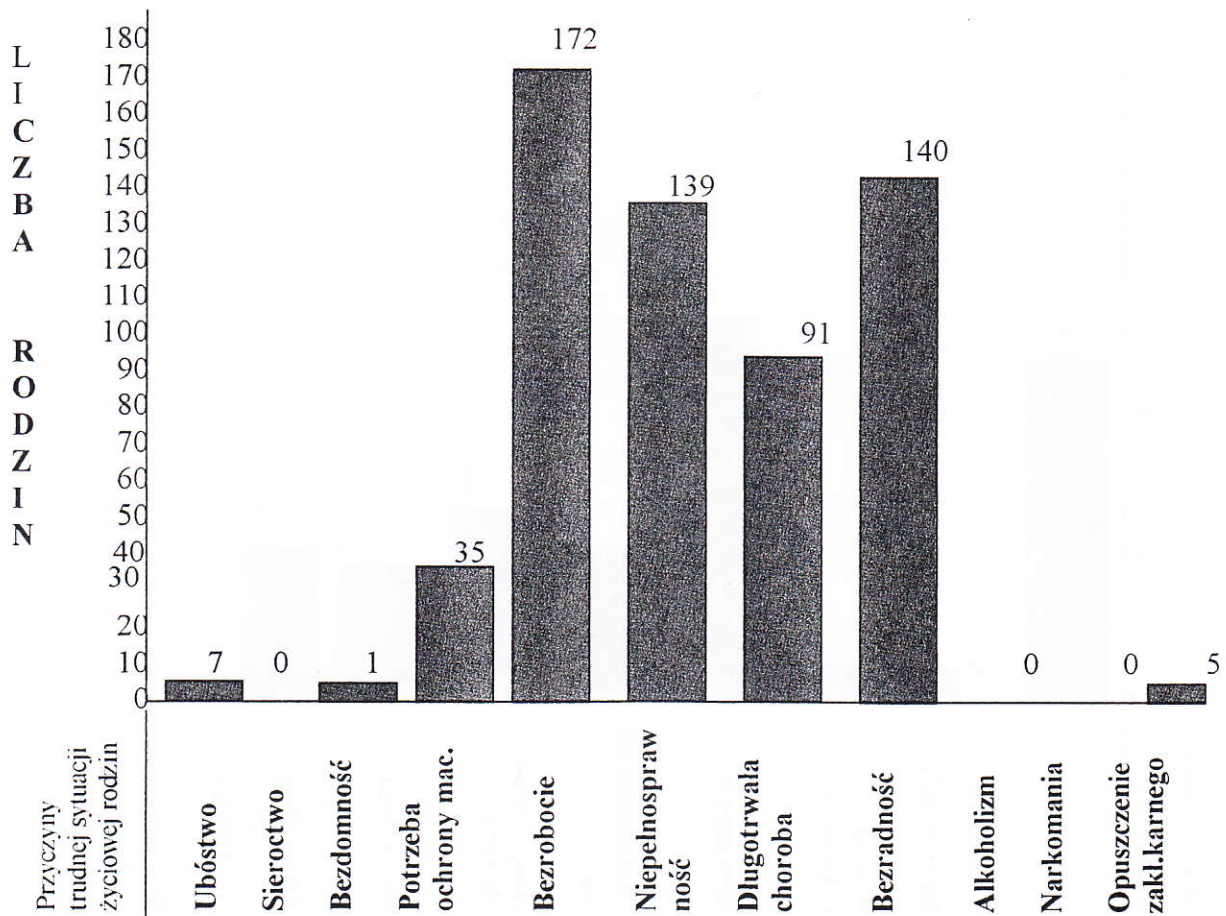
Ogółem pomoc w zł : 2.058.937

Udział środków własnych gminy: 44.20 %

Jasienica

Ludność : 19.417
 Liczba rodzin objętych pomocą: 471
 Liczba osób w rodzinach objętych pomocą: 1.821
 Ogółem pomoc w zł : 615.173
 Udział środków własnych gminy: 27.03 %

Jaworze

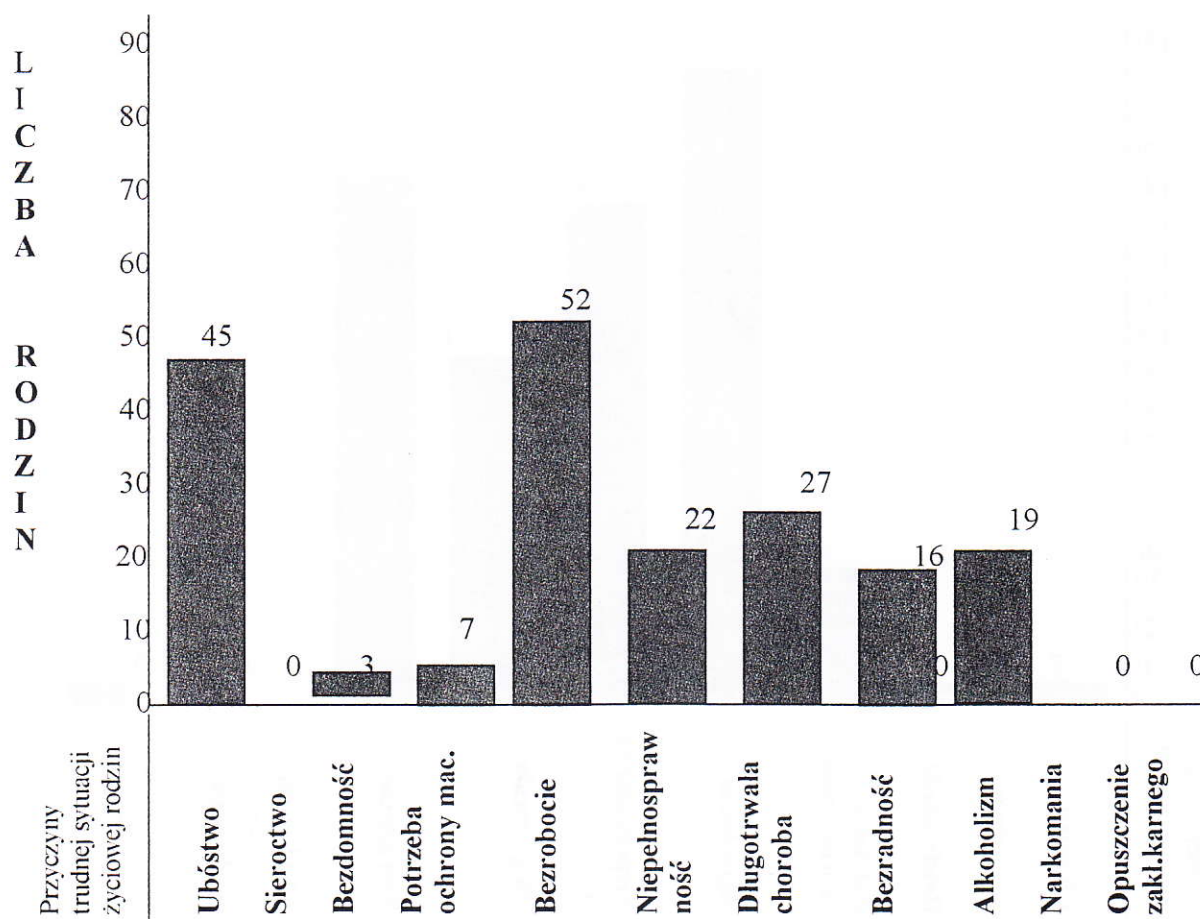
Ludność : 5.906

Liczba rodzin objętych pomocą: 132

Liczba osób w rodzinach objętych pomocą: 391

Ogółem pomoc w zł : 132.121

Udział środków własnych gminy: 49.25 %

Kozy

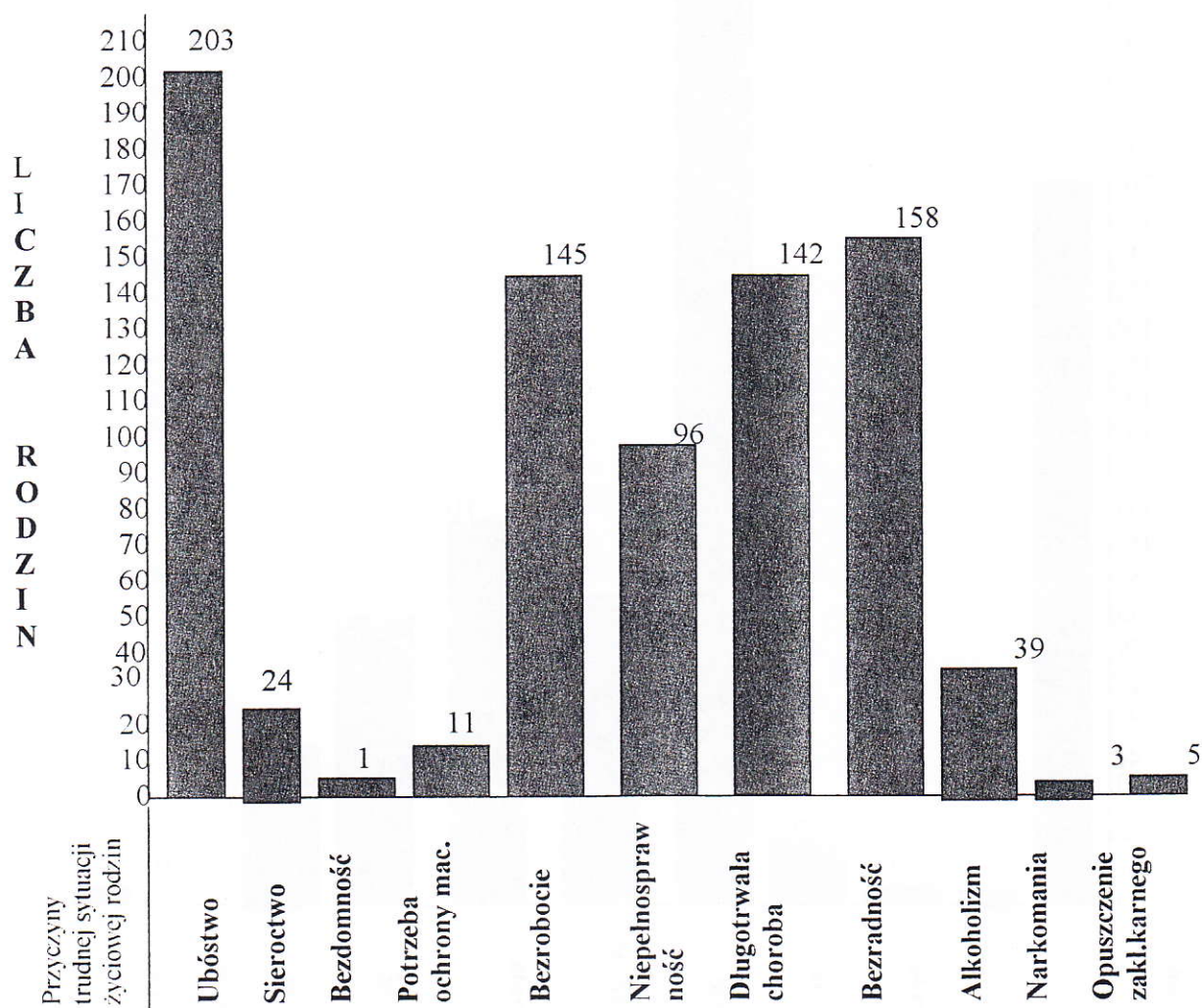
Ludność : 11.067

Liczba rodzin objętych pomocą: 349

Liczba osób w rodzinach objętych pomocą: 1.088

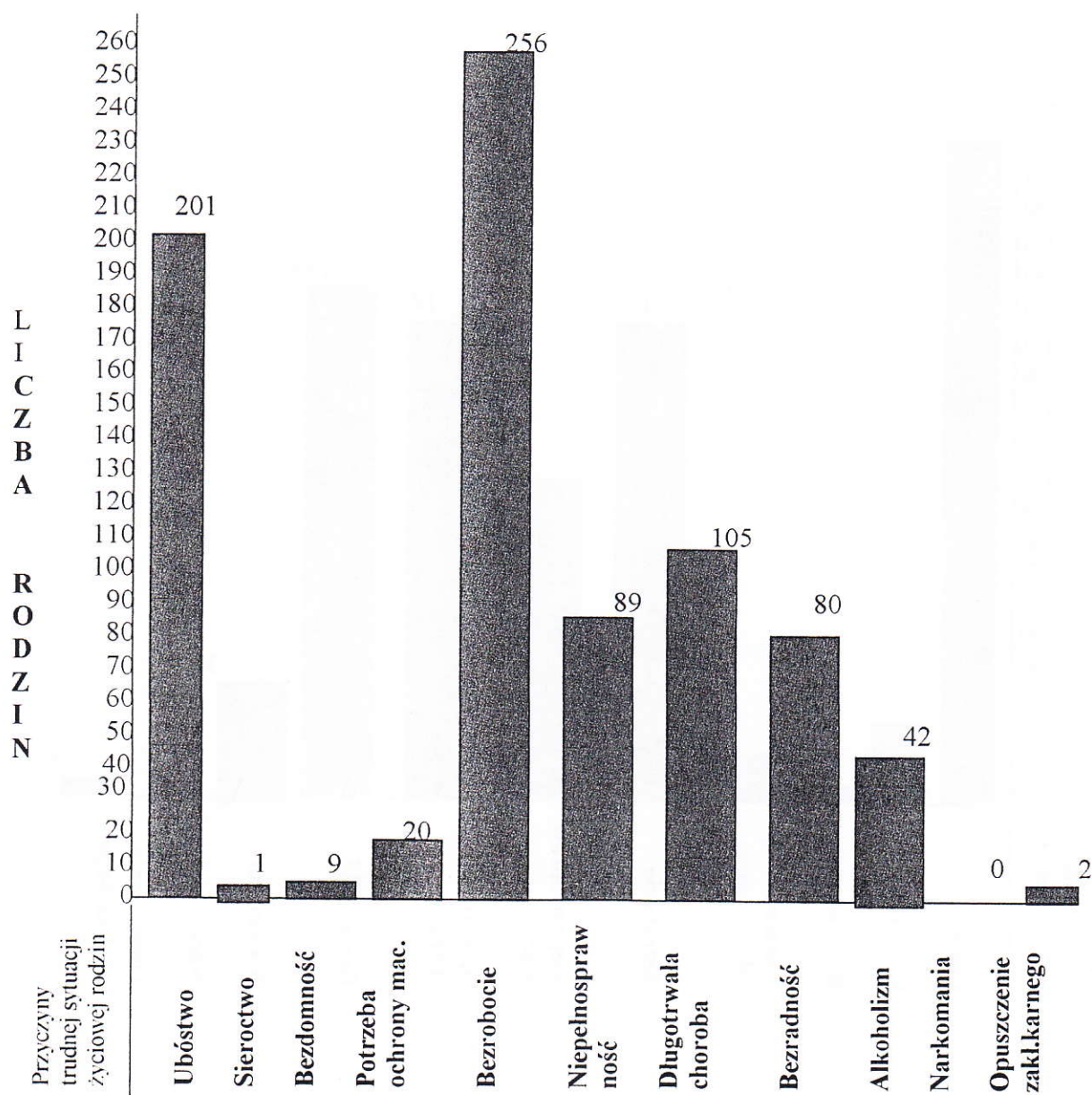
Ogółem pomoc w zł : 517.390

Udział środków własnych gminy: 45.69 %

Porábka

Ludność : 14.646
 Liczba rodzin objętych pomocą: 387
 Liczba osób w rodzinach objętych pomocą: 1.562
 Ogółem pomoc w zł : 753.411
 Udział środków własnych gminy: 56.41 %

Szczyrk

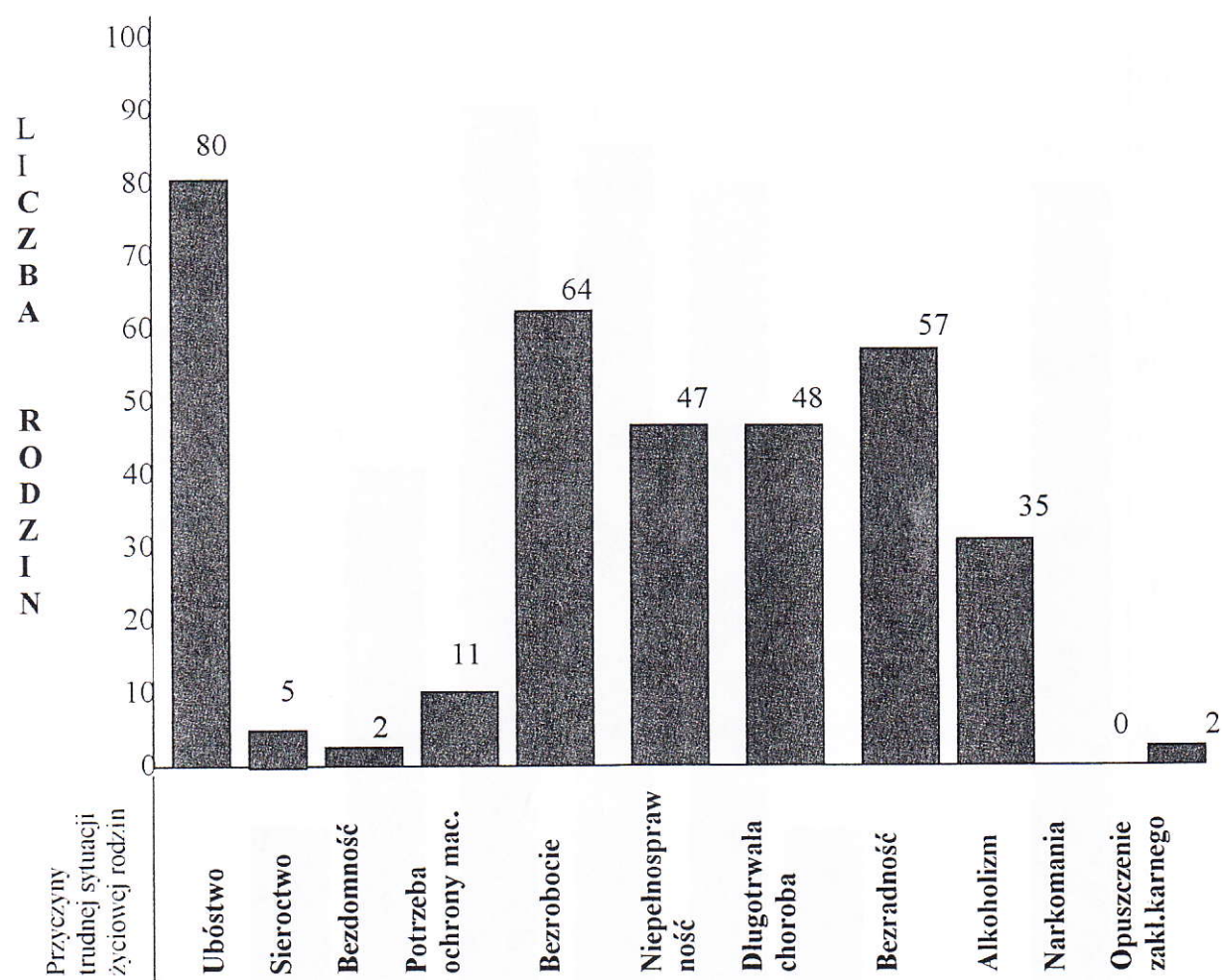
Ludność : 5.576

Liczba rodzin objętych pomocą: 118

Liczba osób w rodzinach objętych pomocą: 419

Ogółem pomoc w zł : 199.403

Udział środków własnych gminy: 21.61 %

Wilamowice

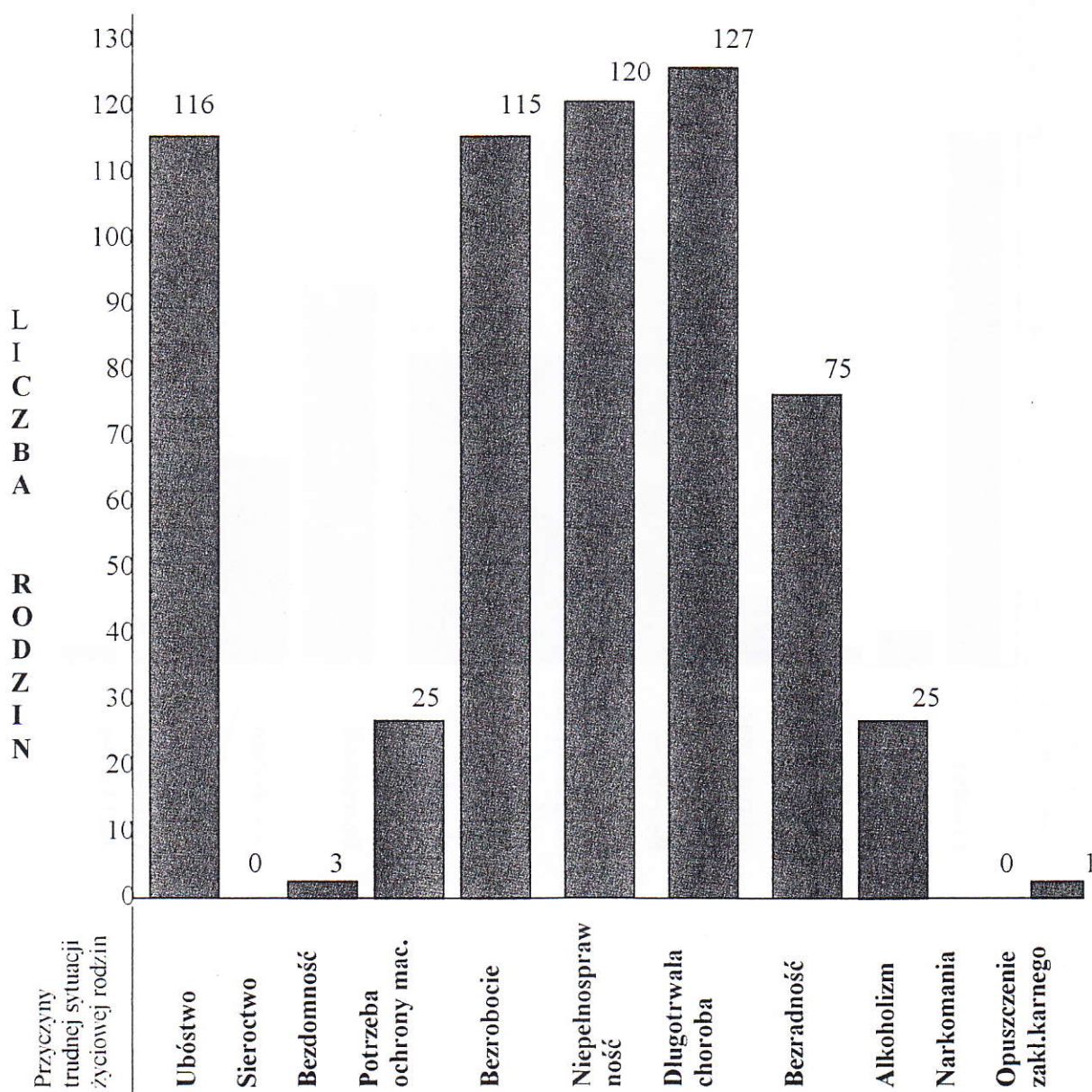
Ludność : 14.482

Liczba rodzin objętych pomocą: 266

Liczba osób w rodzinach objętych pomocą: 960

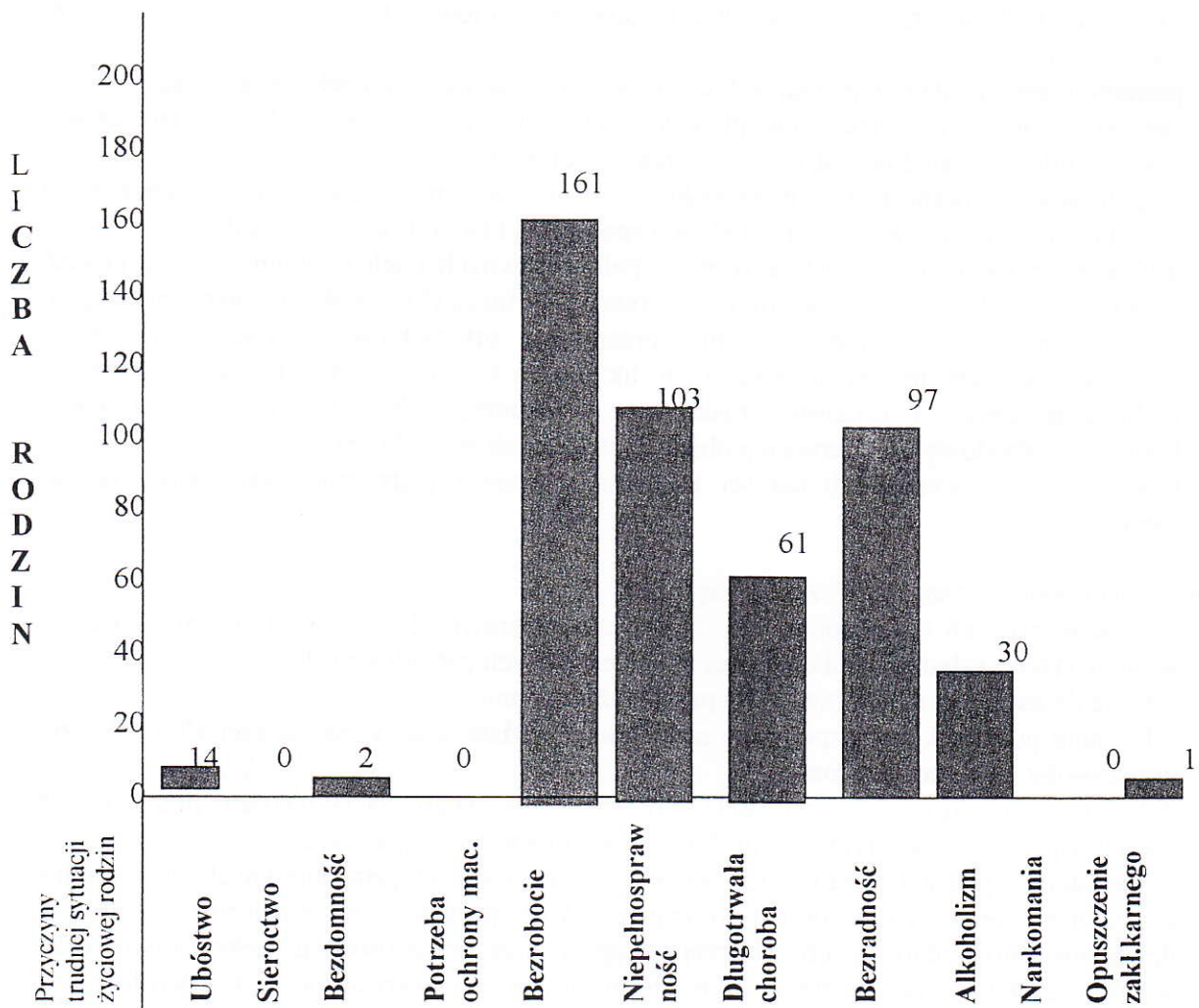
Ogółem pomoc w zł : 441.931

Udział środków własnych gminy: 38,47 %

Wilkowice

Ludność : 11.814
 Liczba rodzin objętych pomocą: 281
 Liczba osób w rodzinach objętych pomocą: 948
 Ogółem pomoc w zł : 476.766
 Udział środków własnych gminy: 30,34 %

3.12. ZASOBY I MOŻLIWOŚCI

3.12.1. FORMY POMOCY ŚRODOWISKOWEJ OSOBOM NIEPEŁNOSPRAWNYM.

3.12. ZASOBY I MOŻLIWOŚCI

3.12.1. FORMY POMOCY ŚRODOWISKOWEJ OSOBOM NIEPEŁNOSPRAWNYM.

Zadania powiatu w zakresie łagodzenia skutków niepełnosprawności określa także m. in. ustawa z dnia 27 sierpnia 1997 roku o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnieniu osób niepełnosprawnych (Dz. U. Nr 123, poz. 776 z późn. zm.) oraz akty wykonawcze wydane na jej podstawie; przewiduje ona wiele mechanizmów, zachęcających do zatrudnienia oraz samoaktywizacji osób niepełnosprawnych.

W ustawie tej zostało wymienionych szereg zadań mających na celu łagodzenie skutków niepełnosprawności zarówno w sferze społecznej jak i zawodowej.

Do zadań powiatu mających na celu łagodzenie skutków niepełnosprawności w sferze społecznej należy:

- opracowywanie, zgodnych ze strategią rozwoju województwa, projektów powiatowych programów działań na rzecz osób niepełnosprawnych w zakresie: rehabilitacji społecznej, zawodowej oraz zatrudnienia, przestrzegania praw osób niepełnosprawnych, a także współpraca z instytucjami administracji rządowej i samorządowej w opracowaniu i realizacji tych programów wraz z ich udostępnianiem jednostkom administracji rządowej i samorządowej,
- podejmowanie działań zmierzających do ograniczenia skutków niepełnosprawności,
- opracowywanie i przedstawianie planów zadań i informacji z prowadzonej działalności oraz ich udostępnianie na potrzeby samorządu województwa,
- współpraca z organizacjami pozarządowymi i fundacjami działającymi na rzecz osób niepełnosprawnych w zakresie rehabilitacji społecznej i zawodowej tych osób,
- dofinansowywanie: uczestnictwa osób niepełnosprawnych i ich opiekunów w turnusach rehabilitacyjnych, sportu, kultury, rekreacji i turystyki osób niepełnosprawnych, zaopatrzenia w sprzęt rehabilitacyjny, przedmioty ortopedyczne i środki pomocnicze przyznawane osobom niepełnosprawnym, likwidacja barier w komunikowaniu się, barier architektonicznych i urbanistycznych oraz transportowych i technicznych, a także budowy, rozbudowy i modernizacji obiektów służących rehabilitacji,
- finansowanie w części lub całości kosztów tworzenia i działania warsztatów terapii zajęciowej.

Natomiast do sfery zawodowej zalicza się:

- tworzenie nowych miejsc pracy dla osób niepełnosprawnych wraz ze zwrotem kosztów wynagrodzeń i składek na ubezpieczenie społeczne tych zatrudnionych,
- szkolenie osób niepełnosprawnych i przekwalifikowanie,
- udzielanie pożyczek na rozpoczęcie samodzielnej działalności gospodarczej albo rolniczej przez osoby niepełnosprawne,
- dofinansowanie do oprocentowania kredytu bankowego zaciągniętego przez osobę niepełnosprawną na kontynuowanie działalności gospodarczej, a także:
- pośrednictwo pracy i poradnictwo zawodowe dla osób niepełnosprawnych, współpraca z organami rentowymi, doradztwo organizacyjno prawne i ekonomiczne w zakresie działalności gospodarczej lub rolniczej podejmowanej przez osoby niepełnosprawne oraz współpraca z właściwym terenowo inspektorem pracy w zakresie oceny i kontroli miejsc pracy osób niepełnosprawnych.

Sklasyfikowane powyżej zadania dotyczące skutków łagodzenia niepełnosprawności zgodnie z ustawą należą po części do kompetencji: Powiatowych Centrów Pomocy Rodzinie, Starosty oraz Powiatowych Urzędów Pracy.

Informacje o wysokości środków Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych na realizację określonych zadań jednostek samorządu terytorialnego otrzymują powiaty po opublikowaniu ustawy budżetowej. Podział środków następuje według algorytmu zawartego w rozporządzeniu Rady Ministrów z dnia 5 marca 2002 roku w sprawie algorytmu przekazania środków PFRON jednostkom samorządu terytorialnego.

Wymienione powyżej rodzaje zadań realizowane były również w powiecie bielskim w 2000 i 2001 roku, a szczegółowo zostały przedstawione poniżej w niniejszym opracowaniu, (przez nowelizacją omawianej powyżej ustawy z dnia 17 grudnia 2001r.)

B. REHABILITACJA ZAWODOWA

a) Tworzenie miejsc pracy dla osób niepełnosprawnych:

Kwestię tę prezentuje Tabela Nr 4.

Tabela Nr 4 : **Tworzenie nowych miejsc pracy dla osób niepełnosprawnych w powiecie bielskim.**

Limit (w zł)		Wykorzystanie (w zł)		Liczba zawartych umów na miejsca pracy dla osób niepełnosprawnych	
2000r.	2001r.	2000r.	2001r.	2000r.	2001r.
259.835	267.207	259.835*	227.310*	3	5

Źródło: Opracowanie własne PCPR.

W powiecie bielskim w 2000 roku na podstawie trzech zawartych umów między pracodawcami, a Starostą utworzono 15 stanowisk pracy dla osób niepełnosprawnych na kwotę 259.835zł. Nie doszło do końcowej realizacji jednej z umów ze względu na niedotrzymanie przez pracodawcę umowy (tj. nie uzyskanie przez pracodawcę pozytywnej opinii PIP o utworzonych stanowiskach pracy). Stanowiska pracy dla osób niepełnosprawnych tworzone były w gminach: Porąbka 2 umowy (*12 stanowisk i 1 stanowisko pracy), Jasienica 1 umowa (2 stanowiska pracy).

Analogicznie jak w 2000 roku w powiecie bielskim w 2001r. na podstawie pięciu zawartych umów między pracodawcami a Starostą utworzono 12 stanowisk pracy dla osób niepełnosprawnych na kwotę 227.310 zł. Nie doszło do końcowej realizacji jednej z umów ze względu na niedotrzymanie przez pracodawcę umowy. Stanowiska pracy dla osób niepełnosprawnych tworzone były w gminach: Wilkowice 1 umowa (3 stanowiska pracy), Kozy 1 umowa (*4 stanowiska pracy), Jasienica 2 umowy (2 stanowiska pracy i 2 stanowiska pracy), Czechowice – Dziedzice 1 umowa (1 stanowisko pracy).

Z refundacją nowych stanowisk pracy dla osób niepełnosprawnych połączona jest refundacja wynagrodzeń i składek na ubezpieczenia społeczne wypłacanych zatrudnionym osobom niepełnosprawnym. W związku z refundacją wynagrodzeń przez 18 miesięcy, dokonywanych

co drugi miesiąc, powstają zobowiązania, które powiat systematycznie reguluje. Powiat bielski otrzymał w roku 2000 kwotę – 381.224 złotych, zrefundowało kwotę 214.401 złotych. Natomiast w roku 2001 powiat bielski otrzymał refundację wynagrodzeń kwotę 463.802 złotych, a zrefundował kwotę 276.378 złotych.

b) Szkolenia osób niepełnosprawnych organizowane przez Powiatowe Urzędy Pracy

Środki finansowe Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych przeznaczone na szkolenie osób niepełnosprawnych w 1999 roku nie były ujmowane w limitach przyznawanych samorządom powiatowym. Natomiast w 2000 i 2001 roku samorządy powiatowe otrzymały limity środków na realizację tych zadań i tak powiat bielski w 2000r. otrzymał na realizację tego zadania kwotę 4.500 złotych z czego wydano 3.851 złotych, a szkolenie ukończyły 3 osoby niepełnosprawne. Natomiast w 2001r. powiat bielski otrzymał na realizację tego zadania kwotę 8.939 złotych z czego wydano 4.763 złotych; szkolenie ukończyły 3 niepełnosprawne osoby.

c) Pożyczki na rozpoczęcie samodzielnej działalności gospodarczej albo rolniczej

W powiecie bielskim udzielane są również osobom niepełnosprawnym pożyczki, co przedstawia poniższa Tabela.

Tabela Nr 5 : **Pożyczki na rozpoczęcie działalności gospodarczej w powiecie bielskim.**

Limit (w zł)		Wykorzystanie (w zł)		Liczba udzielonych pożyczek	
2000r.	2001r.	2000r.	2001r.	2000r.	2001r.
132.955	51.736	90.000	51.736	3	2

Źródło: Opracowanie własne PCPR.

W 2000 roku zawarto umowy z trzema osobami niepełnosprawnymi, które podjęły działalność gospodarczą w zakresie:

1 - osoba niepełnosprawna: warsztat przetwórstwa i spawania tworzyw sztucznych, zam. Gmina Kozy, mężczyzna – 46 lat, wykształcenie wyższe techniczne, żonaty, troje dzieci na utrzymaniu, orzeczenie o stopniu niepełnosprawności: umiarkowany stopień niepełnosprawności okresowo do września 2002r.

2 – osoba niepełnosprawna: prowadzenie lokalu gastronomicznego, zam. gmina Jasienica, kobieta – 44 lata, wykształcenie podstawowe (bez zawodu), mężatka, jedno dziecko na utrzymaniu, orzeczenie o stopniu niepełnosprawności: umiarkowany stopień niepełnosprawności wydane na stałe.

3 - osoba niepełnosprawna: prowadzenie lokalu gastronomicznego, zam. gmina Wilkowice, mężczyzna – 50 lat, wykształcenie zawodowe, żonaty, dwoje dzieci na utrzymaniu, orzeczenie o stopniu niepełnosprawności: lekki stopień niepełnosprawności okresowo do 2003r.

W 2001 roku zawarto 2 umowy z osobami niepełnosprawnymi które podjęły działalność gospodarczą w zakresie:

1 - osoba niepełnosprawna: warsztat stolarski – stolarz meblowy, zam. gmina Jasienica, mężczyzna – 27 lat, wykształcenie zawodowe, żonaty, jedno dziecko na utrzymaniu, orzeczenie o stopniu niepełnosprawności: lekki stopień niepełnosprawności okresowo do 2005r.

2 - osoba niepełnosprawna: warsztat krawiecki – krawcowa, zam. gmina Wilamowice, kobieta – 34 lata, wykształcenie podstawowe (bez zawodu), mężatka, troje dzieci na utrzymaniu, orzeczenie o stopniu niepełnosprawności: umiarkowany stopień niepełnosprawności okresowo do lipiec 2003r.

d) Warsztaty terapii zajęciowej (WTZ)

W związku z reformą administracyjną państwa powiat bielski na podstawie Rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 28 grudnia 1998 roku (zmieniającym rozporządzenia w sprawie samodzielnych publicznych zakładów opieki zdrowotnej oraz jednostek samorządu terytorialnego właściwych do przejęcia uprawnień organy, który je utworzył) stał się organem założycielskim dla Szpitala Psychiatrycznego w Bielsku – Białej. Przy szpitalu tym utworzono w 1998 roku warsztaty terapii zajęciowej, finansowanie których należy do Starosty, a środki na ten cel pochodzą z PFRON. W warsztatach uczestniczy 20 osób niepełnosprawnych. Jest to placówka pobytu dziennego, w której czas trwania zajęć wynosi 35 godzin tygodniowo i do 7 godzin dziennie. Zajęcia rehabilitacyjne prowadzone są zgodnie z indywidualnym programem przygotowanym dla uczestnika warsztatu przez radę programową warsztatu. W 2000 r. powiat bielski otrzymał na realizację tego zadania kwotę 281.520 złotych, które zostały wykorzystane w 100%.

W 2001r. powiat bielski otrzymał na realizację tego zadania także kwotę 281.520 złotych, które zostały wykorzystane w całości.

C. REHABILITACJA SPOŁECZNA

Oprócz zadań z zakresu rehabilitacji zawodowej powiaty realizują inne zadania wynikające z ustawy o rehabilitacji zawodowej i społecznej i zatrudnieniu osób niepełnosprawnych, które zaliczane są do zadań rehabilitacji społecznej. Są to:

a) dofinansowanie uczestnictwa osób niepełnosprawnych w turnusach rehabilitacyjnych

Turnus rehabilitacyjny jest formą aktywnej rehabilitacji połączoną z elementami wypoczynku, mającą na celu przede wszystkim ogólną poprawę sprawności, wyrobienie zaradności, pobudzenie i rozwijanie zainteresowań osób niepełnosprawnych.

O dofinansowanie tej formy rehabilitacji mogą ubiegać się osoby niepełnosprawne skierowane na turnus przez lekarza.

Wysokość dofinansowania do turnusu rehabilitacyjnego wynosi:

- dla uczestnika ze znacznym stopniem niepełnosprawności – 75% najniższego wynagrodzenia,
- dla uczestnika z umiarkowanym stopniem niepełnosprawności – 70% najniższego wynagrodzenia,

- dla uczestnika z lekkim stopniem niepełnosprawności – 65% najniższego wynagrodzenia,
- dla dziecka niepełnosprawnego - 75% najniższego wynagrodzenia,
- dla niezbędnego opiekuna - 50% najniższego wynagrodzenia,

Powiat bielski w 2000r. otrzymał z PFRON środki na to zadanie w wysokości 221.749 zł, a wykorzystał 193.662 zł. Z turnusów rehabilitacyjnych w powiecie bielskim w 2000r. skorzystało 211 dorosłych osób niepełnosprawnych i 69 opiekunów tych osób oraz 80 dzieci i młodzieży niepełnosprawnej wraz z 66 opiekunami.

W 2001r. powiat bielski na zadanie to otrzymał z PFRON środki w wysokości 236.895 zł, a wykorzystał 228.370 zł. Z turnusów rehabilitacyjnych w 2001r. skorzystało 253 dorosłych osób niepełnosprawnych i 102 opiekunów tych osób oraz 63 dzieci i młodzieży niepełnosprawnej wraz z 52 opiekunami.

b) Dofinansowanie do likwidacji barier funkcjonalnych (w tym: architektonicznych i komunikowaniu się) dla niepełnosprawnych osób fizycznych

Wysokość dofinansowania ze środków PFRON wynosi to 80% wartości realizowanego zadania natomiast 20% realizowanego zadania pokrywa osoba niepełnosprawna, z własnych środków zainteresowana uzyskaniem dofinansowania w likwidacji tych barier. W przypadku barier architektonicznych i urbanistycznych wartość dofinansowania z PFRON nie może przekroczyć 35.000 zł, a w przypadku barier w komunikowaniu się 15.000 zł. Powiat bielski na realizację tych zadań w 2000r. wykorzystał 95.146 zł, z tej formy dofinansowania skorzystało 14 osób niepełnosprawnych w tym: 9 dzieci i 5 osób dorosłych. Natomiast w 2001r. powiat bielski na realizację tych zadań wykorzystał 117.457 zł, z tej formy dofinansowania skorzystało 26 osób niepełnosprawnych w tym: 8 dzieci i 18 osób dorosłych.

c) Programy celowe

Oprócz powyższych zadań z zakresu rehabilitacji społecznej w 2000 i 2001r. w powiecie bielskim realizowany był ze środków Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych program Pełnomocnika Rządu do Spraw Osób Niepełnosprawnych dotyczący dofinansowania zaopatrzenia osób niepełnosprawnych w przedmioty ortopedyczne, środki pomocnicze i lecznicze środki techniczne pod nazwą „DROGOWSKAZ”. W wyniku podpisanej umowy pomiędzy Oddziałem Śląskim PFRON w Katowicach a Powiatem Bielskim w 2000r., powiat bielski na realizację tego zadania otrzymał kwotę 94.234 zł, a wykorzystał 73.442 zł. Z tej formy dofinansowania skorzystało 74 osoby niepełnosprawne, w tym 23 dzieci i 51 osób dorosłych. W 2001 roku powiat bielski na realizację tego zadania otrzymał kwotę 86.876 zł, a wykorzystał 86.875 zł. Z dofinansowania skorzystało 70 osób niepełnosprawnych, w tym 16 dzieci i 54 osoby dorosłe.

C. OŚRODKI WSPARCIA.

W powiecie bielskim działa wiele ośrodków wsparcia, ale funkcjonują one na poziomie gminnym. Placówką o zasięgu ponad lokalnym jest: *Centrum – Środowiskowy Dom Samopomocy w Bielsku – Białej*. Centrum – Środowiskowy Dom Samopomocy jest ośrodkiem wsparcia dla osób z niepełnosprawnością intelektualną. W ramach Centrum funkcjonuje 90 miejsc w formie pobytu dziennego.

Centrum prowadzi dzienny pobyt w 4 obiektach: trzy w Bielsku – Białej, przy ulicach: Sobieskiego, Piastowskiej, Klubowej i w Bestwinie. Planowane jest uruchomienie kolejnej filii pobytu dziennego Centrum w Kozach. Ponadto w strukturze Centrum w Bielsku-Białej, przy ulicy Jagienki funkcjonuje hostel dla 10 osób na pobyt całodobowy, na czas określony.

W roku 2000, z usług świadczonych w ramach pobytu dziennego korzystało średnio 69 osób o różnym stopniu niepełnosprawności intelektualnej. Osoby te mieszkały na terenie gmin: Bielsko - Biała, Bestwina, Jaworze, Jasienica, Kozy, Szczyrk oraz Oświęcim.

W roku 2001 z usług Centrum – z pobytu dziennego korzystało 77 osób, w tym:

- z terenu powiatu bielskiego - 18 osób,
- z terenu miasta Bielsko – Biała - 57 osób,
- z innych powiatów - 2 osoby,

Jeżeli chodzi o Hostel, średnie wykorzystanie miejsc w 2000 roku wynosiło 9,5 miejsc (na 10 miejsc funkcjonujących w tej placówce).

Według stanu na 31.12.2001r. w Centrum zatrudnionych było 38 osób (36,5 etatów) w tym:

- w działalności opiekuńczo – terapeutycznej - 25 osoby (23,75 etatów),
- w działalności medyczno – rehabilitacyjnej - 3 osoby (3 etaty),
- w działalności administracyjnej - 4 osoby (4 etaty),
- pracownicy gospodarczy i obsługi - 6 osób (6,75 etatów),

Tabela Nr 41 : **Centrum – Środowiskowy Dom Samopomocy w Bielsku – Białej oraz charakterystyka użytkowników:**

WYSZCZEGÓLNIENIE	LICZBA	
	osób przebywających w formie dziennego pobytu	osób przebywających w hostelu
Liczba miejsc	77	9
Struktura wieku:		
- do 18 lat	3	1
- od 19 do 40 lat	71	5
- od 41 do 60 lat	3	3
Płeć, w tym:		
kobiety	36	4
mężczyźni	41	5
Stan cywilny, w tym:		
mężatka, żonaty	0	0
wolna (y)	77	9
Oplacający za pobyt, z tego głównie z:		
emerytury i renty	3	3
z zasiłku stałego i renty socjalnej	72	5
przez członków rodziny	0	0
zwolnieni z opłat	2	1
Okres oczekiwania na miejsce do domu pomocy		w terminie 3 mies.
Liczba osób oczekujących		0

Zródło: Opracowanie własne PCPR, na podstawie danych za 2001 rok.

3.12.2. POMOC INSTYTUCJONALNA – DOMY POMOCY SPOŁECZNEJ DLA OSÓB STARSZYCH I NIEPEŁNOSPRAWNYCH

Na terenie Bielskiego Powiatu Ziemskiego działa 6 domów pomocy społecznej, dysponujących 256 miejscami. Spośród tych domów – 2 to placówki będące jednostkami budżetowymi powiatu, które dysponują 66 miejscami, a 4 – to niepubliczne placówki na 190 miejsc.

Domy pomocy społecznej prowadzone przez samorząd powiatu, to:

- Dom Pomocy Społecznej w Wilkowicach, dla osób niepełnosprawnych fizycznie,
- Dom Matki i Dziecka w Bielsku – Białej, dla matek z małoletnimi dziećmi i kobiet w ciąży,

Domy pomocy społecznej prowadzone przez podmioty niepubliczne, to:

- Dom Opieki „Samaritanin” w Bielsku – Białej, dla osób przewlekle, somatycznie chorych,
- Ewangelicki Dom Opieki „SOAR” w Bielsku – Białej, w którym przebywają osoby starsze,
- Hostel „Aster” w Bielsku – Białej, dla osób psychicznie chorych,
- Dom Pomocy Społecznej w Bielsku – Białej, dla dzieci i młodzieży niepełnosprawnych intelektualnie,

Dom Pomocy Społecznej w Wilkowicach

W skład tego Domu wchodzi obiekty znajdujące się w Wilkowicach przy ulicy Kościelnej 5, oraz w Szczyrku przy ulicy Willowej 18. W Domu tym może zamieszkiwać na stałe 46 osób obojga płci.

Wśród mieszkańców tego Domu, według stanu na grudzień 2001 roku przebywało: 18 osób z powiatu bielskiego, 7 osób z powiatu żywieckiego, 9 osób z Bielska – Białej, 1 – z Jaworzna, 2 – z Sosnowca, oraz 9 osób spoza województwa Śląskiego.

Według danych za marzec 2002r, do tego Domu oczekuje 13 osób, z których 7 – to mieszkańcy powiatu bielskiego.

Dom Pomocy Społecznej w Wilkowicach jest jednostką budżetową, dysponentem trzeciego stopnia środków budżetowych powiatu.

Według stanu na 31.12.2001 roku w placówce pracowało 31 osób. Najwięcej pracowników liczył pion podstawowy – 23 osoby, w pionie gospodarczym pracowały 4 osoby i administracji – 4 osoby (łącznie z Dyrektorem i Główną Księgową).

Dom Opieki „Samaritanin” w Bielsku – Białej, ul. Bednarska 10

Placówka jest domem wyznaniowym, prowadzonym przez Kościół Adwentystów Dnia Siódmego, ale mieszkańcami to również osoby innych wyznań. Wśród mieszkańców tego Domu jest: 21 osób z powiatu bielskiego, 23 osoby z Bielska – Białej, 6 osób z powiatu cieszyńskiego, 3 osoby z Jaworzna, 2 osoby z Katowic, po 1 osobie z powiatów: tarnogórskiego, wodzisławskiego i żywieckiego, po jednej osobie z miast: Chorzów, Ruda Śląska, Sosnowiec i Żory. Natomiast 27 osób jest spoza Województwa Śląskiego. Z danych za marzec 2002 roku do Domu Opieki „Samaritanin” oczekują 54 osoby, w tym:

18 osób z powiatu bielskiego, 18 osób z Bielska – Białej, 10 wyznawców Adwentystów Dnia Siódmego spoza Województwa Śląskiego, oraz 8 osób z innych powiatów Województwa Śląskiego.

Dom jest przeznaczony dla osób starszych i przewlekle chorych, co determinuje wysokość zatrudnienia w tej placówce. Według stanu na 31.12.2001 r. zatrudnionych było 41 osób (40,13 etatu) w następujących pionach:

- terapeutyczno – opiekuńczy – 1 etat,
- medyczno – rehabilitacyjny – 11, 5 etatu (12 osób),
- administracyjny – 6 etatów (6 osób),
- gospodarczo – usługowy – 21,63 etatów (22 osoby),

Ewangelicki Dom Opieki „SOAR” w Bielsku – Białej, ul. Modrzewskiego 25

Jest to Dom prowadzony przez Parafię Ewangelicko – Augsburską w Bielsku. Według stanu na grudzień 2001 roku, wśród mieszkańców tego Domu są: 2 osoby z powiatu bielskiego, 17 osób z Bielska – Białej, 1 osoba z powiatu cieszyńskiego, po 1 osobie z miast – Częstochowa, Katowice i Tychy, oraz 2 osoby spoza Województwa Śląskiego.

Według stanu na 31 grudzień 2001 roku w Domu zatrudnionych było 14 osób (12,7 etatów) w pionach:

- terapeutyczno – opiekuńczy – 1 osoba (0,7 etatu),
- medyczno – rehabilitacyjny – 5 osób (5 etatów),
- administracyjny – 1 osoba (0,5 etatu),
- gospodarczo – obsługowy – 7 osób (6,5 etatu),

Hostel „Aster” w Bielsku – Białej, ul. Lipnicka 141

Hostel prowadzony jest przez Stowarzyszenie dla Ochrony Praw Ludzi z Obniżoną Sprawnością Psychiczną „Psyche”. Jest on przeznaczony dla osób z zaburzeniami psychicznymi w stanie remisji procesu chorobowego. Celem jest rehabilitacja tych osób do samodzielnego funkcjonowania w środowisku. Wśród użytkowników tego Hostelu (wg stanu na grudzień 2001r.) była 1 osoba z powiatu bielskiego i 9 osób z miasta Bielsko- Biała.

Dom Pomocy Społecznej w Bielsku – Białej, ul. Żywiecka 20

Jest to placówka prowadzona przez Zgromadzenie Córek Bożej Miłości w Krakowie i jest przeznaczona dla dziewcząt niepełnosprawnych intelektualnie. Z danych za grudzień 2001 roku wśród mieszkanki były: 63 dziewczęta z powiatu bielskiego, po 1 osobie z powiatów: będzińskiego i cieszyńskiego oraz po 1 osobie z miast: Ruda Śląska i Sosnowiec. Dom zatrudnia 40 osób (35 etatów) w następujących pionach:

- terapeutyczno – opiekuńczy – 22 osoby (19,75 etatów),
- medyczno – rehabilitacyjny – 3 osoby (2,25 etatów),
- administracyjny – 2 osoby (2 etaty),
- gospodarczo – obsługowy – 13 osób (11 etatów).

Charakterystykę mieszkańców Domów Pomocy Społecznej prezentuje Tabela Nr 42.

Warto zauważyć, że do domów pomocy społecznej znajdujących się w innych (niż powiat bielski) powiatach oczekują osoby zamieszkujące w powiecie bielskim. I tak:

- do domów pomocy społecznej dla przewlekle chorych – oczekuje 8 osób (okres oczekiwania do 2 lat),
- do domów pomocy społecznej dla przewlekle psychicznie chorych oczekuje 10 osób (okres oczekiwania od 5 do 10 lat),
- do domów pomocy społecznej dla osób starszych oczekuje 1 osoba (okres oczekiwania do 1 roku)

Tabela Nr 42 : **Domy Pomocy Społecznej w Powiecie Bielskim oraz charakterystyka ich mieszkańców.**

Wyszczeg.	samorządu powiatowego		podmiotów niepublicznych			
Adres domu	DPS Wilkowice	D.Matki i Dziecka Bielsko – Biała	DO"Samarytanin Bielsko – Biała	Ewangelicki D. Opieki „SOAR”	Hostel „Aster” Bielsko- Biała	DPS Bielsko-Biała
profil dom	dla osób niepełnospr. fizycznie	matek z małolet. i kobiet w ciąży	osób przewlekłe somatycznie chorych	osób starszych	osób psychicz. chorych	dzieci i młodzieży niepełnospr.
L.miejsc	46	20	87	25	10	68
L.mieszk.	46	21	89	25	10	67
Struk. Wiek						
do 18 lat	0	2	0	0	0	3
od 19 - 40 lat	2	7	5	0	8	38
od 41 - 60 lat	9	0	11	0	2	26
od 61 - 70 lat	17	0	10	4	0	0
od 71 - 80 lat	10	0	28	7	0	0
od 81 - 90 lat	7	0	26	12	0	0
od 90 -100 lat	1	0	9	2	0	0
Płeć, w tym:						
kobiety	25	11	63	20	2	67
mężczyźni	21	0	26	5	8	0
Stan cywilny						
Mężatka, żonaty	5	2	13	0	2	0
wdowa(wiec)	13	0	44	19	0	0
wolny(a)	22	9	25	6	7	67
rozwidziona(y)	6	dzieci - 10	7	0	1	0
małżeństwa:			6			
opłacający za pobyt						
emerytury	39	0	80	21	0	37
renty	7	4	1	0	6	0
zasilek stały , renta socjalna	0	4	1	0	0	27
rodzina	0	1	0	0	0	2
pełna wysokość zwolnieni	0	0	5	4	0	0
	0	16	2	0	2	1
ok.oczekiwania w DPS	4 lata	w terminie do 3 miesięcy	5 lat	3 lata	w terminie do 3 miesięcy	0
L.osób oczekujących	13	0	54	5	2	0

Źródło: Opracowanie własne PCPR, na podstawie danych za 2001 rok.

3.12.3. ZASOBY POWIATU BIELSKIEGO SŁUŻĄCE WSPARCIU RODZINY I DZIECI

W powiecie bielskim jest szereg instytucji i organizacji działających na rzecz wsparcia dzieci i rodzin borykających się z różnymi problemami. Poza takimi instytucjami jak: Ośrodki Pomocy Społecznej, Centrum Pomocy Rodzinie, Policji, Sądu, placówek służby zdrowia, działalność na rzecz dziecka i rodziny prowadzą szkoły, świetlice i organizacje pozarządowe.

Dla zapewnienia opieki i wychowania dzieciom całkowicie lub częściowo pozbawionym opieki rodziców w powiecie działają:

- Dom Dziecka w Czechowicach- Dziedzicach na 50 miejsc.
- Rodzinny Dom Dziecka w Janowicach na 6 miejsc.
- Rodziny zastępcze w liczbie 91, w których przebywa 122 dzieci.
- Ośrodek Adopcyjno – Opiekuńczy,
- Młodzieżowy Ośrodek Wychowawczy w Jaworzu na 60 miejsc.
- Środowiskowe formy wsparcia dla dzieci i ich rodzin organizowane lub współfinansowane przez gminy powiatu.

Dom Dziecka w Czechowicach- Dziedzicach jest placówką socjalizacyjną zapewniającą opiekę i wychowanie dzieciom całkowicie lub częściowo pozbawionym opieki rodzicielskiej, dla których nie znaleziono dotąd rodzinnej opieki zastępczej. Do zadań placówki należy podtrzymywanie więzi dzieci z rodziną biologiczną i starania o powrót dzieci do swoich rodzin. Tam gdzie powrót dziecka do rodziny naturalnej jest niemożliwy placówka stara się podejmować próby umieszczenia dzieci w rodzinach zastępczych lub adopcyjnych i w tym zakresie ściśle współpracuje z Ośrodkiem Opiekuńczo-Adopcyjnym. Ponadto placówka współdziała grupą rodzin zaprzyjaźnionych, które na okoliczność świąt i wakacji zapraszają dzieci do swoich domów aby zaszczerpić w nich pozytywny model życia rodzinnego.

Rodzinny Dom Dziecka w Janowicach placówka o charakterze rodzinnym działa od listopada 2000r. i obejmuje opieką 6 dzieci. Po planowanym przeniesieniu się do nowego budynku będzie spełniała standardy nowoczesnej formy opieki zastępczej

Ośrodek Adopcyjno - Opiekuńczy.

Kolejną formą wsparcia, ustawowo nałożoną na powiat jest obowiązek prowadzenia programowych działań zmierzających do jak najszybszego / o ile to możliwe / powrotu dziecka do rodziny naturalnej. Część tych zadań realizuje Ośrodek Adopcyjno - Opiekuńczy, którego celemdziałania jest pozyskiwanie, szkolenie i kwalifikowanie osób zgłaszających gotowość adopcji oraz prowadzenia rodzinnej opieki zastępczej, a także szkolenie i wspieranie psychologiczno - pedagogiczne osób prowadzących rodzinną opiekę zastępczą, oraz rodziców naturalnych dzieci umieszczonych w rodzinnej opiece zastępczej i placówkach opiekuńczo - wychowawczych.

Podstawowym zasobem Ośrodka jest wysoko wykwalifikowana kadra: 2 psychologów i 3 pedagogów posiadających specjalistyczne przygotowanie niezbędne do realizacji zadań tej placówki.

Ośrodek zgodnie ze swoimi kompetencjami i zasobami w postaci wykwalifikowanej kadry podejmuje działania w obszarze:

- Wsparcia i terapii dla rodzin zastępczych
- Wsparcia dla dzieci z rodzin zastępczych
- Planuje się podjęcie pracy korekcyjno-terapeutycznej z rodzinami naturalnymi dzieci umieszczonych w zastępczych formach opieki
- Pozyskiwania i szkolenia kandydatów na rodziców do rodzin zastępczych
- Pozyskiwania i szkolenia kandydatów na rodziców do rodzin adopcyjnych

Wykaz rodzin adopcyjnych i zastępczych za okres 1999 do 2001 przedstawiają poniższe tabele.

Tabela Nr 43: **Rodziny adopcyjne**

Wyszczególnienie	1999	2000	2001
Rodziny adopcyjne oczekujące na dziecko	3	31	33
Rodziny adopcyjne zawiązane	23	23	24

Dane zaczerpnięte z informacji OAO

Tabela Nr 44: **Rodziny zastępcze przeszkolone przez Ośrodek Adopcyjno Opiekuńczy dane odnośnie rodzin z powiatu bielskiego**

Wyszczególnienie	1999	2000	2001
Rodziny zastępcze przygotowane do pełnienia funkcji pogotowia rodzinnego	2	3	3
Rodziny zastępcze długoterminowe	3	5	2

Dane zaczerpnięte z informacji OAO

Lokalizacja Ośrodka w centrum Bielska. oraz jego zasoby w postaci kadry pozwalają mu realizować zadania dla miasta Bielsko-Biała. Sprzedaż usług poza powiat może przyczynić się do obniżenia kosztów utrzymania placówki.

Młodzieżowy Ośrodek Wychowawczy

Kolejną formą opieki realizowaną w naszym powiecie jest Młodzieżowy Ośrodek Wychowawczy w Jaworzu dla dzieci wymagających oddziaływań resocjalizacyjnych.

Placówka ta posiada dużą bazę lokalową i przyległy teren, które nie tylko muszą być ciężarem w utrzymaniu, lecz stanowią spory zasób majątkowy powiatu, który może okazać się niezbędny przy realizacji planów nowych form pomocy. Pomimo niskiego poziomu wykorzystania tej placówki przez młodzież z naszego powiatu placówka ta jest miejscem dającym utrzymanie i miejsca pracy wielu osobom. Usytuowanie obiektu w kompleksie parkowym stanowi dodatkowy jej walor, który zwiększa możliwości jego wykorzystania po przeprowadzonej restrukturyzacji. Budynki tej placówki potrafiły pomieścić w latach poprzednich ponad 100 dzieci, a w roku 2006 Ośrodek będzie potrzebował tylko 30 miejsc dla swoich wychowanków. Dodatkowym atutem tego obiektu jest to, że składa się z kilku

odrębnych obiektów pozwalających na ich odrębne zagospodarowanie. Dziś ten fakt jest uznawany jako minus ze względu na wysokie koszty utrzymania, w przyszłości może okazać się niezbędnym atutem pozwalającym racjonalnie prowadzić zrestrukturyzowaną placówkę.

Dom Matki i Dziecka

Ochrona macierzyństwa i pomoc samotnym matkom realizowana jest na poziomie gmin głównie w formie wypłacania zasiłków i pracy socjalnej. W sytuacjach braku naturalnego wsparcia kobiety w okresie ciąży lub po porodzie pomoc udzielana jest w formie skierowania do Domu Matki i Dziecka.

Dom przeznaczony jest dla kobiet w ciąży i z dziećmi, które nie ukończyły pierwszego roku życia. W drodze wyjątku może być przyjęte starsze rodzeństwo przebywającego w Domu niemowlęcia, ale tylko w wieku przedszkolnym. Dom Matki i Dziecka jest placówką o statusie domu pomocy społecznej, liczącym 20 miejsc.

Placówka ta prowadzi również telefoniczne poradnictwo rodzinne, z którego rocznie korzysta około 100 osób. Porady telefoniczne często są pierwszym etapem kontaktu przed przyjęciem matki, lub służą pomocą w znalezieniu innych placówek pomocy.

Podbeskidzki Ośrodek Interwencji Kryzysowej

Podbeskidzki Ośrodek Interwencji Kryzysowej jest placówką miasta Bielska-Białej realizującą w drodze porozumienia zadania z zakresu interwencji kryzysowej. Placówka dysponuje wykwalifikowaną kadrą terapeutów i miejscami hostelowymi. Pomoc świadczona jest w ilości i formie zgodnej z aktualnym zapotrzebowaniem, nie znane są przypadki odmowy pomocy z powodu braku miejsca.

Tabela Nr 45: Liczba osób z terenu powiatu bielskiego którym udzielono pomocy w Ośrodku Interwencji Kryzysowej

Rok	Liczba klientów	Liczba osób korzystająca z hostelu	Liczba osobo-dni pobytu w hostelu
2000	484	45	2192
2001	557	58	1381

Źródło: sprawozdanie POIK dla PCPR

Podbeskidzki Ośrodek Interwencji Kryzysowej jest placówką świadczącą usługi całodobowo, przygotowaną do świadczenia pomocy dla osób przeżywających kryzys w związku z różnymi zdarzeniami. Ośrodek rejestruje aż 23 kategorie problemów, w związku z którymi mieszkańcy powiatu zgłaszają się po pomoc. Porozumienie zawarte pomiędzy Powiatem a Miastem pozwala swobodnie i bez ograniczeń korzystać mieszkańcom naszego powiatu z usług Ośrodka.

Środowiskowe formy pomocy rodzinie:

Zasoby w zakresie wspierania rodziny i osób potrzebujących pomocy w samodzielnej egzystencji występują w naszym powiecie na poziomie wyższym niż wielu innych powiatach, co pozwala lepiej zapobiegać wykluczeniu i marginalizacji społecznej.

- Środowiskowe formy wsparcia dzieci realizowane na terenie gmin powiatu bielskiego są zróżnicowane zarówno co do samej organizacji jak i proponowanych sposobów wsparcia. Funkcjonują świetlice prowadzone przez gminę, grupy wsparcia finansowane ze środków GKRPA, świetlice prowadzone przez organizacje pozarządowe i przy wsparciu Kościoła.

Tabela nr 46: **Formy wsparcia dzieci w gminach powiatu bielskiego**

Gmina	Liczba świetlic	Formy wsparcia	Czas działania	Łączna liczba dzieci
Bestwina	2	Socjoterapia; opiekuńczo-wychowawcze	3x po 4 h i 2x po 3h	35
Buczkowice	1	opiekuńczo-wychowawcza	Jeden raz w tygodniu	15
Czechowice-Dz.	3	Socjoterapia; opiekuńczo-wychowawcze	5 dni w tygodniu po 8 h	75
Jasienica	3	Socjoterapia	5 dni w tygodniu	128
Jaworze	1	Socjoterapia od 8 do 16 r.ż.	5 dni w tygodniu po 3h	75
Kozy	1	Zajęcia świetlicowo-klubowe	8 h w tygodniu	20
Porąbka	4	opiekuńczo-wychowawcze	Wszystkie 5 dni w tygodniu po 5h	90
Szczyrk	1	opiekuńczo-wychowawcza	16 h tygodniowo	15
Wilamowice	0	Nie są prowadzone		0
Wilkowice	2	opiekuńczo-wychowawcze	2 dni w tygodniu po 8 h	60
Razem	18			513

Dane opracowano na podstawie informacji przekazanych z gmin przez Ośrodki Pomocy Społecznej.

- Powiat zawarł porozumienie z Wojewódzką Komendą OHP w zakresie działalności wychowawczej wobec młodzieży niedostosowanej społecznie i przeciwdziałania bezrobociu wśród młodzieży.
- Do zasobów należy zapisać dobrą współpracę z TBS w zakresie pozyskiwania mieszkań dla usamodzielnianych wychowanków
- Powiatowe Poradnie Psychologiczno-Pedagogiczne w Bielsku-Białej i Czechowicach-Dziedzicach pomagają rodzicom i dzieciom w przezwyciężaniu trudności edukacyjnych i wychowawczych. Prowadzą otwartą działalność edukacyjną dla rodziców.

- Prowadzone przez Ośrodki Pomocy społecznej lub finansowane ze środków GKRPA punkty konsultacyjne, kluby, grupy wsparcia.

Gmina	Rodzaj pomocy
Czechowice-Dziedzice	Poradnictwo psychologiczne, poradnictwo prawne, konsultacje dla osób z problemem alkoholowym
Kozy	Poradnictwo psychologiczne, poradnictwo prawne, konsultacje dla osób z problemem alkoholowym, grupy wsparcia dla współuzależnionych
Jasienica	Grupa wsparcia dla kobiet, w organizacji Punkt Interwencji Kryzysowej

Opracowano na podstawie danych udostępnionych przez Ośrodki Pomocy Społecznej

- Wszystkie gminy prowadzą w ramach Gminnych Komisji Rozwiązywania Problemów Alkoholowych zespoły interwencyjno- konsultacyjne dla osób współuzależnionych, uzależnionych i nadmiernie pijących oraz ofiar przemocy w rodzinie.
- Prowadzone przez opiekę zdrowotną placówki służące rozwiązywaniu problemu alkoholowego

Gmina/ placówka	Rodzaj pomocy
Bielsko- Biała / Specjalistyczny Psychiatryczny ZOZ	Leczenie uzależnień i Współuzależnień, dostępna dla wszystkich mieszkańców powiatu, finansowana przez kasę chorych
Czechowice-Dziedzice / Poradnia Leczenia Uzależnień	Leczenie uzależnień i Współuzależnień, dostępna dla wszystkich mieszkańców powiatu, finansowana przez kasę chorych

- Dla mieszkańców powiatu swoistym zasobem jest znajdująca się w Bielsku-Białej Izba Wytrzeźwień z miejscami również dla kobiet i młodocianych, co ma znaczenie dla ograniczenia przemocy w rodzinie i przeciwdziałania demoralizacji. Izba prowadzi również działalność psychoedukacyjną . Za ostatnie trzy lata średnio rocznie do Izby przyjmowane jest z terenu powiatu bielskiego 863 osoby.

3.12.4 ORGANIZACJE POZARZĄDOWE.

W powiecie bielskim działa wiele stowarzyszeń i fundacji, które, działając w obszarze pomocy społecznej, wspierają osoby i rodziny znajdujące się w trudnej sytuacji życiowej. Stowarzyszenia i fundacje działające w gminach, są partnerami Ośrodków Pomocy Społecznej w organizowaniu pomocy potrzebującym. Opisane poniżej organizacje pozarządowe współpracują również z Powiatowym Centrum Pomocy Rodzinie.

Beskidzkie Stowarzyszenie Pomocy Dzieciom Niepełnosprawnym „Nadzieja”, Bielsko – Biała, ul. Saperów 24

Stowarzyszenie to w 1989 roku zainicjowało budowę Ośrodka Rehabilitacyjnego dla Dzieci Niepełnosprawnych. Inwestycje tą współfinansowali: ówczesny Urząd Wojewódzki w Bielsku – Białej, Urząd Miasta Bielsko – Biała, PFRON, pozyskano też wielu sponsorów – polskich i zagranicznych. Ośrodek ten funkcjonuje obecnie w ramach Beskidzkiego Stowarzyszenia Pomocy Dzieciom Niepełnosprawnym „Nadzieja” jako Centrum Rehabilitacyjno – Readaptacyjne dla Dzieci Niepełnosprawnych „Nadzieja” i jest od stycznia 2000 roku Niepublicznym Zakładem Opieki Zdrowotnej. Celem tej placówki jest kompleksowa rehabilitacja oraz rewalidacja dzieci niepełnosprawnych fizycznie i umysłowo. Ośrodek prowadzi:

- specjalistyczną opiekę medyczną,
- diagnozę i terapię w zakresie zaburzeń związanych z ruchem,
- terapię pedagogiczną, ukierunkowaną na osłabienie i likwidację zaburzeń dziecka,
- diagnozę i terapię logopedyczną,
- instruktaż rehabilitacyjny oraz logopedyczny dla rodziców,
- wskazówki dotyczące postępowania psychopedagogicznego w przypadkach zaburzeń rozwojowych dziecka,

W ramach Centrum „Nadzieja” funkcjonują:

- Ośrodek Wczesnej Interwencji dla dzieci od 0 do 7 lat, z podejrzeniem lub stwierdzeniem wad i zaburzeń rozwojowych.
- Poradnia Rehabilitacyjna dla dzieci.
- Poradnia Neurologiczna dla dzieci.
- Poradnia Okulistyczna dla dzieci.
- Poradnia Logopedyczna dla dzieci.
- Oddział Leczniczo – Opiekuńczy Pobytu Dziennego dla dzieci i młodzieży w wieku od 3 do 21 lat.

Od początku 2000 roku w Centrum „Nadzieja” zarejestrowanych zostało 500 dzieci i młodzieży. Dziennie rehabilitowanych jest około 100 osób. Korzystanie z usług świadczonych w centrum w roku 2001 przez osoby zamieszkujące w gminach powiatu bielskiego prezentuje Tabela Nr 47.

Tabela Nr 47 : Zestawienie usług świadczonych w Centrum Rehabilitacyjno –
Readaptacyjnym dla Dzieci Niepełnosprawnych „Nadzieja” w 2001 roku
dla osób zamieszkałych w powiecie bielskim.

Gmina	Liczba osób korzystających z usług Centrum „Nadzieja”						
	Ogółem:	w tym:					
		Ośr. Wczes. Interwencji	Por. Rehab. dla dzieci	Oddział Lecz. Opiek.	Poradnia Logopedycz.	Poradnia Okulistyczna	Poradnia Neurolog.
Bestwina	9	7	2	-	-	-	-
Buczkowice	5	2	1	2	-	-	-
Czechowice	8	5	-	1	2	-	-
Jasienica	16	7	6	1	1	1	-
Jaworze	16	6	8	-	2	-	-
Kozy	4	2	1	1	-	-	-
Porąbka	15	13	1	-	-	-	1
Szczyrk	5	3	2	-	-	-	-
Wilamowice	14	4	5	-	1	-	4
Wilkowice	13	5	4	1	3	-	-
RAZEM:	105	54	30	6	9	1	5

Źródło: opracowanie własne PCPR, na podstawie danych uzyskanych z Centrum Rehabilitacyjno –
Readaptacyjnym dla Dzieci Niepełnosprawnych „Nadzieja”.

Jak wynika z Tabeli, z usług Centrum „Nadzieja” skorzystało 105 osób z powiatu bielskiego, w tym najwięcej z gmin: Jasienica i Jaworze – po 16 osób, oraz z Porąbki – 15 osób.

Najwięcej, bo aż 54 dzieci brało udział w zajęciach Ośrodka Wczesnej Interwencji dla dzieci w wieku od 0 – 7 lat. Nie mniejszym powodzeniem cieszyła się Poradnia Rehabilitacyjna dla dzieci, z której usług skorzystało 30 dzieci.

Wszystkie porady świadczone są bezpłatnie w ramach kontraktu ze Śląską Regionalną Kasą Chorych a także innymi Kasami Chorych.

„Serce dla Serca” Stowarzyszenie Pomocy Osobom Niepełnosprawnym przy Parafii Św. Trójcy w Bielsku – Białej:

Celem działania tego stowarzyszenia jest pomoc w rozwiązywaniu problemów ludzi niepełnosprawnych oraz ich rodzin.

Cel ten realizowany jest poprzez:

- organizowanie zajęć terapeutycznych i rehabilitacyjno – gimnastycznych dla osób niepełnosprawnych, w tym głównie dzieci,
- organizowanie turnusów rehabilitacyjnych,
- pomoc w znalezieniu zatrudnienia dla osób niepełnosprawnych na stanowiskach chronionych,

Stowarzyszenie Pomocy Osobom Niepełnosprawnym „Arkada” w Kozach, ul. Krakowska 2:

Stowarzyszenie prowadzi działalność zmierzającą do wychowania społeczeństwa w duchu wrażliwości dla spraw osób niepełnosprawnych, w szczególności dzieciom – wymagającym specjalnej opieki i troski. Stowarzyszenie zaangażowało się także w sprawie uruchomienia filii środowiskowego domu samopomocy „Centrum”

Formy działania Stowarzyszenia:

- utworzenie i wyposażenie Gabinetu Rehabilitacji w Kozach,
- dofinansowanie dojazdu dzieci niepełnosprawnych do szkół specjalnych oraz na leczenie specjalistyczne i rehabilitację,
- organizacja spotkań rehabilitacyjnych,
- pozyskiwanie środków i dofinansowanie wypoczynku i rehabilitacji młodzieży niepełnosprawnej.

Towarzystwo Pomocy im. Brata Alberta we Wrocławiu, Koło Terenowe w Bielsku – Białej, ul. Legionów 16:

Celem działania tego Towarzystwa jest niesienie pomocy skrajnie ubogim i bezdomnym, w tym również przebywających w gminach powiatu bielskiego.

Cel ten jest realizowany poprzez:

- wydawanie posiłków jednodaniowych + chleb dla 700 osób, przez 6 dni w tygodniu (rok 2001 – 187.434 posiłków, 27.960 bochenków),
- prowadzenie Łaźni dla potrzebujących (rok 2001 – 6.704 osób, 1490 szt. mydła, 444 szt. spodenek, 913 koszul)
- imprezy dla dzieci specjalnej troski i najbiedniejszych, paczki na Dzień Dziecka, Św. Mikołaja, zeszyty,
- organizacja spotkań Wigilijnych i Wielkanocnych dla ludzi ubogich i bezdomnych,
- paczki świąteczne na Wielkanoc, Boże Narodzenie.

**Krajowe Towarzystwo Autyzmu, Oddział Terenowy w Bielsku – Białej,
Koło Czechowice – Dziedzice**

Towarzystwo to niesie pomoc rodzinom w rozwiązywaniu problemów związanych z niepełnosprawnością ich członków, w tym szczególnie rodzinom wychowującym dzieci o zachowaniach autystycznych.

Cele te realizowane są poprzez:

- aktywizację społeczeństwa na rzecz osób autystycznych i rozwijanie samopomocowego ruchu rodzin w których żyją osoby autystyczne,
- podejmowanie, inspirowanie, organizowanie i prowadzenie działań społecznych na rzecz osób autystycznych poprzez organizowanie i prowadzenie placówek oraz ośrodków o charakterze opiekuńczo – rehabilitacyjnym dla dzieci i dorosłych autystycznych,
- wsparcie materialne rodzin autystycznych,
- wprowadzenie działalności szkoleniowej i oświatowej,
- utworzenie klas dla dzieci autystycznych. Do tej pory pozyskano do współpracy trzy szkoły: dwie w Bielsku – Białej i jedną w Czechowicach – Dziedzicach – dla 3 dzieci.
- zakup sprzętu rehabilitacyjnego do terapii Sensory Integration (Ośrodek Stymulacji Rozwoju Małego Dziecka), pozyskanie komputera,
- szkolenie (w tym dofinansowane przez Starostwo Bielskie szkolenie 25 osób), prowadzone przez kadrę Ośrodka Terapeutyczno – Szkolnego dla Dzieci Autystycznych w Krakowie dla szerokiego grona osób, które mają kontakt z osobami niepełnosprawnymi umysłowo, zwłaszcza z dziećmi. Celem szkolenia jest zapoznanie uczestników z problematyką autyzmu i adresowane jest do kadry pedagogicznej, osób profesjonalnie zajmujących się dziećmi niepełnosprawnymi oraz dla rodziców dzieci dotkniętych autyzmem.

**Towarzystwo Charytatywne im. Ojca Pio w Czechowicach – Dziedzicach, ul.
Mickiewicza 37**

Celem działania tego Towarzystwa jest niesienie pomocy dzieciom wychowującym się w rodzinach wieloproblemowych.

Formy działania:

- organizowanie corocznie kolonii letnich dla dzieci z rodzin wielodzietnych i ubogich,
- prowadzenie Świetlicy Profilaktyczno – Wychowawczej dla 27 dzieci,
- prowadzenie punktu z odzieżą używaną, sprzętem gospodarstwa domowego,
- udzielanie doraźnej pomocy materialnej i rzeczowej,
- przygotowywanie paczek świątecznych, bonów żywnościowych dla najuboższych, organizacja spotkań Wigilijnych i Wielkanocnych dla ludzi ubogich i samotnych.

**Fundacja Zapobiegania i Resocjalizacji Uzależnień „Nadzieja” w Bielsku – Białej,
ul. Borkowska 167c**

Fundacja prowadzi działania w zakresie pomocy dzieciom i młodzieży mającym problem z używaniem, nadużywaniem i uzależnieniem od środków psychotropowych.

Formy działania:

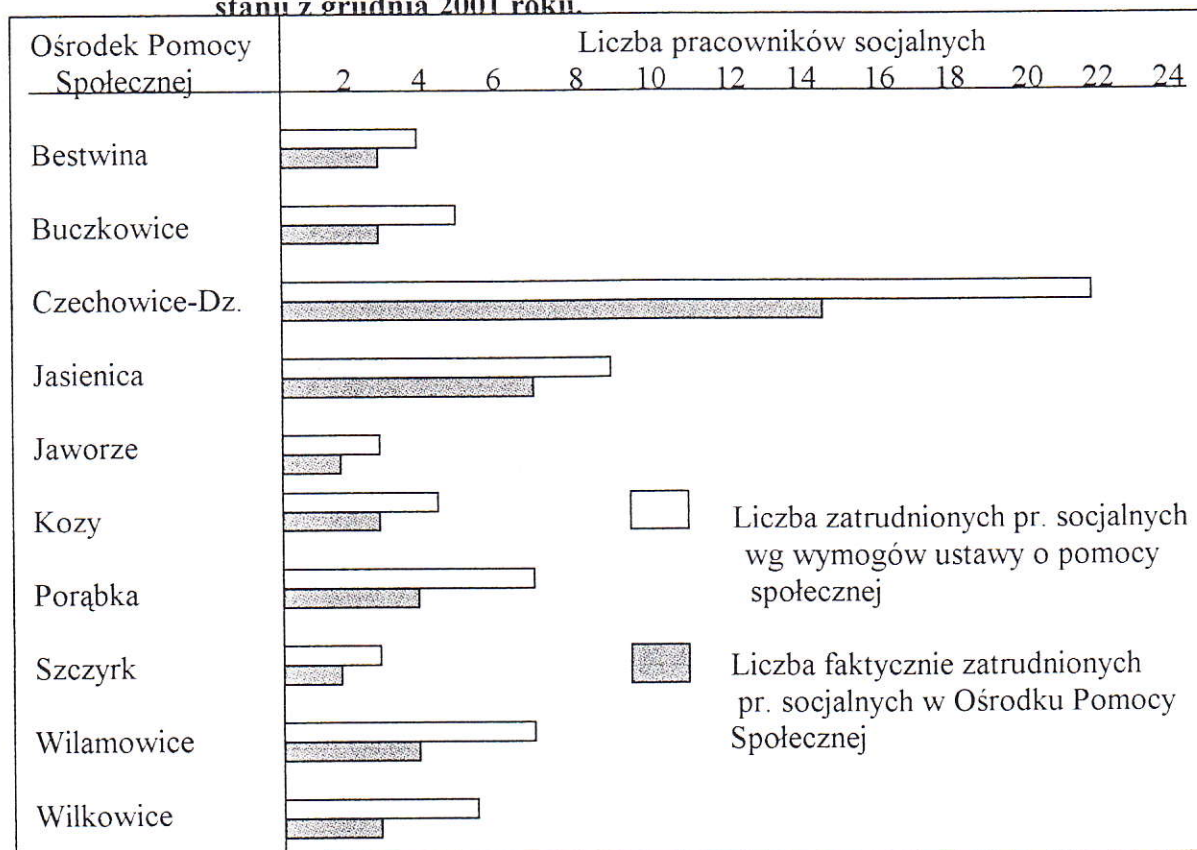
- prowadzenie Katolickiego Ośrodka Wychowania i Resocjalizacji Młodzieży na 30 miejsc
- prowadzenie Hostelu Żeńskiego „Klimczokówka” i Hostelu przy ul. Strażackiej 14 dla dziewcząt uczących się od 14 roku życia do momentu usamodzielnienia lub powrotu do domu,
- prowadzenie Punktu Konsultacyjnego dla Rodziców i Nieletnich Uzależnionych – Poradnictwo dla Osób Uzależnionych w Bielsku – Białej przy ul. 3 Maja 5,
- prowadzenie Telefonu Zaufania.

3.12.5. KADRA POWIATOWEGO CENTRUM POMOCY RODZINIE ORAZ OŚRODKÓW POMOCY SPOŁECZNEJ.

Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie zgodnie z ustawą z dnia 29 listopada 1990r. o pomocy społecznej organizuje, realizuje zadania własne powiatu oraz zlecone przez administrację rządową z zakresu pomocy społecznej oraz w imieniu starosty sprawuje nadzór organizacyjny i finansowy nad placówkami pomocy społecznej. Są to zadania związane z obsługą w zakresie prowadzenia i finansowania domów pomocy społecznej, rodzin zastępczych oraz ośrodków opiekuńczo – wychowawczych i usamodzielnienia ich wychowanków, rehabilitacji społecznej osób niepełnosprawnych, kontrolą gospodarczą placówek społecznych. W 2001 r. zadania te wykonywało w Centrum 9 osób, wydatki związane z funkcjonowaniem placówki wyniosły 412.240 zł, co stanowiło 3,7% wydatków na wszystkie zadania pomocy społecznej. Utrzymanie Powiatowego Centrum Pomocy Rodzinie finansowane były w 46,4% z dotacji celowej, przeznaczonej na realizację zadań z zakresu administracji rządowej, zaś w 53,6% ze środków własnych powiatu.

W Ośrodkach Pomocy Społecznej powiatu bielskiego zatrudnionych jest ogółem 46 pracowników socjalnych. Sprawę zatrudnienia reguluje ustawa z 29 listopada 1990 roku o pomocy społecznej: "Ośrodek pomocy społecznej zatrudnia pracowników socjalnych proporcjonalnie do liczby ludności gminy w stosunku jeden pracownik socjalny na 2 tys. mieszkańców, nie mniej jednak niż trzech pracowników".^{1/} Realizację tego ustawowego wymogu prezentuje Wykres Nr 12.

Wykres Nr 12 : Zatrudnienie w Ośrodkach Pomocy Społecznej powiatu bielskiego wg stanu z grudnia 2001 roku.

Źródło: Opracowanie własne PCPR.

^{1/} Ustawa z 29 listopada 1990 roku o pomocy społecznej. Art. 46, ust. 8.

Jak wynika z wykresu Nr 12, żaden Ośrodek Pomocy Społecznej nie spełnił ustawowego wymogu zatrudnienia pracowników socjalnych proporcjonalnie do liczby ludności w gminie. Najwięcej pracowników socjalnych – 7 osób brakuje w Czechowicach Dziedzicach, oraz w Porąbce – 3 pracowników. Według ustawy o pomocy społecznej, w ośrodku pomocy społecznej nie może być zatrudnionych mniej niż 3 pracowników socjalnych. Tymczasem w Jaworzu i Szczyrku zatrudniono tylko po 2 pracowników socjalnych.

3.13. DEFICYTY, BARIERY I ZAGROŻENIA

1. Zmniejsza się z roku na rok podaż ofert pracy w powiecie bielskim, mieście Bielsko – Biała i powiatach ościennych. Świadczy o tym rosnący wskaźnik bezrobocia w powiecie bielskim.
2. Na rynek pracy „wchodzi” wyż demograficzny.
3. Nie prowadzi się analizy kierunków kształcenia młodzieży pod względem potrzeb rynku pracy.
4. Brak środowiskowych form wsparcia dla osób niepełnosprawnych intelektualnie, którym zagraża utrata wsparcia w rodzinie.
5. Brak jest w powiecie bielskim specjalistycznych usług opiekuńczych a w czterech gminach nie są również organizowane usługi opiekuńcze niespecjalistyczne.
6. Brak jest formalnego powołania rodziny pełniącej rolę pogotowia rodzinnego.
7. Brak wystarczającej liczby rodzin niespokrewnionych gotowych do przeszkolenia się i przyjęcia dzieci do zastępczej opieki.
8. Brak danych z Wydziałów Rodzinnych i Nieletnich Sądów Rejonowych w Pszczynie, Bielsku – Białej i Żywcu; ile w ostatnich latach wydano postanowień o nadzorze kuratora ze względu na problemy opiekuńczo – wychowawcze (sygn. Opm) wobec dzieci z naszego powiatu; a ile nadzorów kuratorskich ze sygnaturą Nsm – ze względu na demoralizację.
9. Brak kompletnych danych o rodzinach biologicznych dzieci umieszczonych w opiece zastępczej.
10. Brak jednolitych badań nad zjawiskiem przemocy w rodzinach.
11. Brak mieszkań chronionych dla osób potrzebujących wsparcia w procesie usamodzielnienia i osób potrzebujących wsparcia pozwalającego nadal funkcjonować w środowisku lokalnym.
12. Niewystarczająca liczba miejsc w Domu Matki i Dziecka.
13. Brak możliwości przyjmowania do Domu Matki i Dziecka kobiet z dziećmi starszymi.
14. Zagrożeniem może okazać się zmiana zasad finansowania zadań powiatowych. Większość bardzo drogiego zadań własnych powiatu jest finansowana aktualnie z dotacji.
15. Z uwagi na rosnące bezrobocie istnieje zagrożenie zwiększenia się problemu ubóstwa osób i rodzin w powiecie bielskim.
16. Brak jest pełnej diagnozy problemów alkoholowych w powiecie bielskim.
17. Brak diagnozy dotyczącej rozmiarów narkomanii w powiecie bielskim.

4. CELE STRATEGII ROZWIĄZYWANIA PROBLEMÓW SPOŁECZNYCH.

CEL GŁÓWNY STRATEGII:

POPRAWA JAKOŚCI ŻYCIA MIESZKAŃCÓW POWIATU POTRZEBUJĄCYCH WSPARCIA ORAZ ZAGROŻONYCH MARGINALIZACJĄ, POPRZEZ WYKORZYSTANIE AKTYWNOŚCI OSÓB I RODZIN ORAZ WSZYSTKICH ZASOBÓW ŚRODOWISKA LOKALNEGO.

CELE SZCZEGÓŁOWE:

1. ZAPEWNIENIE NIEZBĘDNEGO WSPARCIA RODZINOM I DZIECIOM W POWIECIE BIELSKIM.

Cel ten może być realizowany przede wszystkim poprzez:

- organizowanie środowiskowych form wsparcia rodzinom i dzieciom, znajdującym się z różnych przyczyn w trudnej sytuacji życiowej,
- organizowanie zastępczych, przede wszystkim rodzinnych, form opieki nad dziećmi pozbawionymi opieki rodzicielskiej,
- organizowanie różnych form wsparcia, głównie środowiskowych, dla dzieci i młodzieży niedostosowanej społecznie,
- stosowanie skutecznych form pracy z rodzinami dysfunkcyjnymi których dzieci przebywają czasowo w zastępczych formach opieki,
- organizowanie pomocy ofiarom przemocy domowej,
- organizowanie mieszkań chronionych dla usamodzielnianej młodzieży, opuszczającej rodziny zastępcze i placówki opiekuńczo – wychowawcze,

2. ZAPEWNIENIE OSOBOM NIEPEŁNOSPRAWNYM MOŻLIWOŚCI PEŁNEGO FUNKCJONOWANIA W SPOŁECZNOŚCI LOKALNEJ I ZASPOKAJANIA POTRZEB.

Ten cel strategiczny realizowany będzie poprzez między innymi:

- prowadzenie środowiskowych form wsparcia dla osób niepełnosprawnych oraz ich rodzin (w tym środowiskowych domów samopomocy),
- organizowanie mieszkań chronionych dla dorosłych osób niepełnosprawnych, które funkcjonują poza rodziną lub tej rodziny nie mają,
- stosowanie różnych form pracy (z osobami niepełnosprawnymi i społecznością lokalną), aby doprowadziły do samodzielnego funkcjonowania osób niepełnosprawnych w środowisku zamieszkania,

3. ZWIĘKSZENIE SZANS MIESZKANCÓW POWIATU DO PRAWIDŁOWEGO FUNKCJONOWANIA NA RYNKU PRACY.

W działaniach podejmowanych dla realizacji tego celu strategicznego główny nacisk należy położyć na:

- organizowanie różnych form wsparcia dla osób i rodzin znajdujących się w kryzysie z powodu bezrobocia,
- współpracę instytucji pomocy społecznej z Powiatowym Urzędem Pracy na płaszczyznach przeciwdziałania bezrobociu, wczesnej interwencji i łagodzenia skutków,
- stosowanie takich form pracy z bezrobotnymi klientami pomocy społecznej, aby mieli szansę stać się aktywnymi na rynku pracy,

4. STWORZENIE WARUNKÓW SPRZYJAJĄCYCH SAMOWYSTARCZALNOŚCI OSOB PRZEWLEKLE CHORYCH I STARSZYCH.

Dla realizacji tego celu konieczne jest podjęcie działań przez gminy i ewentualne zawieranie porozumień ponadgminnych w obszarach takich jak:

- organizowanie środowiskowych form wsparcia dla osób starszych takich jak: domy dziennego pobytu, kluby,
- współpraca pomocy społecznej ze służbą zdrowia w zakresie organizowania domowej oraz instytucjonalnej opieki długoterminowej nad osobami przewlekle chorymi,
- udzielanie wsparcia rodzinom, w których przebywają osoby starsze, przewlekle chore oraz chorzy terminalnie,
- organizowanie mieszkań chronionych i rodzinnych domów pomocy dla osób starszych, które funkcjonują poza rodziną, a są na tyle sprawne że przy niewielkim wsparciu mogą funkcjonować samodzielnie.

5. STWORZENIE WARUNKÓW READAPTACJI SPOŁECZNEJ DLA OSÓB I GRUP WYKLUCZONYCH ZE SPOŁECZEŃSTWA I ZAGROŻONYCH MARGINALIZACJĄ.

Ten cel strategiczny może być realizowany poprzez podejmowanie przez gminy takich działań jak:

- współpraca pomocy społecznej z różnymi instytucjami (w tym również spółdzielniami mieszkaniowymi) na płaszczyznach: przeciwdziałania i wczesnej interwencji bezdomności osób i rodzin,
- organizowanie różnych form pomocy osobom i rodzinom bezdomnym – od noclegowni i schroniska, poprzez dom dla bezdomnych (na zasadzie porozumień ponadgminnych) po mieszkania kontraktowe i socjalne,
- stosowanie różnych form pracy, służących readaptacji społecznej osób opuszczających zakłady karne i areszty śledcze,
- stosowanie podejścia sieciowego w pracy z grupami zagrożonymi marginalizacją i wykluczeniem,

Dla realizacji wszystkich celów strategicznych konieczne będzie również podejmowanie takich działań jak:

- 1) Ustawiczne szkolenie kadry pomocy społecznej w zakresie pracy z różnymi kategoriami klientów i rozwiązywania ważnych kwestii społecznych.
- 2) Pozyskiwanie do współpracy organizacji społecznych w zakresie zarówno rozpoznania potrzeb i oczekiwań mieszkańców powiatu jak i ich zaspokajania.
- 3) Pozyskiwanie poprzez Urząd Marszałkowski i Wojewódzki Urząd Pracy funduszy z Unii Europejskiej na realizację konkretnych programów pomocowych, a przede wszystkim Funduszy – PHARE, SAPARD, a także pozyskiwanie funduszy z programów takich jak Leonardo da Vinci. Po wejściu Polski do Unii Europejskiej, pozyskiwanie funduszy na konkretne programy z Europejskiego Funduszu Społecznego.
- 4) Stałe monitorowanie i okresowa ocena zadań realizowanych dla osiągnięcia celów strategicznych a także promulgacja wyników działań.

5. MONITOROWANIE I OCENA REALIZACJI STRATEGII

Co roku w miesiącu lutym Powiatowe Centrum pomocy Rodzinie, we współpracy z Ośrodkami Pomocy Społecznej, dokonywać będzie aktualizacji diagnozy problemów społecznych w powiecie bielskim. Do tej aktualizacji konieczne będzie również pozyskiwanie aktualnych danych z Powiatowego Urzędu Pracy, Gminnych Komisji Rozwiązywania Problemów Alkoholowych oraz innych instytucji, organizacji i placówek, które są w posiadaniu informacji przydatnych do opracowania diagnozy problemów społecznych.

Analiza zebranych danych dokonywana będzie na jednolitym, opracowanym przez Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie, narzędziu.

Aktualizowana co roku diagnoza problemów społecznych będzie podstawą do opracowania nowych oraz weryfikacji już istniejących programów i projektów. Pierwsza aktualizacja diagnozy problemów społecznych nastąpi w lutym 2003 roku.

Co roku Zarząd i Rada Powiatu zapoznają się z aktualną diagnozą społeczną i realizacją zadań zawartych w programach, realizowanych w ramach Strategii w roku poprzednim.

Diagnoza problemów społecznych w powiecie bielskim oraz programy realizowane w ramach Strategii – poddane zostaną raz w roku – w marcu szerokiej konsultacji społecznej.

Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie dostarczy opracowane materiały organizacjom pozarządowym w powiecie bielskim (działającym na polu pomocy społecznej) i zorganizuje spotkanie z tymi organizacjami.

Co dwa lata Zarząd i Rada Powiatu dokonają oceny działań podejmowanych w ramach Strategii. Pierwsza ocena dokonana będzie w 2004 roku.